

T.C.

**NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

KAMU POLİTİKASI VE İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE’NİN GÖÇ YÖNETİMİNDE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER
VE AVRUPA BİRLİĞİ’NİN ROLÜ: SURİYELİ SİĞİNMACILAR
ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Faruk OĞUZ

DANIŞMAN

Doç.Dr. İlhan ARAS

Nevşehir

Ağustos 2021

TÜRKİYE’NİN GÖÇ YÖNETİMİNDE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE AVRUPA BİRLİĞİ’NİN ROLÜ: SURIYELİ SİĞINMACILAR ÖRNEĞİ

Faruk OĞUZ

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Kamu Politikası ve İşletmeciliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi,
Ağustos 2021**

Danışman: Doç. Dr. İlhan ARAS

ÖZET

Mülteci sorunu geçmişten günümüze birçok bölgede ve ülkede önemli bir konu olmuştur. Arap Baharı sonrası süreçte, en fazla öne çıkan konunun Suriyeli mülteciler meselesi olması günümüzde ve gelecekte de mülteci tartışmasının devam edeceğini göstermektedir. Suriye’de yerinden edilen/ ülkesini terk eden milyonlarca insan birçok ülkeye dağılmış ve siyasetten ekonomiye toplumsal sorunlardan hukuksal tartışmalara kadar geniş bir alanda etki yaratmıştır. Bu çerçevede, Suriyeli mültecilerin Avrupa’ya gitmek istemesi ve Türkiye’de sayısı 4 milyona yaklaşan Suriyeli sığınmacı sorunu en önemli iki durum olarak öne çıkmıştır. Hiçbir ülkenin karşılaşmadığı bu durum Türkiye için birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Türkiye de bu sorunun çözümü için komşu ülkelerden küresel güçlere kadar birçok aktörle çeşitli işbirlikleri geliştirmiştir. Bu kapsamda çalışma, “Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılar sorununun çözümünde BM ve AB’nin rolleri neler olabilir ve hangi örgütün sorunun çözümünde etkin olabileceği” sorusuna cevap aramıştır. Çalışmada literatürden ve ilgili örgütlerin birincil kaynaklarından yararlanılmıştır. Bu çerçevede öncelikle ilk bölümde, mülteci konusuyla ilgili kavramsal çerçeve ve Suriye sorunun kronolojik olarak gelişimi gösterilmiştir. İkinci bölümde BM’nin ve üçüncü bölümde ise AB’nin Türkiye’deki Suriyeli sığınmacı konusunda faaliyetleri ve politikaları iki örgütün mali yardımları, resmi kararları ve temsilcilerinin açıklamaları temelinde ele alınmıştır. Sonuç olarak çalışmada, Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılar sorunun çözümünde BM’nin karşılıksız mali yardımları, BM için mülteci meselesinin siyasileşmemesi ve mülteci sorununa dair uzun yıllara dayanan tecrübesi; AB’nin ise eksik ve şartlı mali yardımları, konuyla ilgili Türkiye’deki mevzuatın geliştirilmesi gibi avantajları önplana çıkarılmıştır. Bu nedenle çalışmada Türkiye’deki sığınmacı sorunun çözümünde iki örgütten birinin

tercih edilmesi yerine her örgütün yarattığı avantaj ve fırsatların ayrı ayrı önemli olduğu gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Göç, BM, AB, Suriyeli Sığınmacılar

THE ROLE OF THE UNITED NATIONS AND THE EUROPEAN UNION IN TURKEY'S MIGRATION MANAGEMENT: THE CASE OF SYRIAN REFUGEES

Faruk OĞUZ

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences
Public Policy and Management Master Science, M.A. Thesis,
August, 2021**

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. İlhan ARAS

ABSTRACT

The refugee problem has been an important issue in many regions and countries from past to present. In the post-Arab Spring period, the most prominent topic is the issue of Syrian refugees which shows that the refugee debate will continue today and in the future. Millions of people displaced/left their country in Syria have spread to many countries and have had an impact on a wide range of areas, from politics to the economy, from social problems to legal debates. In this context, the fact that the Syrian refugees want to go to Europe and the Syrian refugee problem, whose number is approaching 4 million in Turkey, have come to the fore as the two most important situations. This situation, which no country has faced, has brought many problems for Turkey. For the solution to this problem, Turkey has developed various collaborations with many actors from neighboring countries to global powers. Within this framework, the study finds an answer to these questions; "What could be the roles of the UN and EU in solving the problem of Syrian refugees in Turkey? Which organization could be effective in solving the problem?". In the study, the literature and the primary sources of the relevant organizations have been used. In this context, in the first part, the conceptual framework of the refugee issue and the chronological development of the Syrian problem are shown. In the second part, the activities and policies of the UN and in the third part of the EU on Syrian refugees in Turkey are discussed on the basis of the financial aids, official decisions, and statements of their representatives of the two organizations. As a result, in the study, the UN's unrequited financial assistance in solving the problem of Syrian refugees in Turkey, the non-politicization of the refugee issue for the UN, and its long years of experience in the refugee problem; on the other

hand, the advantages of the EU such as incomplete and conditional mail aids and the development of the relevant legislation in Turkey were highlighted. For this reason, this study, it has been tried to show that the advantages and opportunities created by each organization are important separately, instead of choosing one of the two organizations in the solution of the refugee problem in Turkey.

Key Words: Turkey, Migration, UN, EU, Syrian Refugees

TEŞEKKÜR

Bu tezin hazırlanma sürecinde benden kıymetli desteklerini esirgemeyen, gerek tezin inŐaasında ve gerekse bu inŐaanın anlamlar bütünü haline gelmesinde kelime kelime emeği olan çok kıymetli Danışman Hocam Doç. Dr. İlhan Aras'a Őukranlarımı sunmayı kendime bir borç bilirim.

Geride kalan üç yıllık süreçte desteğini ve sabrını benden esirgemeyen her karamsarlığa düŐtüđümde umudumu yeniden filizlendiren değerli eŐim Aynur'a emek ve desteğiyle bana gösterdiği sabrından dolayı sonsuz teşekkür ederim. Dualarımı bende esirgemeyen, okumanın her zaman kıymetli olduğu öğüdünü hayatıma Őiar etmeme vesile olan kıymetli Annem ve Babam'a çok teşekkür ederim.

Bu çalışmamı; ailemize uğur getiren, bizlerin gelecek umudu olan oğlumuz Ahmet Kerem'e adıyorum.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	1
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK.....	11
KABUL VE ONAY SAYFASI.....	111
ÖZET.....	V
ABSTRACT	vii
TEŞEKKÜR	ix
İÇİNDEKİLER.....	x
KISALTMALAR	xiii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xvi
HARİTALAR LİSTESİ.....	xvii
TABLolar	
LİSTESİ.....	xviii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE SURİYELİ SİĞINMACI SORUNUNUN GELİŞİMİ

1.1. Kavramsal Çerçeve ve Türkiye’deki Suriyelilerin Statüsü.....	4
1.1.1. Göç ve Yabancı Kavramı.....	4
1.1.2. Göç ve Yabancı Kavramının Alt Başlıklarında Kullanılan Terimler.....	6
1.1.2.1. Mülteci ve Şartlı Mülteci Kavramları.....	6
1.1.2.2. Sığınmacı Kavramı.....	7
1.1.2.3. Göçmen Kavramı.....	8
1.1.2.4. Geçici Koruma Kavramı.....	8
1.1.2.5. İkincil Koruma.....	9
1.1.2.6. Tanımların Karşılaştırılması.....	10
1.2. Türkiye’de Göçe İlişkin Hukuksal Konular.....	12
1.3. Arap Baharı Sonrası Suriye’deki Siyasi Gelişmeler.....	15
1.3.1 Suriye Yönetiminin Kontrolü Altındaki Topraklar ve Siyasi Durum.....	17

1.3.2 PYD/YPG'nin Kontrolü Altındaki Topraklar ve Siyasi Durum.....	18
1.3.3. Muhalif Grupların Sorundaki Roller ve Siyasi Yapılanmalar.....	21
1.3.3.1. Suriye Ulusal Konseyi.....	22
1.3.3.2. Suriye Devrimi ve Muhalefet Güçleri Ulusal Koalisyonu	22
1.3.3.3. Demokratik Değişim İçin Ulusal Koordinasyon Komitesi.....	22
1.3.3.4. Suriye Devrimi Genel Komisyonu.....	23
1.3.3.5. Özgür Suriye Ordusu.....	23
1.3.3.6. El-Nusra Cephesi.....	23
1.3.4. DEAŞ'ın Kontrolündeki Topraklar.....	24
1.4. Suriye Kaynaklı Göç Sorununun Büyümesi.....	28
1.4.1. Suriyeli Sığınmacıların Bölgesel Etkileri.....	30

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ SİĞINMACILAR SORUNU VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

2.1. BM Genel Kurulu'nun Suriyeli Mültecilere Yaklaşımı.....	34
2.2. BM Güvenlik Konseyi'nin Suriyeli Mültecilere Yaklaşımı.....	41
2.3. BM Özel Temsilcisinin Suriyeli Mülteciler Sorununa Yaklaşımı.....	47
2.4. BM ve Türkiye'deki Sığınmacılar Sorunu.....	50
2.4.1. BM Mülteciler Yüksek Komiserliğinin Türkiye'deki Faaliyetleri.....	50
2.4.2. BM Kalkınma Programı'nın Türkiye'deki Faaliyetleri.....	54
2.4.3. BM'nin Suriyeli Mültecilere Yardımları.....	55
2.4.4. BM'nin Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar Yardımları.....	58
2.4.4.1. Fırsatlar.....	59
2.4.4.2. Sorunlar.....	62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ SİĞINMACILAR SORUNU VE AVRUPA BİRLİĞİ

3.1. AB'nin Suriye Yaklaşımı.....	64
--	-----------

3.2. AB'nin Göç ve Mültecilere İlişkin Yakın Geçmişteki Politikaları, Suriyeli Mülteciler Yaklaşımı ve Yıllara Göre Ege ve Akdeniz Üzerinden Avrupa'ya Göç.....	69
3.2.1. AB'nin Göç ve Mültecilere İlişkin Yakın Geçmişteki Politikaları.....	69
3.2.2. AB'nin Suriyeli Mülteciler Yaklaşımı.....	74
3.2.3. Yıllara Göre Ege ve Akdeniz Üzerinden Avrupa'ya Göç.....	77
3.2.3.1. Yıllara Göre Ege, Akdeniz ve Kara Sınırından Avrupa'ya Geçişler.....	77
3.2.3.2. Yıllara Göre Yunanistan Üzerinden Avrupa'ya Geçişler.....	77
3.2.3.3. Yıllara Göre İtalya Üzerinden Avrupa'ya Geçişler.....	78
3.2.3.4. Yıllara Göre İspanya Üzerinden Avrupa'ya Geçişler.....	79
3.2.3.5. Ükelere Göre Yıllık Avrupa'ya Geçişlerin Karşılaştırılması.....	79
3.2.3.6. Suriyelilerden Avrupa'ya Geçenlerin Geçiş Güzergâhları ve Yıllara Göre Sayıları.....	81
3.3. AB ve Türkiye'deki Sığınmacılar Sorunu.....	83
3.3.1. AB'nin Suriyeli Mültecilere Yardımları.....	83
3.3.2. AB'nin Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılara Yardımları.....	87
3.3.3. Fırsatlar.....	91
3.3.4. Sorunlar.....	93
SONUÇ.....	97
KAYNAKÇA.....	105
ÖZGEÇMİŞ.....	132

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AK	: Avrupa Komisyonu
ASPB	: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
BBC	: British Broadcasting Corporation (Britanya Yayın Kuruluşu)
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BMMYK	: United Nations High Commissioner for Refugees (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)
BREXIT	: Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden Ayrılması
CEAS	: Common European Asylum System (Ortak Avrupa Sığınma Sistemi)
COVID-19	: Yeni Tip Koronavirüs Hastalığı
DBK	: Desteya Bilind a Kurd (Kürt Yüksek Komitesi)
DEAŞ	: Devlet'ül Irak ve's Şam
DSÖ	: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)
EASO	: European Asylum Support Office (Avrupa İltica Destek Ofisi)
ECHO	: European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations (Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları)
EI-NUSRA	: Cebhet'un Nusra li Ehli's Şam fi-Sahat'il Cihad (Nusret Cephesi)
ENKS	: Encumena Niştimanî ya Kurdî Sûriya (Kürt Ulusal Konseyi)
EU	: European Union (Avrupa Birliği)
ETUC	: European Trade Union Confederation (Avrupa Ticaret Birliği Konfederasyonu)
EURODAC	: European Asylum Typewriter Database (Avrupa İltica Daktiloskopi Veri Tabanı)
EUROSUR	: European Border Surveillance System (Avrupa Sınır Gözetim Sistemi)

EUTF	: EU Trust Fund (AB Güven Fonu)
FRIT	: The EU Facility for Refugees in Turkey (Türkiye'deki Mülteciler İçin AB Mali Yardım Programı)
FRONTEX	: European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union (Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi İçin Operasyonel İşbirliği Ajansı)
GEM	: Geçici Eğitim Merkezi
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GIZ	: Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasılası
HRP	: Syria Humanitarian Response Plan (Suriye İnsani Müdahale Planı)
HTŞ	: Heyet Tahrir el-Şam
ICRC	: International Committee of the Red Cross (Kızılay Dernekleri Federasyonu)
IcSP	: The Instrument Contributing to Stability and Peace (İstikrar ve Barışa Katkı Aracı)
IID	: Irak İslam Devleti
IOM	: International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)
ISSG	: International Syria Support Group (Suriye için Uluslararası Destek Grubu)
IPA	: The Instrument for Pre-accession Assistance (Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı)
İGAM	: İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi
İKV	: İktisadi Kalkınma Vakfı
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
MADAD	: EU Regional Trust Fund in Response to the Syrian Crisis (AB Bölgesel Suriye Krizine Müdahalede Güven Fonu)
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
OPCW	: Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons (Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü)
OCHA	: The Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (İnsani İşler Eşgüdüm Ofisi)

ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu (الحر السوري الجيش)
PDK-S	: Partiya Demokrata Kurdistan a-Sûriya (Suriye Kürdistan Demokratik Partisi)
PKK	: Partiya Karkerên Kurdistanê (Kürdistan İşçi Partisi)
PYD	: Partiya Yekitiya Demokrat (Demokratik Birlik Partisi)
RRP	: Regional Response Plan (Bölgesel Müdahale Planı)
SDF	: Syrian Democratic Forces (Suriye Demokratik Güçleri)
SIHHAT	: Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sağlık Statüsünün ve Türkiye Cumhuriyeti Tarafından Sunulan İlgili Hizmetlerin Geliştirilmesi
SMDK	: Suriye Devrimi ve Muhalefet Güçleri Ulusal Koalisyonu (الائتلاف السورية والمعارضة الثورة لقوى الوطني)
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SUK	: Suriye Ulusal Konseyi (السوري الوطني المجلس)
SUY	: Sosyal Uyum Yardımı
ŞEY	: Şartlı Eğitim Yardımı
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TEV-DEM	: Tevgera Civaka Demokratîk (Demokratik Toplum Hareketi)
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
UN	: United Nations (Birleşmiş Milletler)
UNDP	: United Nations Development Programme (BM Kalkınma Programı)
UNHCR	: United Nations High Commissioner for Refugees (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)
UNICEF	: United Nations Children's Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
UNSMIS	: United Nations Supervision Mission in Syria (Suriye'deki Birleşmiş Milletler Denetim Misyonu)
UNSCR	: United Nations Security Council (Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi)
YPG	: Yekîneyên Parastina Gel (Halk Savunma Birlikleri)
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

- WFP** : World Food Programme (Dünya Gıda Programı)
3RP : The Regional Refugee and Resilience Plan (Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı)

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 2.1. Mülteci ve Dayanıklılık Bileşeni Kapsamında Yıl Yıl İhtiyaçlar ve Alınanlar.....	56
Grafik 2.2. Yıllık Bazda Toplam İhtiyaç ve Alınanlar.....	57
Grafik 2.3. Türkiye Özelinde Yıllık Bazda İhtiyaç ve Alınanlar.....	58
Grafik 3.1. Yıl Bazında Ege ve Akdeniz Üzerinden ve Kara Sınırından Avrupa'ya Geçişler.....	78
Grafik 3.2. Yunanistan Üzerinden Geçişler.....	79
Grafik 3.3. İtalya Üzerinden Geçişler.....	80
Grafik 3.4. İspanya Üzerinden Geçişler.....	81
Grafik 3.5. Avrupa'ya Geçişlerin Karşılaştırılması.....	82
Grafik 3.6. Brüksel Konferanslarında Avrupa Komisyonu, AB Üye Devletleri ve Diğer Katılımcıların Suriyeliler İçin Yıllık Bazda Taahhüt ve Ödemeleri.....	88

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1.1. Suriye Genel Durum Haritası.....	17
Harita 1.2. DEAŞ'ın 2014 Yılı İtibarıyla Kontrolündeki Suriye ve Irak Toprakları.....	25
Harita 3.1. Avrupa'ya Başlıca Göç Güzergâhları.....	83

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1. Yıl Bazında Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar.....	28
Tablo 1.2. Geçici Barınma Merkezlerindeki Suriyeli Sığınmacılar.....	29
Tablo 1.3. İllere Göre Kayıtlı Suriyeli Sığınmacılar.....	30
Tablo 1.4. Suriye'ye Komşu ve Bölge Ülkelerdeki Suriyeli Sığınmacılar.....	31
Tablo 1.5. Uluslararası Boyutta Suriyeli Sığınmacıların Kıtalaraya Göre Dağılımı.....	31
Tablo 1.6. Uluslararası Boyutta Suriyeli Sığınmacıların Ülkelere Göre Dağılımı.....	32
Tablo 3.1. 24 Temmuz 2017 Tarihine Kadar İtalya ve Yunanistan'dan Yeniden Yerleştirmeler.....	72
Tablo 3.2. Suriyeli Mültecilerden Avrupa'ya Geçenler ve Geçiş Güzergâhları.....	84

GİRİŞ

Göç insanlıkla birlikte tarih sahnesinde yerini alan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Literatürde göçün farklı şekilleri olsa da temel olarak insan göçünün iki ana unsuru bulunmaktadır. Bunlar, daha iyi bir hayat sürebilmek için yaşadığı yeri kendi isteği ile terk edenler ve birçok farklı nedenle yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalanlardır. Genel itibarıyla ilki göçmen olarak adlandırılırken, ikincisi mülteci/sığınmacı olarak adlandırılmaktadır. BM'nin ilgili kurumlarınca yapılan hesaplamalara göre dünyada her bir dakikada 30 kişinin zorla yerinden edildiği tahmin edilmektedir (Erdoğan, 2020: 4). Yine BM'ye göre günümüzde “zulüm, şiddet, çatışma, insan hakları ihlalleri veya kamu düzenini ciddi şekilde bozan olaylardan” dolayı dünyada 82,4 milyon kişi zorla yerinden edilmiş durumdadır. Bunların 48 milyonu ülke içinde zorla yerinden edilen, 26,4 milyonu mülteci, 4,1 milyonu ise sığınmacı olarak hayata tutunmaya çalışmaktadır (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye, 2021). Bu haliyle dünyadaki insanların % 1'i zorla yerinden edilmiş durumdadır.

Tunus ve Mısır'daki devrimlerden etkilendiklerini belirten beş öğrencinin okul duvarına “*ey doktor şimdi sıra sende*” yazmalarıyla (Misto ve Temizer, 2018) fitili ateşlenen Suriye'deki iç savaşta; yoksulluk, adaletsizlik, temel hak ve özgürlüklerden mahrum kalma gibi temel hakları talep eden Suriyeliler Tunus, Libya ve Mısırlılar gibi Mart 2011'de sokaklara dökülmüştür (Oğuz, 2020; 202). Bahar getirmesi beklenen protesto gösterileri Esad rejiminin şiddetle karşılık vermesi üzerine on yılı aşkın bir süredir devam eden ve etkileri uluslararası boyutlara ulaşan bir kaos getirmiştir. Bu kaosu BM'nin mültecilerden sorumlu Yüksek Komiseri Filippo Grandi “*zamanımızın en büyük insani ve mülteci krizi*” olarak tanımlamaktadır (Erdoğan, 2020: 2). Yaklaşık 500 milyon insanın öldüğü tahmin edilen iç savaşta 13,4 milyon insanda yerinden edilmiştir. Bunlardan 6,6 milyonu ise mülteci/sığınmacı olarak ülkelerinin dışında yaşamak zorunda kalmıştır (United Nations High Commissioner For Refugees, 2021a). İç savaş başlamadan önceki nüfusu 23 milyon olan Suriye'de (Deutsche Welle, 2018c), 2021 itibarıyla bu nüfusun yarısından fazlası yerinden edilmiş durumdadır (United Nations High Commissioner For Refugees, 2021a).

Dünyada Suriye'nin dışında 3,7 milyon Suriyeli ile en fazla Suriyeli barındıran ülke Türkiye olmuştur. Bu haliyle dünyada da en fazla sığınmacıyı barındıran ülke olmuştur (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021). 2021 yılı itibarıyla Suriyeli sığınmacılar için yaklaşık 40 milyar € harcadığını açıklayan Türkiye bu yükü tek başına karşılamak zorunda kalmıştır (İktisadi Kalkınma Vakfı ve İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi, 2021). Uluslararası karar alıcı kurumlar ve gelişmiş batılı ülkelerden adil yük paylaşımı talebinde bulunan Türkiye bu konuda istediği desteği alamamıştır.

Bu noktada Suriyeli sığınmacılar konusunda Türkiye'nin destekçilerinden olan BM ve AB'nin sorunu ele alışı, çözüme ilişkin çabaları, günümüz itibarıyla gelinen noktanın karşılaştırıldığı çalışmada giriş ve sonuç bölümleri dışında üç bölüm bulunmaktadır. İlk bölümde göçe ilişkin kavramsal çerçeve ve Türkiye'deki Suriyelilerin statülerinin tanımlaması yapılırken, göçe ilişkin iç hukuk normları incelenmiştir. Arap Baharının etkisine giren Suriye'de iç savaşın başlamasından itibaren oluşan siyasi yapı ortaya konulmaya çalışılırken, Suriye kaynaklı göçün yıllara göre artışı ve bölge ülkeleri dâhil olmak üzere dünyadaki Suriyelilerin durumları aktarılmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde BM'nin Suriye'deki çatışmaların başladığı 2011 yılından günümüze üstlendiği rol, çözüme yönelik yürüttüğü faaliyetler, mali olarak gerek Suriye'de gerekse Suriye'ye komşu ülkelerde bulunan Suriyelilere yaptığı yardımlar üzerinde durulmuş, BM eliyle Türkiye özelinde yürütülen yardım faaliyetleri incelenerek, BM'nin Türkiye'deki Suriyelilere ilişkin sorunun çözümünün neresinde olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise hukuksal normların var ettiği AB'nin Suriye iç savaşına yaklaşımı, Suriyeli mülteciler için yürüttüğü yardım faaliyetleri, Türkiye özelinde yapılan yardımlar incelenmiştir. Doğudan gelişmiş ve refah seviyesi yüksek batıya göçün Suriye kaynaklı rakamsal boyutu yıllara göre tablolar halinde çıkarılırken, Suriye kaynaklı göçün 2015'te AB'ye ulaşması ile AB'nin kitleler halindeki düzensiz göçe ilişkin tepkisi, sorundan kurtulmak için yürüttüğü gerek siyasi gerek mali yol haritaları, kendi iç hukukunu oluşturma çabaları ve üye devletlerin tepkileri kaleme alınmıştır. Bu haliyle AB'nin Suriye iç savaşının çözümü kapsamında bakış açısı

ortaya konmaya çalışılırken, Türkiye’deki Suriyeli sorununa karşılık tutumu aktarılmaya çalışılmıştır.

Çalışmada, “Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılar sorununun çözümünde BM ve AB’nin rolleri neler olabilir ve hangi örgütün sorunun çözümünde etkin olabileceği” sorusuna yanıt aranmıştır. Bu çerçevede kapsamlı bir literatür taraması yapılmış, özellikle; göç, BM ve AB’ye ilişkin verilerde birincil kaynaklar kullanılmaya çalışılarak literatürden ve ilgili örgütlerin yayın ve açıklamalarından hareketle çalışma hazırlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE SURIYELİ SİĞİNMACI SORUNUNUN GELİŞİMİ

1.1. Kavramsal Çerçeve ve Türkiye’deki Suriyelilerin Statüsü

Tunuslu seyyar satıcı Muhammed Buazizi’nin polisten gördüğü şiddet nedeniyle 2010 yılında kendisini yakmasıyla başlayan ve birçok Arap ülkesini etkisi altına alan Arap Baharı en yıkıcı etkiyi Suriye’de göstermiştir. 2011’de başlayan ve iç savaşa dönüşen Arap Baharı, Suriye özelinde 6,6 milyon kişinin mülteci olmasına, 13,4 milyon sivilin yardıma muhtaç hale gelmesine sebep olmuştur (United Nations High Commissioner For Refugees, 2021a). Birleşmiş Milletler (BM) verilerine göre bu boyutlarda bir mülteci krizi en son İkinci Dünya Savaşı’nda yaşanmıştır. İç savaştan kaçan Suriyeliler büyük kitleler halinde komşu ülkeler ve Avrupa başta olmak üzere ülkelerini terk etmişlerdir. Bu akın neticesinde halen devam eden Suriye iç savaşında Avrupa’yla Suriye arasında köprü konumunda olan Türkiye, en fazla Suriyeliyi ağırlayan komşu ülke konumuna gelmiştir. Türkiye’nin göç yönetiminin Suriyeli sığınmacılar özelinde incelendiği bu çalışmada; uluslararası anlaşmalar ile düzenlenen göç ve iltica terminolojisindeki kimi kavramların gerek Türkiye de gerekse uluslararası boyutta yorumlanmasında karşılaşılan anlam karmaşası ve birbirleri yerine kullanılan terimlerin hatalı kullanımı bu terimlerin uluslararası anlaşmalar doğrultusundaki tanımı ve Türkiye Cumhuriyeti mevzuatındaki tanımları boyutunda incelenmesini gerekli kılmıştır (Özdemir, 2018). Bu çerçevede öncelikle, konuya ilişkin bir kavramsal çerçeve sunulacaktır.

1.1.1. Göç ve Yabancı Kavramı

Göç ve iltica terminolojisinin iki temel kavramından biri olan göç kavramı Uluslararası Göç Örgütü’nün (International Organization for Migration) Göç Terimleri Sözlüğünde şu şekilde tanımlanmıştır (Perruchoud and Redpath-Cross, 2013: 39):

“Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir Devlet içinde yer değiştirmesi. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir”

AB Göç ve İçişlerinin sözlüğünde ise aşağıdaki gibi tanımlanmıştır (Migration and Home Affairs, [t.y.]):

“Bir kişinin veya bir grubun uluslararası bir sınırda (uluslararası göç) veya bir Devlet içinde (iç göç) hareketi. Uzunluğu, bileşimi ve nedenleri ne olursa olsun, insanların her türlü hareketini kapsayan bir nüfus hareketidir; mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin ve aile birleşimi de dâhil olmak üzere başka amaçlarla hareket eden kişilerin göçünü içermektedir.”

Öte yandan göç kavramının Cambridge Sözlüğünde birçok tanımı olmakla birlikte insan göçüne ilişkin; *“genellikle daha iyi bir yaşam için yeni bir yere seyahat eden insanların süreci”* olarak tanımlanmaktadır (Cambridge Dictionary, 2020).

Türkiye özelinde bakıldığında ise; Türk Dil Kurumu sözlüğünde, *“Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret”* olarak tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu, [t.y.]).

Türkiye'nin göç politikalarının yerel düzeyde uygulanmasının iki ana unsurundan biri olan T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının (AFAD) Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğünde ise şu şekilde tanımlanmıştır (T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [t.y.]):

“Bir grubun uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirmesine ilişkin nüfus hareketleri, göç kapsamına girer. Buna, mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir.”

Yabancı kavramı ise; terminolojinin ikinci ana unsuru olan ve göç bileşeninin alt başlıkları olarak kullanılan tüm olguları içinde barındıran bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Kaplan, 2019: 5). Anlamsal boyutta terminolojide üst kavram olarak kullanılan yabancı, Uluslararası Göç Örgütünün Sözlüğünde; *“Belirli bir devlet*

açısından o devletin uyruğunda olmayan kişi” olarak tanımlanmaktadır (Perruchoud and Redpath-Cross, 2013: 97). Türkiye Cumhuriyeti mevzuatında ise; “Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişi” olarak belirtilmektedir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013).

1.1.2. Göç ve Yabancı Kavramının Alt Başlıklarında Kullanılan Terimler

Terminolojide sıklıkla kullanılan mülteci, şartlı mülteci, sığınmacı, göçmen, geçici koruma, ikincil koruma vd. incelendiğinde Türkiye Cumhuriyeti mevzuatı ve mevzuatı bağlayan uluslararası anlaşmalar boyutunda ulusal basında, siyasi ve sosyal alanda, akademik çevrelerce bu kavramların sıklıkla birbirlerinin yerlerine kullanıldığı görülmektedir. Bu kapsamda söz konusu kavramların hem uluslararası tanımları hem de ulusal mevzuattaki tanımları araştırılarak anlamsal karşılıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.1.2.1. Mülteci ve Şartlı Mülteci Kavramları

BM Genel Kurulunda görüşülerek kabul edilen ve 28 Temmuz 1951'de Cenevre'de imzalanan Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme de şu şekilde tanımlanmıştır (Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, 1951):

“İrki, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir.”

Türkiye Cumhuriyeti mevzuatında ise 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) kapsamında düzenlenen mülteci kavramı Kanun’un 61. maddesinde şu şekilde tanımlanmıştır (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013):

“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; irki, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.”

Öte yandan aynı Kanununun 62. maddesinde ise Avrupa haricinden gelenler için mülteci statüsü verilmesi belirli şartlara bağlanmıştır. “*Zaman ve üçüncü bir ülkeye yerleştirilme*” şartına bağlanan mülteci statüsü kendi içinde alt başlığa ayrılarak “şartlı mülteci” olarak tanımlanmıştır. YUKK 62. maddesi aşağıdaki şekilde hükme bağlanmıştır (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013):

“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.”

1.1.2.2. Sığınmacı Kavramı

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesindeki; “*herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır.(Md.14/1)*” maddesi uluslararası boyutta sığınmacı kavramının temel dayanağıdır (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 1948). Diğer taraftan birçok uluslararası örgüt tarafından da tanımlanan sığınmacı kavramı; Uluslararası Göç Örgütü’nün Sözlüğünde; “*zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişi*” olarak tanımlanmaktadır (Perruchoud and Redpath-Cross, 2013: 74).

Avrupa Birliği (AB) Temel Haklar Ajansı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ortak hazırladığı el kitabında; “*haklı nedenlerle zulüm görme korkusu duydukları veya kötü muamele ya da diğer bir şekilde ciddi zarar görme riski taşıdıkları için kendi ülkelerine geri dönemedikleri ya da geri gönderilemedikleri için uluslararası koruma talep eden kişi*” olarak tanımlanmıştır (Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2015: 43).

AFAD Terimler Sözlüğüne göre ise; “*Ülkesinde ırk, din, sosyal konum, siyasal düşünce ya da ulusal kimliği nedeniyle kendisini baskı altında hissederek devletine*

güvenini kaybetmiş olan ve bu nedenle mülteci olarak uluslararası koruma arayan ancak statüleri henüz resmî olarak tanınmamış kişi” olarak tanımlanmıştır (T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [t.y.]).

1.1.2.3. Göçmen Kavramı

Uluslararası boyutta kabul gören bir tanımı olmamakla birlikte Uluslararası Göç Örgütünün Sözlüğünde göçmen kavramı aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır (Perruchoud and Redpath-Cross, 2013: 37):

“Zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve ‘kişisel uygunluk’ sebepleriyle maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek ve kendileri ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye hareket eden kişiler ve aile fertleri” olarak tanımlanan göçmen kavramı BM'ye göre, *“sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden kişi.”*

Türk Dil Kurumuna göre; *“kendi yurdunu bırakıp, yerleşmek üzere başka bir ülkeye göçen kimse, aile ya da topluluk-muhacir”* olarak nitelendirilen göçmen kavramı (Türk Dil Kurumu [t.y.]), AFAD'ın Terimler Sözlüğünde; *“mülteci tanımı ile ilgisi olmayan, tamamen ekonomik sebeplerle veya hayatını maddi yönden iyileştirme amacıyla menşe ülkesini terk eden kişi”* olarak tanımlanmıştır (T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [t.y.]). Türkiye Cumhuriyeti mevzuatında ise; 5543 Sayılı İskân Kanunu'nun 3. madde d fırfasında göçmen; *“Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlar”* olarak sınırlı bir çerçevede ifade edilmektedir (İskân Kanunu, 2006).

1.1.2.4. Geçici Koruma Kavramı

Geçici korumaya ilişkin uluslararası boyutta mevzuatlara bakıldığında her ülkenin kendi özel durumuna göre mevzuat geliştirdiği görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Kanada, Avustralya gibi ülkeler karşılaştıkları duruma göre mevzuatlarını belirlerken çıkış noktası olarak İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 14/1 maddesindeki sığınmacı tanımını merkeze almaktadır. Temel amaç sığınma talep edenin zorunlu nedenlerle ülkesini terk etmek mecburiyetinde olmasıdır. “Geri göndermeme” ilkesine bağlı kalan mevzuatlarda geçici koruma genel olarak süreli

verilirken menşe ÷lkedeki durumlar değerlendirilerek süre uzatımı yapılabilmektedir (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (a) [t.y.]).

Avrupa Birliği (AB) mevzuatında ise geçici koruma kavramının yasal dayanağı 20 Temmuz 2001 tarihli Geçici Koruma Yönergesidir. Yönergenin 2. madde (a) fıkrasında geçici koruma kavramı Şu Şekilde tanımlanmıştır (European Council, 2001: 14):

“Üçüncü ÷lkelerden gelen ve kendi ÷lkelerine geri dönemeyen yurdundan ayrılmaya zorlanmış kimselerin kitlesel olarak sığınması ya da yakın bir kitlesel sığınma tehlikesinin doğması durumunda, üye devletlerdeki sığınma sisteminin bu akınlarla etkili bir Şekilde başa çıkamayacağına dair bir riskin bulunması durumunda, ilgili kişilerin ve koruma talep eden diğer kimselerin menfaatleri doğrultusunda bu tür kişilere acil ve geçici koruma sağlanması amacıyla verilen bir statü”.

Türkiye Cumhuriyeti iç hukuku açısından geçici koruma kavramı YUKK 91/1. maddesinde; *“Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ÷lkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir”* Şeklinde düzenlenmiştir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013). Diğer taraftan YUKK 91/2. maddesi gereği hazırlanan yönetmelikte ise aşağıdaki gibi tanımlanmıştır (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014):

“Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ÷lkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan koruma”.

1.1.2.5. İkincil Koruma

İkincil koruma kavramının uluslararası boyutta tanımlanmasına bakıldığında AB hukukunda Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Vasıflandırma Yönetmeliği 18. maddesinde uluslararası korumaya ihtiyaç duyan fakat mülteci statüsü kapsamında istenilen niteliklere sahip olmayan kişiler için ikincil koruma statüsü verilmektedir. Mülteci statüsüne yardımcı bir statü olarak tanımlanan ikincil koruma Yönetmeliğe göre (European Council, 2011: 18):

“başvuru sahibinin menşe ÷lkesine dönmesi halinde ölüm cezasına çarptırılacağı ya da ölüm cezasının infaz edileceği veya işkence, insanlık dışı ve onur kırıcı muameleye maruz kalacağı

muhtemel olan, menşe ÷lkede uluslararası boyutta ya da ÷lke içi çatışmalardan dolayı sivil ayrımı gözetmeksizin şiddet eylemlerine maruz kalma riski taşıyan ve bu nedenle menşe ÷lkesinin korumasından yararlanamayan ya da yararlanmak istemeyen kişilere sağlanan bir koruma statüsü”

Türkiye Cumhuriyeti mevzuatında ise hukuksal tanımlama şu şekilde yapılmaktadır (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013):

Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ÷lkesine veya ikamet ÷lkesine geri gönderildiği takdirde; a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, c) Uluslararası veya ÷lke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ÷lkesinin veya ikamet ÷lkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.”

1.1.2.6. Tanımların Karşılaştırılması

Yukarıdaki terminolojik tanımlamalar neticesinde Türkiye Cumhuriyeti mevzuatına göre Türkiye’de bulunan ve vatandaşlık bağı ile bağılı olmayan tüm kişiler “yabancı” üst kavramında değerlendirilmektedir. Bununla birlikte ÷lkelerindeki iç savaştan kaçan Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşı 252 kişilik ilk kafilenin 29 Nisan 2011’de Türkiye Cumhuriyeti topraklarına sığınması ile başlayan (Kap, 2014: 30) ve 2021 itibarıyla 3,7 milyona ulaşan Suriye Arap Cumhuriyetinden gelen insanlar özelinde değerlendirildiğinde çalışma kapsamında kullanılan “Geçici Koruma Altına Alınan Suriyeli Sığınmacılar”¹ tanımlanmasının uygun olacağı sonucuna varmak mümkündür (T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2016; Büyükhan, 2021: 88). Zira Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılara verilen tüm hizmetler (sağlık, eğitim, çalışma, ikamet etme vb.) geçici koruma statüsü üzerinden yürütülmektedir (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (b) [t.y.]: 5). Geçici koruma statüsünün dışındaki statülerin Türkiye Cumhuriyeti iç hukukuna göre verilmesi kimi şartlarla ancak mümkün olabilmektedir. Bu nedenle “geçici koruma altındaki Suriyeli sığınmacılar” tanımı doğru bir tanımlama olarak kullanılmaktadır. Bunun dışındaki statüler incelendiğinde;

¹ Çalışmanın devamında “Suriyeli sığınmacılar” demekle yetinilecektir.

Mülteci/Şartlı Mülteci: Mülteci kavramını düzenleyen ve imzalandığında Avrupa’da 1951 ve öncesindeki olaylardan dolayı ortaya çıkan mültecileri korumaya yönelik imzalanan “Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme” 1 Ocak 1951 öncesi zaman sınırı konulurken sözleşmeye taraf ülkelerce coğrafik sınır konulup konulmaması kendilerine bırakılmıştır. Türkiye 1 Ocak 1951 tarihi öncesinde Avrupa’daki olaylardan dolayı kendine sığınan kişilere mülteci statüsü vermeyi taahhüt ederken, coğrafik olarak bu taahhüdü Avrupa ile sınırlamıştır. 1967’de New York’ta imzalanan protokol ile zaman ve coğrafik sınırlama ortadan kaldırılırken, Türkiye zaman sınırlamasını kaldırmayı kabul ederken coğrafik sınırlamayı kaldırmayı kabul etmemiştir. Güncel mevzuatın temelini oluşturan bu sözleşme nedeniyle Türkiye’de bulunan Suriyelilerin “mülteci” olarak tanımlanması bu sözleşme nedeniyle gerek kanunen gerekse hukuken mümkün değildir (Aktaş, 2018: 138).

Şartlı mülteci statüsünde ise; zaman ve üçüncü bir ülkeye yerleşme durumu söz konusudur. 2011’den bu yana artan sayıları ve Suriye’deki iç savaşın gittiği kaotik durum göz önünde bulundurulduğunda Türkiye’de geçici koruma altına alınan Suriyeli sığınmacıların ülkede kalış sürelerinin tayin edilebilmesi mümkün görünmemektedir. Üçüncü bir ülkeye yerleşme şartıyla alakalı olarak ise 3,7 milyonluk bir topluluğun üçüncü bir ülkeye yerleştirilmesi, bunun için uluslararası koruma talep edilmesi belirsiz ve zor bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Göçmen kavramı üzerinden değerlendirildiğinde gerek uluslararası mevzuatta gerekse Türkiye Cumhuriyeti mevzuatında zorlayıcı bir neden olmaksızın daha iyi bir koşulda yaşamak için ülkelerini terk etmeleri ve geri dönebilecekleri bir ülkeleri olması gerekmektedir.

İkincil koruma kavramı ise mülteci/şartlı mülteci statüleri verilemeyen kişiler için verilen bir koruma statüsü olduğundan Suriyeli sığınmacılara bu statünün verilmesi de mümkün görünmemektedir.

Diğer taraftan geçici koruma altına alınan Suriyeli sığınmacılara verilen hak ve imkânlar ile “mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma” gibi uluslararası boyutta tanımlanan statülere tanınan hak ve imkânlar karşılaştırıldığında; Türkiye’de geçici

sığınma imkânı tanınarak üç temel kriter yerine getirilmiştir. Bunlardan birincisi; ülkede kalma süresi ile ilgili bir kısıtlama söz konusu olmadığından belirli bir kalış süresini müteakip sınır dışı edilme riski kalış süresinin ucu açık bırakılarak önlenmiştir. Buna bağlı olarak işlenen kimi suçlar saklı tutularak geri göndermeme prensibi benimsenmiş, bu sayede Türkiye’de yaşama imkânı garanti altına alınmıştır. Diğer temel kriter ise gerekli yasal başvuruları yapmaları halinde her türlü yardımdan (sağlık, eğitim, çalışma, ikamet etme vb.) yararlanma imkânı tanınmıştır (Çelik ve Aydın, 2016: 840).

Bununla birlikte mülteci hakları ile ilgili Suriyeli sığınmacılara; insanca yaşama ve muamele görme, her türlü sağlık hizmetinden faydalanma, çalışma, seyahat etme ve ticari iş yeri açabilme hakkı” gibi uluslararası kabul görmüş haklar, hak olarak olmasa da imkân olarak sunulmaktadır (Tunç, 2015: 41). Özellikle 2014 yılında çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliğinin tanıdığı haklar batılı ülkelerdeki mülteci statüsündeki kişilere tanınan sosyal ve medeni hakların neredeyse tamamına karşılık gelmektedir (Kaya, 2021: 114).

1.2. Türkiye’de Göçe İlişkin Hukuksal Konular

Genel itibarıyla Türkiye’nin iç hukukuna ilişkin düzenlemeler uluslararası anlaşmalar ile çerçeve edilse de erken Cumhuriyet döneminde çıkarılan kimi kanunlarda göçe ilişkin uygulamalara yol gösterme mahiyetindeki hukuki normlardır. Bunlardan en önemlisi 1934 tarihli İskân Kanunu olarak karşımıza çıkmaktadır. İskân Kanununun 3. maddesinde göç terminolojisinden olan “muhacir” ve “mülteci” kavramları tanımlanırken, “*Türk soyundan gelme*” koşuluna bağlanmıştır. Öte yandan mülteci kavramı; “*Türkiye’ye yerleşme maksadı olmayan zaruri sebeplerle Türkiye’ye sığınan kişiler*” olarak tanımlanmıştır (İskân Kanunu, 1934). Bu haliyle İskân Kanunu; Türk Hükümetinin ülkeye gelenleri tanımlamada kullandığı temel mevzuatların başında gelmektedir (Kaya, 2021: 129).

Geo-stratejik konumu nedeniyle sığınma ve transit geçiş ülkesi konumunda olan Türkiye’nin göç/sığınma/mülteci gibi göç terminolojisinin kavramlarının uluslararası tanınırlığı kapsamında hem yapıcısı hem de tarafı olduğu ilk sözleşme;

28 Temmuz 1951’de imzalanan “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme” dir (Kirişçi, 2014: 14; bkz. 1.1.2.1. Mülteci ve Şartlı Mülteci Kavramları alt başlığı).

Uluslararası anlaşmalar kapsamında “bireysel sığınmacılarla” ilgili taraf devletlerin yerine getirmesi gerekenler Cenevre Sözleşmesi ile düzenlenirken, toplu/kitlesele sığınmacılarla ilgili konularda ise Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) Yürütme Komitesi (ExCom) kararları ve uluslararası hukuk devreye girmektedir (Kirişçi, 2014: 14).

Türkiye Cumhuriyeti bu kitlesele göç baskısı üzerine sığınmacılara yasal bir statü verebilmek ve uluslararası mevzuata uygun bir koruma sağlayabilmek için 1994’te “*Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliği*” yürürlüğe koymuştur. Bu Yönetmelikle ilk kez Avrupa haricinde Türkiye’ye sığınanlara geçici sığınma hakkı verilmiş, mülteci statüsü kazananlara üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar geçici oturma izni tanınmıştır (Nurdoğan, Dur ve Öztürk, 2017: 225). Bu haliyle 1994 Sığınma Yönetmeliği Türkiye’deki göç terminolojisini ilk kez kurumsallaştırmış ve uluslararası normlara uyumu sürecinde yavaş ama somut adımlar atılmasını sağlamıştır (İçduygu ve Aksel, 2012: 40).

Diğer taraftan Türkiye’nin göç terminolojisinde önemli değişikliklere sebep olan en temel faktörlerden biriside AB’ye üyelik sürecidir. Bu kapsamda 8 Mart 2001’de kabul edilen ve 26 Mart 2003’te yeniden düzenlenen “AB Katılım Ortaklığı Belgesi” ile Türkiye; AB’ye üyelik sürecine ilişkin çok önemli bir fırsat yakalamıştır. Avrupalılaşıma ya da AB’leşme adımlarının atıldığı bu süreçte AB üyeliğine ilişkin temel gereksinimlerin başında gelen göç yönetiminde Türkiye, üyelik süreci için hazırladığı “Müktesebatın Kabulüne İlişkin Ulusal Program” da ulusal göç politikalarını AB’ye uyumlu hale getirme niyetini belirtmiştir (İçduygu ve Aksel, 2012: 49). Netice itibarıyla AB ile 1999 yılından itibaren yürütülen göçe ilişkin yakın iş birliği 2013, 2014’e gelindiğinde Türkiye’deki göçle mücadeleyi bugün ki kurumsallığına kavuşturmuştur (Kaya, 2021: 117).

Suriye’de Arap Baharı ile çıkan çatışmalardan kaçan ilk kafilenin 29 Nisan 2011’de Türkiye Cumhuriyeti topraklarına sığınmasıyla başlayan ve sayıları binleri sonrasında milyonları bulan Suriyeli Sığınmacılar öncelikle “misafir” olarak tanımlanmıştır (Deutsche Welle, 2011). Türkiye sınırlarına dayanan Suriyeliler için acil kitlesel akınlara çözüm bulmak amacıyla ve bireysel statü belirleme işlemleri ile vakit kaybetmeden pratik ve tamamlayıcı bir çözüm olarak “geçici koruma” statüsü tanımlanmıştır (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (c) [t.y.]). Türkiye Cumhuriyeti karşılaştığı kitlesel sığınma durumuna ilişkin acil çözüm odaklı çalışma yürütmüş, ilk etapta İçişleri Bakanlığı tarafından 30 Mart 2012 tarihinde “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge” yürürlüğe konulmuştur (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (ç) [t.y.]).

4 Nisan 2013’te kabul edilen ve 11 Nisan 2013’te Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)” ile ilk kez göç terminolojisi bir kanuna dayandırılmıştır. YUKK 91. maddesi gereği Göç İdaresi Genel Müdürlüğü “geçici korumaya” ilişkin çalışma yürütmüş, 13/10/2014 tarihli ve 2014/6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği çıkartılmıştır. Geçici Koruma Yönetmeliğinin geçici 1. maddesinin 1 ve 2. fıkralarında Suriye Arap Cumhuriyetindeki olaylardan dolayı 28 Nisan 2011 tarihinden itibaren geçici korunma amacıyla bireysel ya da kitlesel olarak Türkiye Cumhuriyetine sığınanlara “geçici koruma” statüsü verileceği hüküm altına alınmıştır (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014).

Geçici koruma statüsü kapsamında sığınmacıların geçici korumadan kaynaklanan hak ve hizmetlerden yararlanabilmeleri için buldukları İl Göç İdaresi Müdürlüklerine kayıt yaptırmaları zorunlu kılınmıştır. Bu kapsamda Suriyeli sığınmacılara İl Göç İdaresi Müdürlükleri tarafından "Geçici Koruma Kimlik Belgesi" verilmektedir. Bu kimlik belgesi sayesinde Türkiye’de kalışlarına imkân tanınmıştır. Aynı zamanda sağlık, eğitim, çalışma izni, sosyal yardım ve hizmetler, adli yardım ve izne tabi olmak kaydıyla kayıtlı oldukları ilden başka bir şehre seyahat haklarını bu kimlik belgesi ile elde etmektedirler (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (b) [t.y.]: 4-

24). Talep gören şehirlerdeki yoğunluğu azaltmak ve ülke içindeki sığınmacıları kayıt altına alabilmek için sığınmacıların kimliklerini aldıkları ilde ikamet etme zorunluluğu getirilmiştir. Şüphesiz geçici koruma altındaki Suriyeli sığınmacılar Türkiye Cumhuriyetinin göç terminolojisinin hali hazırdaki duruma gelmesinde en önemli aktörlere dendir.

1.3. Arap Baharı Sonrası Suriye’deki Siyasi Gelişmeler

Hafız Esad’ın ölümünün ardından 11 Temmuz 2000’de Suriye Arap Cumhuriyetinin Devlet Başkanı seçilen Beşşar Esad, Aralık 2010’da Tunus’ta “Yasemin Devrimi” adıyla başlayan ve kısa zamanda Arap coğrafyasına yayılan Arap Baharını başlangıçta önemsememiş ve ülkesinin diğer ülkelerden farklı olduğunu savunmuştur (Presidentassad, 2011). Gerek jeopolitik gerekse toplumsal olarak ülkesinin komploların üstesinden gelebileceğinin savunan Esad, Arap Baharının bölgeyi ve Suriye’yi parçalamak için üretilen bir komplo teorisi olduğunu belirtirken, protestoları silahlı bir terörist saldırı olarak tanımlamıştır (Harris, 2015: 13). Esad yönetimi uluslararası platformdaki ve ülke içindeki destekçileri sayesinde Arap Baharından etkilenmeyeceğini düşünse de 11 Mart 2011’de Dera kentinde başlayan ve kısa sürede ülkenin birçok önemli şehrine sıçrayan gösterilere engel olamamıştır (Şen, 2013: 59). Küçük grupların sokak gösterileri ile başlayan ve Suriye yönetiminin olaylara sert müdahalesi sonrası ortaya çıkan çatışmalar (Harris, 2015: 13); etnik, dini, siyasi ve birçok dış etken sonucu ayrışan gruplar ile Suriye yönetimi ve kimi bölgelerde ayrışan grupların birbirleri ile çatıştığı bir iç savaşa evrilmiştir. 13 milyonun üzerinde Suriyelinin insani yardıma ihtiyaç duyduğu çatışmalar ülke içi mücadelenin ötesinde bölgesel ve ulus üstü aktörlerin müdahil olduğu bir “vekâlet savaşına” dönüşmüştür (Birleşmiş Milletler, 2018).

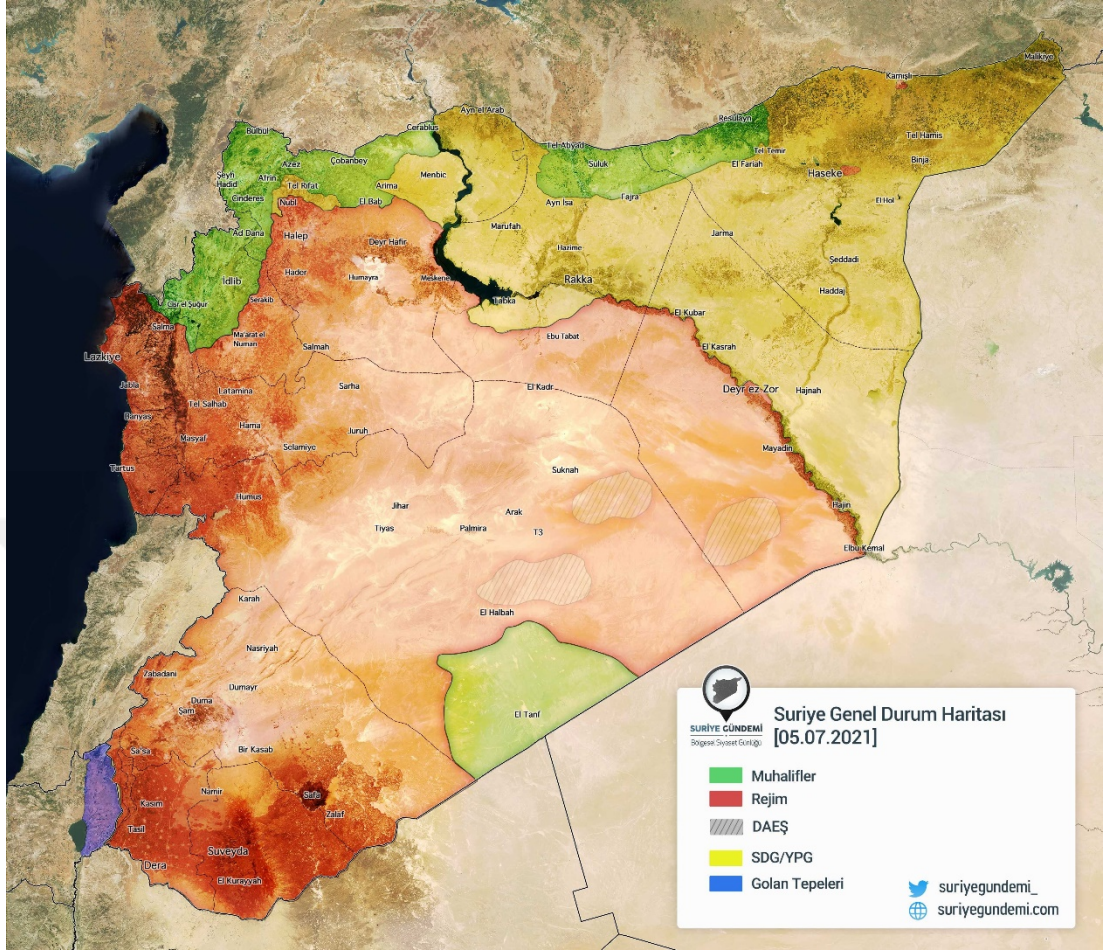
Arap Baharında etkin rol oynayan muhalefet Arap Baharından önce de Suriye’de varlığını göstermekteydi. Suriye Muhalefeti Esad’ın Devlet Başkanı olmasıyla başlayan “demokratikleşme, insan hakları ve ifade özgürlüğü” alanlarındaki reform hareketleriyle umutlansa da bu ancak altı ay sürebilmiştir. Şubat 2001’den itibaren ülkenin dış politikasındaki yaşadığı sorunları gerekçe gösteren Esad yönetimi demokratikleşme adımlarından uzaklaşmış, Hafız Esad dönemindeki baskıcı yönetime

geri dönmüştür. Reform talebinde bulunan muhalifler Ekim 2005'te Şam Deklarasyonunu imzalamış, bu Deklarasyonu imzalayan muhaliflerin bir kısmı cezaevlerine atılırken bir kısmı ise ülkelerini terk etmek mecburiyetinde kalmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, [t.y.]).

Arap Baharıyla yeniden sahneye çıkan Suriye muhalefeti daha önceki mücadelelerine yeni bir boyut kazandırarak yönetim karşıtı gösteriler yapmaya yerel düzeyde yeni koordinasyon ağları kurmaya başlamıştır. Eylemlerin temel amacı olarak; *“siyasi mahkûmların serbest bırakılması, adil seçimler yapılabilmesi için yönetimin dönüştürülmesi, her kesimin özgürce kendilerini temsil edecek partiler kurabilmesi, Baas Partisi temelli anayasanın demokratik bir hale getirilmesi”* gibi temel istekler olsa da geride kalan on yılda çok parçalı Suriye Muhalefeti kalıtsal ayrışmaları nedeniyle Esad yönetimi karşısında bir araya gelememiştir (Şen, 2013: 65).

Arap Baharından sonra Suriye'deki siyasi gelişmeler incelendiğinde; fiili olarak Suriye toprakları Golan Tepeleri de dâhil edildiğinde beş ana unsurun kontrolüne geçmiştir. Bunlar büyüklüklerine göre; Suriye yönetiminin kontrolü altındaki topraklar, Demokratik Birlik Partisi (Partiya Yekitiya Demokrat/PYD) / Halk Savunma Birlikleri (Yekîneyên Parastina Gel/YPG)'nin kontrolünde bulunan topraklar, muhalif grupların kontrolünde bulunan topraklar, Devlet'ül Irak ve's Şam'ın (DEAŞ) kontrolünde bulunan topraklar ve İsrail'in işgali altındaki Golan Tepeleri olarak sıralanmaktadır. (Suriye Gündemi, 2021; bkz. Harita 1.1.).

Harita 1.1. Suriye Genel Durum Haritası

Kaynak: (Suriye Gündemi, 2021)

Suriye topraklarına; Golan Tepelerindeki İsrail işgali Arap Baharından önceki sürece ait bir durum olması nedeniyle ayrı tutulduğunda dört ana unsur hâkimdir. Her birinin farklı amaçlar uğrunda bir araya geldiği bu unsurlar şu şekilde ele alınmaktadır.

1.3.1 Suriye Yönetiminin Kontrolü Altındaki Topraklar ve Siyasi Durum

Arap Baharının Suriye topraklarına sıçradığı Mart 2011'den itibaren Esad yönetimi göstericileri silahlı terörist olarak nitelendirmiş ve gösterilere sert müdahale etmiştir (Harris, 2015: 13). Göstericilere ateş edilmesi yönünde talimat veren Esad Suriye Ordusunun kendi vatandaşına savaş açmasına neden olmuştur. Her ne kadar uzun bir süre protesto gösterileri barışçıl boyutta devam etse de Esad güçlerinin sert müdahaleleri neticesinde çıkan çatışmalar olayı daha ileri noktalara getirmiştir. Suriye Ordusunda görevli birçok asker Esad yönetiminin orantısız müdahalesinden dolayı muhaliflerle aynı safa geçmiştir. Öyle ki 2009'da 325 bin olan Suriye Ordusunun

mevcudu 2013'te neredeyse yarıya inmiştir. Bu azalış Esad'ı dışarıdan gelecek desteğe muhtaç hale getirmiştir (Deutsche Welle, 2016).

Esad yönetimi Eylül 2015'te Rusya'nın açık desteğini alana kadar İran'ın özellikle mali ve askeri desteği sayesinde ayakta kalmayı başarmıştır (Deutsche Welle, 2018a; Kazdal, 2018: 5-6). Başlangıçta muhaliflere karşı kaybeden Esad yönetimi, kısa sürede İran'ın güdümündeki Şii milislerin yanında iç savaşa dâhil olmasıyla gelişmelerin yönünü değiştirmiştir. İran Devrim Muhafızlarına bağlı Kudüs Gücü tarafından örgütlenen Şii milisler, Esad yönetiminin en büyük müttefik kuvveti olmuştur (Farzam ve Sarı, 2017: 270). İran'ın mezhepsel önderliğinde Lübnan'dan Suudi Arabistan'a, Hindistan'dan Pakistan'a, Somali'den Fildişi Sahili'ne, ABD ve Kanada gibi devletlerin Arap kökenli Şii vatandaşlarına kadar dünyanın birçok yerinden Suriye yönetimi saflarına katılım olmuştur (Al Jazeera Türk, 2015).

Suriye topraklarının büyük bölümünün kontrolünü elinde bulunduran Esad yönetimi (Suriye Gündemi, 2021) ile birlikte savaşan gruplara bakıldığında; Suriye İnsan Hakları Ağı'nın aktardığına göre, İran Devrim Muhafızları Kudüs Gücü de dâhil çok sayıda milis unsur bulunmaktadır. (Al Jazeera Türk, 2015). Kimi kaynaklara göre Suriye'de 50 bin Şii milisin bulunduğu belirtilse de (Alaca, 2019), İran Devrim Muhafızlar Komutanı Tümgeneral Muhammed Ali Caferi'nin İran merkezli Fars Haber Ajansına verdiği mülakatta Suriye'de Esad güçleriyle birlikte savaşan 100 bin civarında Şii milisin bulunduğunu belirtmiştir (Mepa News, 2019).

1.3.2 PYD/YPG'nin Kontrolü Altındaki Topraklar ve Siyasi Durum

Suriye nüfusunun yaklaşık % 10'unu oluşturduğu tahmin edilen Kürt nüfusu demografik olarak en büyük azınlık grup olmaları nedeniyle Arap Baharından önce Suriye yönetimi tarafından tehdit olarak algılanmıştır. Özel olarak takip altında tutulan Suriye Kürtleri, Türkiye'ye karşı desteklenen Kürdistan İşçi Partisi (Partiya Karkerên Kurdistanê/PKK) eliyle baskı altında tutularak Esad yönetimine karşı tehdit olmaktan çıkarılmaya çalışılmıştır (Acun ve Öner, 2014: 2). Hafız Esad döneminde vatandaşlıkta dâhil birçok siyasi ve toplumsal haklardan mahrum bırakılan Suriyeli Kürtler (Erol ve Çelik, 2018: 28); Arap Baharının Suriye topraklarına sıçramasıyla

ortaya çıkan durumda yerel bir aktör ve Suriye'deki oluşumların içinde iyi örgütlenen gruplardan biri olarak Suriye iç savaşındaki yerini almıştır (Kajjo, 2020: 268).

Suriyeli Kürtlerin siyasi oluşumunun başında bulunan PYD, Abdullah Öcalan'ın talimatı doğrultusunda PKK'nın Suriye şubesi olarak 17 Ekim 2003'te kurulmuştur (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017:11). Bundan bir yıl kadar sonrada, 2012'ye kadar aktif olmayan silahlı kanat olarak faaliyet yürüten YPG kurulmuştur (Kajjo, 2020: 274). Suriye'deki Kürt yapılanması özetle; siyasi alanda PYD, askeri alanda YPG ve toplumsal alanda ise Demokratik Toplum Hareketinin (Tevgera Civaka Demokratîk/TEV-DEM) faaliyet yürüttüğü bir örgütlenme esasına dayanmaktadır (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017: 12). Ayrıca PYD dışında Esad yönetimine muhalif olan Suriye Kürdistan Demokratik Partisi (Partîya Demokrata Kurdistan a-Sûriya/PDK-S) ve Kürt Ulusal Konseyi (Encumena Niştimanî ya Kurdî Sûriya/ENKS) çatısı altında örgütlenmeye giden farklı Kürt gruplarda bulunmaktadır. Hem Suriye yönetimine hem de PYD'nin bölgeye hâkim olma ve baskıcı tutumuna karşı cephe alan bu gruplar PYD tarafından ciddi baskılara maruz bırakılmıştır (Acun, 2018: 311).

Temmuz 2012'de, dönemin Irak Yarı-Özerk Kürdistan Bölgesi Başkanı Mesut Barzani'nin inisiyatifiyle PYD ve 13 Kürt partinin ittifakından oluşan ENKS tarafından Kürt Yüksek Komitesi (Desteya Bilind a Kurd/DBK) kurulmuştur. Bu oluşum Esad yönetiminin boşalttığı Suriye'nin kuzeyindeki otonom bölgenin yönetimini sağlamak için kurulsada PYD ve ENKS arasında yönetime ilişkin sorunlardan dolayı anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır (BBC, 2013). DBK her ne kadar Suriyeli Kürtler arasında birliği sağlamak için kurulsada PYD'nin siyasi olarak bölgeye hâkim olma arzusu Suriye Kürt birlikteliğine yönelik girişimleri rayından çıkarmıştır. Özellikle Ocak 2014'te PYD ve bölgedeki destekçi grupların Cizire, Kobani ve Afrin kentlerinde özerk yönetim ilan etmesi ENKS tarafından tanınmamıştır. YPG'nin bölgede DEAŞ militanlarına karşı yürüttüğü askeri harekâta başarı elde etmesi ENKS'nin bölgesel ve uluslararası ölçekte önemini yitirmesine sebep olurken gerek batı ve gerekse ABD tarafından PYD ve askeri kanadı YPG, Suriye ve Irak'taki aşırı gruplarla mücadelede oluşturulan koalisyonda daha etkin rol almaya başlamıştır. Özellikle ABD ve YPG arasındaki askeri iş birliği parçalanmış ülkedeki yeni dinamiklerin yolunu açmıştır (Kajjo, 2020: 279-282).

ABD, YPG-PYD iş birliğinden rahatsız olan Türkiye Cumhuriyeti, PKK'nin Suriye'deki devamı niteliğinde olan YPG'nin silahlandırılmasına karşı çıkmış ve ABD'ye bu konuda baskı uygulamıştır. ABD bu baskıları azaltabilmek için Ekim 2015'te büyük oranda YPG kontrolünde olan ve DEAŞ ile mücadele için Kürt, Arap, Süryani, Ermeni ve Türkmenlerden oluşan Suriye Demokratik Güçlerinin (Syrian Democratic Forces/SDF) kurulmasının sağlamıştır (Erol ve Çelik, 2018: 33; Kajjo, 2020: 283).

PYD/YPG; ABD'nin açık desteği ile DEAŞ ile mücadele adı altında önce YPG ve sonrasında YPG kontrolündeki SDF eliyle 2014-2016 yıllarında yürütülen operasyonlarda Kobani başta olmak üzere Rakka, Tel-Abyad, Münbiç gibi Suriye'nin kuzeyindeki önemli kentlerinin kontrolünü ele geçirmiştir (Erol ve Çelik, 2018: 33).

Rusya'dan da destek gören PYD'ye Aralık 2015'te Rusların 5 ton silah ve mühimmat yardımı yaptığı iddia edilmiştir (NTV, 2015). Türkiye'nin Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) ile yürüttüğü Fırat Kalkanı Harekâtından sonra Münbiç'e yönelmesini engellemek için fiili olarak varlığını ortaya koyan Rusya, Tel Rıfat ve çevresinin Suriyeli muhaliflerden alınması için YPG'ye yoğun hava desteği sağlamıştır. Türkiye'nin Zeytin Dalı Harekâtı kapsamında Afrin'de yürüteceği operasyon için bölgede bulunan askerlerini çekmesi ile PYD/YPG ile ilişkileri ciddi darbe olsa da sahadaki ilişkileri halen devam etmektedir (Acun, 2018: 315).

PYD'nin Suriye Kürdistanı Federasyonunu Mart 2016'da ilan etmesinin ardından özerk yönetim ilan ettiği bölgeleri birleştirerek Suriye'nin kuzeyinde oluşturmak istediği otonom bir Kürt koridoru, Türkiye'nin Fırat Kalkanı Harekâtı ile engellenmiştir (Acun, 2018: 310). PYD Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) ÖSO güçleri ile yürüttüğü Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı Harekâtları ile başta özerklik ilan ettiği Afrin olmak üzere birçok önemli şehrin kontrolünü TSK'nın desteklediği ÖSO güçlerine kaybetmiştir (Suriye Gündemi, 2021).

PYD; Suriye'nin kuzeyine hâkim olmak için başta kendine tabi olmayan bölgedeki Kürtler dâhil olmak üzere birçok etnik grubun bölgeden göç etmesine neden olmuştur. Öyle ki; PYD'ye bağlı olmayan muhalif Kürtlerden oluşan ve yönetim karşıtı devrimin

içinde kendilerini konumlandıran Kürt muhalefetinin temsilcileri PDK-S ve ENKS taraftarları PYD/YPG'nin sindirme politikaları nedeniyle Türkiye'ye ve Irak Yarı-Özerk Kürdistan Bölgesine göç etmek zorunda kalmışlardır. DBK bünyesinde faaliyet gösteren birçok parti ya PYD saflarına geçmek zorunda kalmış ya da faaliyetlerini durdurmuştur (Acun ve Keskin, 2017: 24-25). Baskın güç olma yolunda insanlık suçu işleme konusunda bile tereddüt etmeyen PYD kanton olarak ilan ettiği bölgelerin demografik yapısını değiştirmek için her türlü faaliyeti kendine meşru görmüştür. Otoritesi altına girmeyen bölgedeki başta Arap ve Türkmenler olmak üzere yerleşik olan halkı göç etmeye zorlamış, varlıklarına el koymuş, hatta tapu ve nüfus kayıtlarının bulunduğu birimleri kundaklayarak mevcut belgeleri yok etmiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017: 9; İyiat, 2018: 9). Bu sayede kendine ait bir bölge oluşturmayı arzulayan örgüt daha da ileriye giderek zorunlu askerlik adı altında bir yasa uygulamaya koymuş ve 18-30 yaş aralığındaki tüm erkeklerin toplumsal ve ahlaki bir değer olarak bu yasaya uymaya zorlamıştır. Kontrol noktalarında yakaladığı Suriyeli gençleri zorla silahaltına almaya başlamış silahaltına alınmamak için sayıları binlerle ifade edilen Suriyeli; başta Avrupa ülkeleri olmak üzere Türkiye ve Irak Yarı-Özerk Kürdistan Bölgesine göç etmek zorunda kalmıştır (Acun ve Keskin, 2017: 35-36).

1.3.3. Muhalif Grupların Sorundaki Roller ve Siyasi Yapılanmalar

Baba ve oğul Esad yönetimleri tarafından yaklaşık 40 yıllık iktidarları döneminde baskı altında tutulan çoğunluğu Sünni gruplardan oluşan muhalif kesim Arap Baharıyla başlayan süreçte önceki çabalarına yeni bir boyut kazandırmıştır. “Demokratik bir anayasa, siyasi mahkûmların affedilmesi, çok partili bir seçim sistemine geçilmesi” gibi temel demokratik taleplerle sokaklara dökülen halkın bu talepleri yönetim tarafından çok sert karşılık görmüştür. Esad yönetimine göre “dış güçlerin komplosu”, muhaliflere göre “devrim” olarak tanımlanan gösteriler on yıldır devam eden bir iç savaşa dönüşmüştür (Şen, 2013: 65). Heterojen yapısı ve farklı amaçlar etrafında toplanan gruplardan oluşan Suriye muhalefeti; Esad yönetimi ile mücadele eden silahlı gruplar ve bu grupları bir araya getirebilmek için uluslararası boyutta da destek gören mutabakat komitelerinde oluşmaktadır.

1.3.3.1. Suriye Ulusal Konseyi

En güçlü grupların başında gelen Suriye Ulusal Konseyi (السوري الوطني المجلس/SUK) 23 Ağustos 2011’de Türkiye’de kurulmuştur. Omurgasını 1980’li yıllarda sürgün edilen Suriyeli Müslüman Kardeşlerin oluşturduğu bu grupta kimi Kürt ve azınlık gruplar da yer almaktadır. Uzun yıllar sürgünde yaşamalarından dolayı ülke içinde çokta etkili olduğu söylenemeyen bu grubun temel amacı Baas Rejimini gerekirse askeri müdahale ile devirmek olarak belirlenmiştir. Yönetimle diyalog yoluyla çözüme karşı olan grup “Kofi Annan Barış Planını” da reddetmiştir (Joya, 2012).

1.3.3.2. Suriye Devrimi ve Muhalefet Güçleri Ulusal Koalisyonu

11 Kasım 2012’de Katar’ın başkenti Doha’da toplanan muhalif gruplar ülke içi ve dışındaki muhaliflerinde dâhil olduğu daha kapsayıcı bir liderlik konseyi kurmayı kararlaştırmıştır. Muhalifleri tek çatı altında toplamayı amaçlayan koalisyon (Canyurt, 2018: 26) Suriye Ordusundaki askerlere ve tüm etnik ve dini gruplara bu çatı altında toplanmaları için çağrıda bulunmuştur. Suriye Devrimi ve Muhalefet Güçleri Ulusal Koalisyonu (السورية والمعارضة الثورة لقوى الوطني الائتلاف/SMDK) ilk kez Körfez İşbirliği Örgütüne üye ülkeler tanımıştır (Şen, 2013: 66). Suriye Halkının Dostları Grubunun Aralık 2012’de Fas’ın başkenti Marakeş’te düzenlediği toplantıda başta ABD, AB, İngiltere, Fransa, Türkiye olmak üzere 100 ülke SMDK’yı Suriye halkının resmi temsilcisi olarak tanımıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, [t.y.]).

1.3.3.3. Demokratik Değişim İçin Ulusal Koordinasyon Komitesi

Haziran 2011’de Şam’da “barış ve diyalog ortamında demokratik ve çoğulcu bir Suriye kurmak” kuruluş amacıyla 13 sol eğilimli parti, 3 Kürt partisi ve bağımsız kanaat önderleri tarafından kurulmuştur. SUK’un aksine “Suriye Ordusunun sokaklardan çekilmesi, tüm siyasi suçluların salıverilmesi, barışçıl gösterilere müdahale edilmemesi” koşulu ile Suriye yönetimiyle müzakere masasına oturmayı kabul etmektedir. Koşula dayalı da olsa yönetimle diyalogu kabul eden tek grup olarak öne çıkmaktadır. SMDK’ya girmeyi taahhüt etmeyen grup, SMDK ve SUK’u Türkiye ve Körfez Devletlerinin güdümünde hareket etmekle suçlamakta, Suriye halkının desteğinden yoksun olduklarını savunmaktadır (Şen, 2013, s. 67).

1.3.3.4. Suriye Devrimi Genel Komisyonu

18 Ağustos 2011’de Türkiye’de kurulan Suriye Devrimi Genel Komisyonu (العمامة الهيئة السورية للثورة), Suriye Devrimi Koordinatörleri Birliği ve Sham Network gibi muhalif medya kuruluşları da dâhil olmak üzere Suriye içinden ve dışından 40’tan fazla muhalif grup tarafından oluşturulmuştur. Herhangi bir dini yapıya sahip olmayı reddeden Komisyon kendisini laik olarak tanımlamaktadır. Esad iktidarının barışçıl yollarla yönetimi devretmesini savunan, Suriye’deki durumu dünyaya duyurmak için şiddet içermeyen gösterileri, grevleri, sivil itaatsizliği organize eden komisyon sosyal iletişim kanallarını ve medyayı aktif bir şekilde kullanmaktadır (Carnegie Middle East Center, 2012).

1.3.3.5. Özgür Suriye Ordusu

Suriye’de Esad güçleriyle silahlı mücadele yürüten en önemli gruplardan biri olan Özgür Suriye Ordusu (الحر السوري الجيش/ÖSO) (Terkan, Zayıf ve Yaşar, 2015: 41); 29 Temmuz 2011’de Suriye ordusundan ayrılan albay rütbesindeki Riyad el-Esed liderliğinde çoğunluğunun Suriye ordusundan ayrılan askerlerin oluşturduğu bir örgüttür. Siyasi kanadı Suriye Ulusal Konseyi olan örgüt başta Türkiye olmak üzere birçok ülkeye Suriye muhalefetine resmi temsilcisi olarak tanınmış ve desteklenmiştir. Başlangıçta göstericileri korumayı amaçlayan ÖSO ilerleyen süreçte Esad güçleri ile savaşan bir örgüt haline dönüşmüştür (Acun ve Salaymeh, 2018: 268). Temel amacını “halkına zulmeden Esad yönetimini yıkmak ve Suriye halkını korumak” olarak açıklayan örgüt tek bir ideolojik fikre sahip homojen bir yapı değildir (Ulutaş, Kanat ve Acun, 2015: 24). Özellikle Türkiye’den önemli ölçüde destek gören ÖSO Türk Silahlı Kuvvetleri ile Suriye’nin kuzeyinde Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtlarını icra etmiş, Barış Pınarı Harekâtından hemen önce Şanlıurfa’da düzenlenen toplantıda Suriye Milli Ordusu (السوري الوطني الجيش) adı altında düzenli orduya geçiş yaptığını açıklayarak yeni yapısıyla Barış Pınarı Harekâtına TSK unsurlarıyla birlikte katılmıştır (CNN Türk, 2019).

1.3.3.6. El-Nusra Cephesi

El-Kaide’nin Suriye kolu olarak hareket eden Nusret Cephesi (Cebhet’un Nusra li Ehli’s Şam fi-Sahat’il Cihad/ El-Nusra) (Aksoy, 2016: 30) 23 Ocak 2012’de yayımlanan video ile Ebu Muhammed Culani liderliğinde kurulduğunu ilan etmiştir

(Zelin, 2012). “Suriye yönetiminin katlettiği halkı korumak” amacıyla kurulduğunu ilan eden örgüt (Acun ve Salaymeh, 2018: 268) kısa sürede muhalif cephenin en önemli gruplarından biri haline gelmiştir. Selefilik ideolojisini benimseyen örgüt (Terkan, Zayıf ve Yaşar, 2015: 43-46), etkin oldukları bölgelerdeki halka sağladıkları sosyal yardımlarla yerel halktan önemli ölçüde destek ve katılım görmüştür. Şam, Halep, Lazkiye, Dera, Rakka, İdlib gibi önemli şehirlerden destek gören örgüt Şam ve Halep’teki eylemleri ile uluslararası tanınırlık kazanmıştır (Gürler ve Özdemir, 2014: 135). DEAŞ’ın Nisan 2013’te El-Nusra ile birleştiğini ilan etmesi üzerine bu birleşmeden haberlerinin olmadığını belirten örgüt böyle bir birleşmenin varlığını reddetmiştir (Al Jazeera, 2013). Temmuz 2016’da El-Kaide ile ilişkilerini kopardıklarını açıklayan örgüt, Şam’ın Fethi Cephesi olarak ismini değiştirmiştir. Ocak 2017’de Şam’ın Fethi Cephesi önderliğinde birleşen Ensar el-Din Cephesi, Ceş el-Sunna, Liva el-Hak ve Nurettin Zengi Hareketi, yeni bir çatı örgüt olarak Heyet Tahrir el-Şam (HTŞ)’in kurulduğunu ilan etmiştir. Hali hazırda İdlib şehrinin kontrolünü elinde tutan örgüt ABD, BM başta olmak üzere birçok uluslararası kuruluş ve ülke tarafından terör örgütü olarak tanımlanmaktadır (BBC Türkçe, 2020).

Siyasi ve askeri olarak temel amaçları Esad yönetimini yıkmak olan muhalif kesim bu şekilde özetlenirken gerek siyasi gerekse silahlı güç boyutunda en önemli olan gruplar ele alınmıştır. Muhalif cephenin çok parçalı yapısı Suriye’deki iç savaşın kaotik bir şekilde devam etmesinin en önemli sebeplerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Zira başlangıçta çoğunluğunun küçük ve yerel düzeyde mücadele eden binin üzerinde örgüt ve bunların kontrolündeki 100 binin üzerindeki savaşçının varlığından söz edilmektedir (Şen, 2013: 67).

1.3.4. DEAŞ’ın Kontrolündeki Topraklar

2000’li yılların başında El-Kaide’nin Afganistan’daki Herat kampında Ürdünlü Ebu Musab el Zerkavi tarafından temelleri atılan DEAŞ (Kirdar, 2011: 3; Aksoy, 2016: 30; Timetürk, 2014) Nisan 2013’te Irak İslam Devleti (IID) lideri Ebu Bekir El-Bağdadi’nin Suriye’de faaliyet gösteren El-Kaidenin kolu El-Nusra ile birleşerek DEAŞ’ın kurulduğunu ilan etmesiyle Suriye sahasına giriş yapmış hareket alanını Irak ve Suriye olarak genişletmiştir (Gürler ve Özdemir, 2014: 119). Bu birleşmeyi reddeden El-Nusra cephesi de dâhil olmak üzere kendisine biat etmeyen muhalif

gruplar ve Esad güçleri ile savaşıyan DEAŞ şiddeti yöntem olarak benimseyen bir örgüttür (Aksoy, 2016: 30-31).

Harita 1.2. DEAŞ'ın 2014 Yılı İtibarıyla Kontrolündeki Suriye ve Irak Toprakları

Kaynak: (Al Jazeera Türk, 2014).

DEAŞ'ın Suriye sahasına girmesi Suriye yönetimi açısından üç önemli sonuç doğurmuştur. Birincisi El-Kaideye bağlılığını açıklayan El-Nusra gibi önemli bir muhalif cephe çok büyük güç kaybederken diğer muhalif grupların yönetim haricinde savaşmak zorunda kaldığı bir cephe daha ortaya çıkmıştır. İkincisi Şam yönetiminin üzerindeki uluslararası baskı DEAŞ'ın üzerinde kaymıştır. Üçüncüsü ise Rusya; DEAŞ'ı gerekçe göstererek Esad yönetiminin yanında iç savaşa dâhil olmuştur. Buna karşılık başlangıçta Esad, DEAŞ'e karşı herhangi bir askeri operasyon düzenlememiş, Ağustos 2014'de kadar Rakka yakınlarındaki Esad güçlerine ait askeri kamplarda DEAŞ birlikleri ile Esad askerleri bir arada yaşamıştır. Hatta Suriye'nin doğusunda DEAŞ'ın kontrolündeki petrol kuyularından çıkan petrolü Şam yönetimi DEAŞ ile anlaşma yaparak satın almıştır (Harris, 2015: 16).

DEAŞ'ın yayılcı ve biat etmeyen unsurlara karşı savaşı bir yöntem olarak kullanma politikası Esad yönetimi ile de karşı karşıya gelmesine sebep olmuştur. Rakka'daki Esad'a ait son tesisleri de ele geçirerek Rakka'nın tamamına hâkim olan DEAŞ, Humus ve Deyrizor'da Esad güçleri ile çatışmaya girmiştir (Aksoy, 2016: 35).

Nisan 2015'ten itibaren kontrolündeki toprakları kaybetmeye başlayan DEAŞ'ın varlığı (Cafarella, Wallace and Zhou, 2019: 12) Ekim 2015'te Rusya'nın da Suriye sahasına dâhil olmasına sebep olmuştur (Arslan, 2015). 24 Ağustos 2016'da Türk Silahlı Kuvvetlerinin ÖSO unsurlarıyla başlattığı Fırat Kalkanı Harekâtı ile Türkiye sınırındaki Cerablus, Çobanbey ve El Bab'taki kontrolünü kaybeden örgüt (Yeşiltaş, Seren ve Özçelik, 2017: 23-32), Ekim 2017'de başkent olarak ilan ettiği Rakka'yı ABD ve koalisyon tarafından desteklenen SDF'ye kaybetmiştir. Mart 2019'a gelindiğinde örgüt Suriye'de yok olma noktasına gelmiş, SDF; DEAŞ'ın elindeki son Suriye toprağı olan Baguz'u da ele geçirdiğini açıklayarak Halifelik'in fiziken yok edildiğini ilan etmiştir (Ersöz, Kaytazoğlu ve Büyükgüne, 2019). 27 Ekim 2019'da dönemin ABD Başkanı Donald Trump tarafından örgütün lideri Ebu Bekir El-Bağdadi'nin öldürüldüğü açıklanmıştır (BBC Türkçe, 2019).

Son verilere göre Suriye topraklarının çok küçük bir kısmında hüküm sürmekte olan DEAŞ'ın (Suriye Gündemi, 2021) Suriye'deki varlığına göç açısından bakıldığında; örgütü gerekçe gösteren Rusya'nın Şam yönetiminin yanında savaşa dâhil olması Esad'ın kaderini değiştirirken Suriye'deki iç savaşın gidişatının da yönünü değiştirmiştir. Erdoğan'a göre; DEAŞ'ın iç savaşa dâhil olması uluslararası toplumun Esad'ın gitmesi yönündeki baskısının azalmasına ve Rusya'nın sahada varlığının hissedilmesine neden olmuştur. Ülkelerine dönerek yeni bir hayata başlamayı umut eden Suriyelilerin bir dönüş umudunun olmadığını anlamalarına neden olan bu gelişmeler Suriye'den kaçışları artırmış, başta Avrupa olmak üzere Suriyelilerin yeni bir hayat kurmak için arayış içine girmesine neden olmuştur. Bu kaçışlar Türkiye'de 2013 yılında 224 bin olan Suriyeli sığınmacı sayısını 2016 yılına gelindiğinde 2,8 milyona çıkarmıştır (Erdoğan, 2019: 21).

Suriye'deki iç savaşın gidişatını değiştiren DEAŞ, var olduğu günden bu yana kullandığı savaş argümanları ve yöntemleri, mesihçi söyleme yaslanan radikal ideolojisi ile uluslararası barışın en tehlikeli aktörü haline gelmiştir. (Balkan, 2018: 74). Suriye İnsan Hakları Ağına göre; Mart 2011-Haziran 2021 tarihleri arasında Suriye'deki insan ölümlerinin % 2,21'inin [5040 kişi] ölümüne doğrudan sebep olan örgüt (Syrian Network For Human Rights, 2021), Suriye'nin Rakka ve Deyrizor şehirlerinde 2013-2014 yılları arasında 520 bin kişinin göç etmesine sebep olmuştur.

2013-2017 yılları arasında her iki Suriye kentinde gerek örgütün baskısı gerekse örgütün varlığından dolayı uluslararası koalisyon destekli SDG saldırıları ve Rusya destekli Suriye Hükümetinin saldırılarından dolayı 1,2 milyon kişi yerleşimlerini terk etmek zorunda kalmıştır (ACU, 2017). Bölgedeki çatışmalardan korunmak için daha güvenli bölgelere kaçmak zorunda kalan yaklaşık 3 milyon Suriyeli ise mülteci durumuna düşmüştür (Şenol, Erdem ve Erdem, 2016: 285).

Muhafif sivil ve asker kişilerden de çok sayıda akıbeti bilinmeyen kişi bulunmaktadır. Suriye İnsan Hakları Ağı tarafından yapılan saha araştırmasında; DEAŞ'ın özellikle yükselmeye başladığı 2014 yılında tam sayıları tespit edilememekle birlikte aralarında aktivist, insani yardım çalışanı, gazeteci, DEAŞ ve Suriye Hükümeti karşıtı savaşçıları bulduğu 8 bin 113'ten fazla kişiyi kaçırdığı bildirilmiştir (Human Rights Watch, 2020).

Örgüt Nisan 2013-Eylül 2014 arasında çok büyük bir bölümü Fırat ve Dicle nehirleri arasındaki Mezopotamya Havzasında olan yaklaşık 210.000 km²lik bir alanda hâkimiyet kurmuştur. Mart 2015 itibarı ile Uluslararası Kızılhaç Komitesine göre kontrolü altındaki bölgede 10 milyondan fazla bir nüfusa hükmeden DEAŞ (BBC, 2015) hâkim olduğu topraklardaki gayrimüslimlere *“İslamiyet'i seçmek, cizye ödemek ya da ölmek”* olmak üzere üç seçenek sunmuştur (NBCNEWS, 2014). Rakka'yı ele geçirdikten sonra şehirdeki kiliseleri ve Şii Camileri yok eden örgüt 4 bin kadar Hristiyan'ın şehri terk etmesine neden olmuştur (Şenol, Erdem ve Erdem, 2016: 285). 2015-2016 yıllarında bölgedeki Ezidilere karşı yürütülen asimilasyonlar nedeniyle bin kadar Ezidi kadın ve çocuk DEAŞ'ın elinden kurtularak Almanya'ya sığınmak zorunda kalmıştır (Topçu, 2020). Almanya Ezidiler Merkez Konseyi tarafından yapılan açıklamada DEAŞ tarafından kaçırılan yaklaşık 2 bin 600 Ezidi kadın ve çocuğun halen kayıp olduğu belirtilmiştir (Deutsche Welle, 2019a). Diğer taraftan kendi toprakları dışında en fazla Ezidiyi barındıran Almanya'da Federal Başsavcılık tarafından ilk kez bir DEAŞ üyesi Ezidilere yapılan bu asimilasyonlardan dolayı soykırım suçundan yargılanmaktadır (Topçu, 2020).

1.4. Suriye Kaynaklı Göç Sorununun Büyümesi

2010'da Tunus'ta Yasemin Devrimi olarak başlayan Ortadoğu ve Afrika'nın kuzeyindeki birçok Arap ülkesine yayılan Arap Baharı bölgeye bahar getirmesi beklenirken dram getirmiştir. Arap Baharının Suriye Arap Cumhuriyeti üzerindeki etkileri incelendiğinde; 13,4 milyon Suriyelinin insani yardıma ihtiyaç duyduğu bir trajediye dönüşmüştür (United Nations High Commissioner For Refugees, 2021a). Gerek jeopolitik konumu, gerek İslami gelenekten gelmesi ve gerekse Osmanlı'nın ortak mirası olarak aralarında köklü akrabalık bağları bulunan ülke olan Türkiye, Suriye'deki iç savaş neticesinde en çok göç alan ülke olmuştur. Tablo 1.1.'de de görüldüğü gibi, Suriyeli sığınmacı sayısı giderek büyüyen bir sorun haline gelmiştir.

Tablo 1.1. Yıl Bazında Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar

YILLAR	SURİYELİ SIĞINMACI SAYISI (KİŞİ)
2012	14.237
2013	224.655
2014	1.519.286
2015	2.503.549
2016	2.834.441
2017	3.426.786
2018	3.623.192
2019	3.576.370
2020	3.641.370
2021	3.705.109

Kaynak: (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021)

29 Nisan 2011'de Suriye'den Hatay İli Yayladağı İlçesi Güveççi Köyü bölgesinden giriş yapan 252 kişilik ilk kafileyle başlayan göç dalgası günümüzde de devam etmektedir (TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, 2012: 3). Tablo 1.1.'de de görüldüğü üzere 2012-2018 yılları arasında çok hızlı bir şekilde artan Suriyeli Sığınmacılar, 2019'da azalma eğilimi içinde olsa da özellikle Suriye yönetimi ve Rusya'nın İdlib bölgesine düzenledikleri operasyonlar nedeniyle yeniden artış eğilimine girmiştir (TRT Haber, 2020). Göç idaresinin 26 Ağustos 2021 tarihli verilerine göre 3.705.109 kayıtlı Suriyeli Sığınmacı Türkiye'de geçici koruma

altındadır. Bu sığınmacıların bir kısmı geçici barınma merkezlerinde ikamet ettirilirken kalan kısmı ise şehirlerde serbest bir şekilde hayatını idame ettirmektedir. Geçici Barınma Merkezlerindeki Suriyeli Sığınmacılara ilişkin veriler incelendiğinde; T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün 26 Ağustos 2021 tarihli verilerine göre beş ilde kurulan geçici barınma merkezlerinde 53.532 kişi kalmaktadır. Geçici Barınma Merkezlerinin bulunduğu iller ve barınma merkezlerinde kalan Suriyeli sığınmacılara ilişkin veriler Tablo 1.2.'de düzenlenmiştir.

Tablo 1.2. Geçici Barınma Merkezlerindeki Suriyeli Sığınmacılar

İLLER	SURİYELİ SIĞINMACI SAYISI (KİŞİ)
ADANA	17.900
HATAY	8.986
KAHRAMANMARAŞ	9.897
KİLİS	8.325
OSMANİYE	8.424
TOPLAM	53.532

Kaynak: (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021)

Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün Suriyeli Sığınmacıların 26 Ağustos 2021 tarihi itibarıyla illere dağılım verileri Türkiye’de en fazla Suriyeli Sığınmacı barındıran 10 il şeklinde Tablo 1.3.’te düzenlenmiştir. İstanbul 530.981 sığınmacı sayısı ile birinci sırada iken, ilk 10 il haricinde kalan 71 ilde barındırılan Suriyeli Sığınmacı sayısı 806.962 kişidir.

Tablo 1.3. İllere Göre Kayıtlı Suriyeli Sığınmacılar

İLLER	SURİYELİ SIĞINMACI SAYISI (KİŞİ)
İSTANBUL	530.981
GAZİANTEP	456.254
HATAY	436.730
ŞANLIURFA	424.606
ADANA	254.031
MERSİN	232.894
BURSA	181.142
İZMİR	149.108
KONYA	121.182

KİLİS	105.791
DİĞER İLLER	812.390
TOPLAM	3.705.109

Kaynak: (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021)

1.4.1. Suriyeli Sığınmacıların Bölgesel Etkileri

Birleşmiş Milletlerin verilerine göre ülkeleri dışındaki Suriyeli sayısı 8.255.499 kişi olarak tahmin edilmektedir. Bu rakam Arap Baharının Suriye'yi etkisi altına aldığı 2011 yılından önceki dönemi de kapsamaktadır.

Öte yandan Suriye'nin sınır komşuları ve bölge ülkelerindeki Suriyeli Sığınmacı sayısı 5.639.811 kişi olarak belirtilmektedir. Sınır komşusu ülkelerdeki Suriyeli Sığınmacı sayısı Tablo 1.4.'te aktarılmış olup, bu haliyle Suriyeli Sığınmacıların 5/8'inden fazlası komşu ülkelerde yaşamlarını sürdürmektedir.

Tablo 1.4. Suriye'ye Komşu ve Bölge Ülkelerdeki Suriyeli Sığınmacılar

ÜLKE	TOPLAM NÜFUS (Kişi)
TÜRKİYE	3.705.188
LÜBNAN	851.717
ÜRDÜN	670.637
IRAK	247.044
MISIR	133.568
DİĞER (KUZEY AFRİKA)	31.657
TOPLAM	5.639.811

Kaynak: (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, 2021)

Birleşmiş Milletlerin verilerine göre Suriyeli Sığınmacıların Kıtalaraya göre dağılımı Tablo 1.5.'te çıkarılmıştır. Buna göre Suriyelilerin en yoğun bulunduğu kıtalar sırasıyla Asya ve Avrupa Kıtasıdır.

Tablo 1.5. Uluslararası Boyutta Suriyeli Sığınmacıların Kıtalaraya Göre Dağılımı

KITA	SURİYELİ SİĞINMACI SAYISI	TOPLAM SURİYELİ NÜFUSUNA ORANI
ASYA KITASI	6.839.906	% 82,9
AVRUPA KITASI	1.062.656	% 12,9

AFRİKA KITASI	177.072	% 2,1
AMERİKA KITASI	150.040	% 1,8
AVUSTURALYA (OKYANUSYA)	25.825	% 0,3
TOPLAM	8.255.499	% 100

Kaynak: (UN Department of Economic and Social Affairs Popitation Division, 2019)

Uluslararası boyutta kıta ülkelerindeki Suriyeli Sığınmacılardan kıtalarına göre en fazla Suriyeli barındıran ilk iki ülke bilgileri Tablo 1.6.'da çıkarılmıştır. Buna göre; Avrupa Kıtasında en fazla Suriyeli barındıran iki ülke; Almanya ve İsveç'tir. Afrika'da Mısır ve Libya olurken Arap Yarımadasında Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri bölge ülkelerine göre en fazla Suriyeliyi barındırmaktadır. Amerika kıtasında ABD ve Kanada ilk ikiyi oluştururken, uluslararası arenada güçlü bir aktör olan Birleşik Krallık ve Eylül 2015'te konuya dâhil olarak Suriye'deki insani krizin derinleşmesine sebep olan blokun başındaki Rusya'daki Suriyeli sığınmacı sayısı sembolik sayıda kalmıştır. Birleşmiş Milletler kaynaklarına göre; Suriyeli sığınmacılar konusunda sayısal bir verisi bulunmayan Çin ve İran'ında Rusya'nın başını çektiği bloğa açık desteği ve özellikle İran'ın Suriye yönetimine sağladığı yardım göz önüne alındığında bu ülkelerde Suriyeli sığınmacının bulunması mümkün görünmemektedir.

Tablo 1.6. Uluslararası Boyutta Suriyeli Sığınmacıların Ülkelere Göre Dağılımı

ÜLKELER	SURİYELİ SİĞINMACI SAYISI	TOPLAM SURİYELİ NÜFUSUNA ORANI
ALMANYA FEDERAL CUMHURİYETİ	589.628	% 7,1
İSVEÇ	181.793	% 2,2
SUUDİ ARABİSTAN	802.915	% 9,7
BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ	52.142	% 0,6
MISIR	124.688	% 1,5
LİBYA	44.184	% 0,5
AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ	91.663	% 1,1
KANADA	56.404	% 0,7
RUSYA FEDERASYONU	3.264	% 0,04

BİRLEŞİK KRALLIK	9.469	% 0,1
TOPLAM	1.956.150	% 23,7

Kaynak: (UN Department of Economic and Social Affairs Popitation Division, 2019)

Birleşmiş Milletlerin 2019 yılı tahminlerine göre hazırlanan kapsamlı rapor ve BMMYK ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti verilerine göre düzenlenen Tablo 1.4.-1.5.-1.6.'daki veriler incelendiğinde genel olarak Suriyeli sığınmacılara ait yükün ağırlığı komşu ülkelerde olduğu açıktır. Dünyaya yayılan Suriyelilerin % 65'i Suriye'nin komşusu olan devletlerde hayatlarını idame ettirmektedir. Şüphesiz komşu ülkelerden Türkiye Cumhuriyetinin tek başına % 43'lük oranla Suriyeli sığınmacı ağırlaması en büyük yükün Türkiye'de olduğunu göstermektedir.

Diğer taraftan AB üyesi devletler nezdinde de Kıta Avrupası nezdinde de % 7'lik bir oranla Suriyeli barındıran Almanya bölgesindeki Suriyelilerin yarısından fazlasına ev sahipliği yapmaktadır. Bunda Almanya ile Suriye arasında 1952'ye dayanan diplomatik ilişkilerin yanında diğer AB ülkelerine göre en fazla ekonomik ve siyasi iş birliğine sahip olmalarının etkisi çoktur. Bir diğer önemli nedeni ise kendisi de göçmen bir aileden gelen Almanya Başbakanı Angela Merkel'in Almanya'yı mülteciler için güvenli bir liman yapmaya devam etmek istemesi de etkili olmuştur. Nüfusunun % 20'si Almanya dışında doğanlardan oluşan Almanya özellikle 2015'e kadar mültecilere kapılarını açık tutmuştur. Öyle ki Merkel hükümeti Dublin II Sözleşmesi'ni uygulamayarak ülkesine ulaşmayı başaran tüm sığınmacıları kabul edeceğini belirtmiştir. Mülteciler için sadece 2015 yılında 21,1 milyar Euro harcayan Merkel hükümeti gerek bu yükten kurtulmak gerekse mülteci politikaları nedeniyle üzerindeki seçmen kaybetme baskısını ortadan kaldırmak için 1 milyonu aşan mülteci sayısında azalığa gitmek zorunda kalmıştır (Aras ve Sağıroğlu, 2018: 106-111).

Öte yandan 47 yıllık Avrupa Birliği üyeliğine 31 Ocak 2020'de son veren Birleşik Krallıkta AB'den ayrılma referandumu öncesinde yürütülen kampanyaların başında gelen “*AB müktesebatı nedeniyle birlik içi ve dışından gelen göçün Birleşik Krallığın özgürlüğünü elinden aldığı ve birlikten ayrılarak yetkinin geri alınacağı*” konusunun ayrılıkçı kanat tarafından işlenmesi ve ayrılık yanlısı bölgelerdeki oyların önemli ölçüde artması göz önünde bulundurulduğunda Suriyeli sığınmacıların sadece

%0,1'ini ülkesine kabul etmesi göçmen hassasiyetinin boyutlarını göstermesi açısından önemlidir (Aras ve Günar, 2018: 101).

Gelişmişlik boyutunda incelendiğinde Dünyanın süper gücü konumundaki ABD'nin nüfusunun 40 milyonunun [ülke nüfusuna oran olarak %13'ü] ülke dışında doğan yabancılardan oluştuğu göz önünde bulundurulduğunda %1,1 oranında Suriyeli Sığınmacıya ev sahipliği yapması Suriye ve Suriyeli mülteciler konusunda seçici davrandığını ortaya koymaktadır (Migration Policy Institute, [t.y.]).

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ SİĞİNMACILAR SORUNU VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

Bu bölümde öncelikle Suriye'de Mart 2011'de başlayan iç savaşa ilişkin BM Genel Kurulu ve BM Güvenlik Konseyinin yıl yıl aldığı kararlar kronolojik olarak incelenmiş ve birbirinin devamı niteliğindeki kararlarda önemli görülen kısımlar kaleme alınmıştır. Daha sonra BM tarafından Suriye'deki çatışmaların çözümüne ilişkin atanan BM Suriye Özel Temsilcilerinin Suriye sorunu için yürüttüğü faaliyetler, hazırladıkları çözüm önerileri ve takip etikleri yol haritaları yıllık bazda kronolojik sıraya uyularak çıkarılmıştır. Son olarak ise; BM'nin dünyadaki göç ve mülteci sorununun yönetimine ilişkin görevlendirdiği iki kurumu BM Mülteciler Yüksek Komiserliği ve BM Kalkınma Programının Türkiye'deki faaliyetlerine değinilmiş, BM eliyle bölgedeki ve Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı/mültecilere yapılan yardımlar kaleme alınmış, bu yardım ve faaliyetlerin Türkiye'de oluşturduğu fırsat ve tehditlere değinilmiştir. Bu kapsamda BM'nin Suriyeli sığınmacılar sorununun çözümündeki siyasi yaklaşımları, yürütülen yardım faaliyetleri ve başta Türkiye olmak üzere Suriyelilere ev sahipliği yapan komşu ülkelerdeki destek faaliyetleri irdelenerek Suriyeli Sığınmacı kör düğümüne ilişkin BM'nin çözümün neresinde olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2.1. BM Genel Kurulu'nun Suriyeli Mültecilere Yaklaşımı

"Suriye'deki çatışma, bu örgütün temsil ettiği her şeyin bir sınavıdır. Bugünün Birleşmiş Milletlerinin bu testi geçmesini istemiyorum. Hepimizin Suriye halkına ve dünyaya Srebrenitsa'dan dersler çıkardığımızı göstermesini istiyorum. Birleşik uluslararası baskı bir fark yaratabilir. Suriye halkının harekete geçmesi gerekiyor. Özlemleri reddedildi. Acı çekiyorlar ve artan askerileşme sadece daha kötülerini vaat ediyor. Şiddeti durdurmanın birincil sorumluluğu

sahadakilere, özellikle de hükümete aittir. Ancak silah bırakmayı reddetmeleri geri kalanımızı harekete geçme ihtiyacından kurtarmaz. Bu Meclisin tüm üyelerini, omuzladığımız kolektif sorumluluklarla yüzleşmeye çağırıyorum.” Ban Ki-Moon, Dönemin BM Genel Sekreteri (United Nations, 2012a).

Mart 2011’de başlayan ve halen devam eden Suriye iç savaşında yaşananlar BM gündemine ilk kez 21 Nisan 2011’de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin (BMGK) Filistin-İsrail müzakereleri toplantısında gelmiştir (United Nations Security Council, 2011a). ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya göstericilere yönelik şiddet konusunda endişelerini dile getirirken, Rusya temsilcisi; Suriye meselesinde herhangi bir dış müdahalenin kabul edilemez olduğunu belirtmiştir (Mohamed, 2012).

Diğer taraftan 2011 yılında Suriye’deki çatışmalara ilişkin 29 Nisan, 23 Ağustos ve 2 Aralık tarihlerinde BM İnsan Hakları Konseyince ve 19 Aralık’ta ise BM Genel Kurulunca kararlar alınmıştır. BM İnsan Hakları Konseyince alınan kararlarda yaygın olarak yaşanan insan hakları ihlallerine değinilmiştir. Barışçıl göstericilere karşı Suriye Arap Cumhuriyetince uygulanan şiddetin kınandığı bu kararlarda; Suriye yönetiminden göstericilerin kasıtlı öldürülmesi, tutuklanması ve işkenceye maruz bırakılmasına dair iddiaların araştırılması için bağımsız, şeffaf ve etkin bir mahkeme kurularak faillerin yargı önüne çıkarılması istenmiştir. Ayrıca Suriye Hükümetine; barışçıl protestolara müdahalenin derhal durdurulması, temel insan hakları, ifade özgürlüğü ve toplanma özgürlüğüne saygı duyulması, internet ağlarına erişime izin verilmesi, yabancı gazeteciler de dâhil olmak üzere habercilerin engellenmemesi, protestoculardan tutuklananların derhal serbest bırakılması, acil yardıma erişimin engellenmemesi, siyasi olarak tüm Suriyelileri kapsayan demokratik bir çözümün sağlanması, sivil özgürlüklerin sağlanarak sosyal adaletin güçlendirilmesi için gerekli adımların atılması ve BM misyonları ile dayanışma içinde sorunun çözümüne yönelik çalışılması çağrısında bulunulmuştur (United Nations High Commissioner For Refugees, 2011a; United Nations High Commissioner For Refugees, 2011b; United Nations High Commissioner For Refugees, 2011c). BM Genel Kurulunda alınan 19 Aralık 2011 tarihli kararda ise; aynı başlıklara ek olarak Suriye’deki yaygın insan hakları ihlallerini araştırmak üzere BM’ye bağlı uluslararası araştırma misyonu kurulmuştur (United Nations, 2011).

Suriye'deki çatışmalarla ilgili olarak 2012 yılının ilk BM Genel Kurul kararı 16 Şubatta alınmıştır. Önemli kararlar içeren tasarı 137 lehte oya karşılık 11 aleyhte ve 17 çekimser oyla kabul edilmiştir. Suudi Arabistan'ın kaleme aldığı ve Arap Birliği'nin "Suriye'de demokrasiye geçiş planı" olarak da bilinen karar tasarısının olduğu gibi kabul edildiği Genel Kurul kararının hukuki bir bağlayıcılığı olmasa da uluslararası kamuoyunda Suriye yönetimi üzerinde baskı unsuru olacağı kanaati oluşmuştur. Geride kalan zaman içindeki gelişmelere bakıldığında ise söz konusu karar somut bir değişim sağlayamamıştır (Emiroğlu, 2012). Aynı tasarıda BM ve Arap Birliği adına Suriye'deki sorunun çözümüne yönelik özel bir temsilci atanması da karara bağlanmıştır (United Nations, 2012b).

Diğer taraftan 2012 yılında BM Genel Kurulunda 2 karara daha imza atılmıştır. 3 Ağustos tarihli kararda daha önceki konular haricinde Suriye yönetiminin kontrolünde bulunan kimyasal ve biyolojik silahların kontrolünün sağlanması ve çatışmalarda kullanılmasının engellenmesi istenmiştir (United Nations, 2012c). 19 Aralık tarihli kararda ise Suriye yönetimi yanında çatışmalara dâhil olan Şebbiha milislerinin Suriye'deki işledikleri insanlık suçunun biran önce durdurulması gerektiği, başta BMGK olmak üzere uluslararası toplumun işlenen bu insanlık suçlarının durdurulması için harekete geçmesi gerektiği vurgulanmıştır. Aynı kararda üye devletler Suriye iç savaşından kaynaklı olarak ülke içinde yerinden edilen ve mülteci olarak komşu ülkelere sığınmak zorunda kalan Suriyeliler için destek olmaya çağrılmıştır (United Nations, 2012d). Aynı yıl içerisinde BM İnsan Hakları Konseyi ise Suriye'deki duruma ilişkin kaygılarını belirten altı karar almıştır (United Nations Digital Library, 2012).

2013 yılında BM Genel Kurulunda Suriye'deki artarak devam eden iç savaşa ilişkin üç karar alınmıştır. 15 Mayıs tarihli kararda Suriye makamlarının ağır insan hakları ihlallerine devam etmesi, savaş uçakları ve balistik füzelerle hedef gözetmeksizin mahalleleri vurması, çocuk ve kadınlarda dâhil korkunç katliamların yapılmasının Suriye Devletini çöküşe götürdüğünün altı çizilmiştir. Barış ve istikrarın zora girdiği Suriye'de 70.000 kişinin öldüğü ve milyonlarca kişinin yerinden edildiği belirtilmiştir. Diğer taraftan çatışmalarda kimyasal veya biyolojik silahların kullanıldığına dair

iddiaların rapor edildiği belirtilen kararda Suriye Yönetiminin bu konudaki yükümlülüklerine kesinlikle uymaları çağrısında bulunulmuştur. Ayrıca uluslararası topluma acil mali yardımda bulunmaları çağrısında bulunulan kararda bu sayede uluslararası insani yardım kuruluşları ve Suriyeli mültecilere ev sahipliği yapan ülkelerin adil yük paylaşımı ilkesi doğrultusunda yükünün hafifleyeceği ve bu sorunla daha kolay başa çıkabileceği belirtilmiştir (United Nations, 2013a).

28 Haziran tarihli kararda 2011 yılında kurulan ve Suriye'deki insan hakları ihlallerini araştırması için görevlendirilen BM Araştırma Misyonunun 2012 yılı finansman durumu değerlendirilmiş ve maliyetin tüm üye devletler arasında eşit paylaşımı hakkında karar alınmıştır (United Nations, 2013b).

Suriye Yönetimi kontrolündeki Guta bölgesinde 21 Ağustos tarihindeki kimyasal silah saldırısı sonucu BM Genel Sekreterliği bilirkişilerden oluşan bir ekip görevlendirerek bölgedeki durumun incelenmesini sağlamıştır. Dünya Sağlık Örgütü/ DSÖ (*World Health Organization*) ve Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü'nün de (*OPCW- Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons*) desteklediği denetçilerin hazırladığı raporda kimyasal silah kullanıldığı tespit edilirken bu silahların kimin tarafından kullanıldığının kesin tespiti yapılamamıştır (United Nations Report, 2013). 18 Aralık tarihli kararda ise; Suriye'deki yabancı savaşçıların varlığının kabul edilemez olduğu belirtilmiştir. Suriye'de son olaylarla birlikte can kaybının 100.000'i geçtiği belirtilen kararda, 21 Ağustosta Guta şehrinde kimyasal silah kullanımına ilişkin sorumlulardan hesap sorulması için BMGK uygun adımlar atmaya davet edilmiştir. Ayrıca kullanılan kimyasal silahların Suriye rejiminin kontrolündeki bölgelerden atılması nedeniyle sorumluluğun Suriye yönetiminde olduğu vurgulanarak sorumlularından hesap sorulması çağrısında bulunulmuştur (United Nations, 2013c).

Diğer taraftan 2014 yılı için BM Genel Kurulunda 3 ayrı karar kabul edilmiştir. 30 Haziran tarihinde kabul edilen ilk kararda BM Araştırma Misyonunun 2012-2013 yıllarına ait finansman durumu değerlendirilerek yine bir önceki yıl gibi giderlerin üye devletlere eşit oranda paylaşılması karara bağlanmıştır (United Nations, 2014a). 11 Kasım'daki kararda ise; Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü ile BM

arasındaki Suriye’de bulunan kimyasal silahların imhasına ilişkin yürütülen yakın iş birliğine değinilirken, Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütünün Suriye’de yürüttüğü kimyasal silahların imhasına yönelik programın 30 Eylül’de bittiği belirtilerek başta ABD olmak üzere tüm paydaşlara teşekkür edilmiştir (United Nations, 2014b). 18 Aralık tarihli son kararda ise daha önce alınan kararlara benzer bir karar kaleme alınmıştır. Bölgedeki BM Misyonlarının raporlarının ele alındığı kararda çatışmaların başladığı günden beri 191.000’den fazla insanın yaşamını yitirdiği, 10,8 milyon insanın acil insani yardıma muhtaç olduğu, 6,4 milyon insanın Suriye içinde yerinden edildiği ve 3 milyondan fazla insanın ise ülkeyi terk ederek mülteci konumuna düştüğü belirtilmiştir. Gittikçe ağırlaşan tablo karşısında Suriye içindeki taraflar ve uluslararası karar alıcılar iç savaşı durdurmak için adım atmaya davet edilmiştir (United Nations, 2014c).

2015 yılı içerisinde BM Genel Kurulunda iki karar alınmıştır. 25 Haziran tarihli ilk kararda BM Araştırma Misyonunun finansal durumu kaleme alınırken, 23 Aralık tarihli kararda ise yine bölgedeki BM Misyonlarından gelen raporlar doğrultusunda kötüleşen duruma ilişkin veriler paylaşılmıştır. Bu veriler doğrultusunda 250.000 kişinin hayatını kaybettiği, 12,2 milyon insanın yerinden edildiği, 6,5 milyon insanın acil yardıma muhtaç olduğu ve 4,2 milyon Suriyelinin ise mülteci olarak başta komşu ülkeler olmak üzere ülke dışında yaşamak zorunda kaldığı belirtilmiştir (United Nations, 2015a; United Nations, 2015b).

2016 yılı içerisinde BM Genel Kurulunda toplam 5 karara imza atılmıştır. 17 Haziran tarihli ilk kararda BM Araştırma Misyonunun finansal durumu değerlendirilerek ödeme yapmayan ülkelere en kısa sürede ülkelerinin payına düşen miktarın yatırılmasına ilişkin çağrıda bulunulmuştur (United Nations, 2016a). 09 Eylül tarihli Akdeniz’deki düzensiz göçmenlerin trajedileriyle ilgili küresel farkındalık yaratmak konulu oturumda Suriyeli sığınmacılara özel vurgu yapılmıştır (United Nations, 2016b). 09 Aralık tarihli kararda Suriye’deki genel durum kaleme alınırken, 19 Aralık tarihli kararda bölgeden gelen raporlardaki kötüleşen insani duruma değinilmiştir. Savaşın başladığı günden bu yana 15.000’den fazlası çocuk olmak üzere 400.000 kişinin yaşamını yitirdiği belirtilmiştir. Ayrıca bölgede gerçekleştirilen kimyasal silah

saldırılarının en az üç tanesinden Suriye Yönetiminin ve bir tanesinden ise DEAŞ'ın sorumlu tutulduğu belirtilmiştir (United Nations, 2016c; United Nations, 2016ç).

21 Aralık tarihli kararda Mart 2011'den bu yana Suriye'de işlenen uluslararası hukuka aykırı suçlardan sorumlu kişilerin soruşturulması ve yargılanmasına yardımcı olacak uluslararası, tarafsız ve bağımsız bir mekanizmanın kurulması kararlaştırılmıştır. BM'nin Suriye'deki Araştırma Misyonu ve bölgedeki tüm BM ortaklığındaki birimlerle koordineli çalışacak bu mekanizmayla; tüm mağdurlar için adaletin sağlanması ve gelecekte oluşabilecek tüm insan hakları ihlallerinin önlenmesine katkıda bulunması amaçlanmıştır (United Nations, 2016d).

2017 yılı içerisinde BM Genel Kurulunda iki farkındalık kararı ve birde genel tabloyu içeren karar kabul edilmiştir. 07 Nisan tarihli iki kararda 2016 yılında da gerçekleştirilen “Akdeniz Havzasındaki düzensiz göçmenlerin trajedilerine ilişkin küresel farkındalık” başlıklı kararlarda Suriyeli sığınmacılara yine özel vurgu yapılmıştır (United Nations, 2017a; United Nations, 2017b). 19 Aralık tarihli kararda ise bölgedeki BM Misyollarından gelen raporlar doğrultusunda Suriye'deki iç savaşın son hali kaleme alınmıştır. Ölü sayısının 400.000'i geçtiği ve bunların en az 17.000'inin çocuk olduğu, 13,6 milyon insanın yerinden edildiği, 6,5 milyon insanın acil insani yardıma muhtaç olduğu ve 5,3 milyon Suriyeli mültecinin ülke dışında yaşamak zorunda kaldığı belirtilmiştir. Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü ve BM Ortak Soruşturma Mekanizmasının araştırmaları neticesinde sundukları raporda; Eylül 2016'da Um Havş şehrinde kullanılan hardal gazından DEAŞ'ın, 04 Nisan 2017 tarihinde ise Han Şeyhun şehrindeki kullanılan sârin gazından ise Suriye Silahlı Kuvvetlerinin sorumlu olduğunun tespit edildiği belirtilmiştir. Ayrıca Suriye yönetimine destek olmak için Suriye'de bulunan İran Devrim Muhafızları birlikleri ve Hizbullah gibi milis grupların derhal Suriye'den çıkması gerektiği vurgulanmıştır (United Nations, 2017c).

2018 yılı için BM Genel Kurulunda Suriye'deki çatışmalara ilişkin iki karar alınmıştır. 17 Aralık tarihli kararda bölgedeki misyonlardan gelen raporlar doğrultusunda son durum kaleme alınmıştır. Ölü sayısının 400.000'in üzerinde olduğu ve en az 17.000'inin ise çocuk olduğu belirtilen kararda 13,6 milyon Suriyelinin yerinden

edildiği, 6,5 milyon Suriyelinin acil insani yardıma ihtiyaç duyduğu ve 5,6 milyon Suriyelinin ise ülke dışında mltesi olarak yaşamak zorunda kaldığı paylaşılmıştır. Diğer taraftan Suriye yönetimi tarafından 4 şubat'taki İdlib'e bağlı Saraqib şehrinde ve 7 Nisan'da Duma şehrindeki klor gazı saldırısından Suriye Silahlı Kuvvetlerinin sorumlu olduğunun altı çizilirken, İdlib'deki durumun endişe verici olduğu vurgulanmıştır (United Nations, 2018a). 20 Aralık tarihli kararda ise; Kimyasal Silahların Yasaklanması rgt ile BM arasındaki Suriye'deki çatışmalar ilişkin örgütün 2016, 2017 raporları incelenmiş ve iş birliğinin uzatılmasına ilişkin karar alınmıştır (United Nations, 2018b).

2019 yılı içinde Suriye'deki çatışmalarla alakalı olarak BM Genel Kurulunda iki karar alınmıştır (United Nations, 2019a). İlk karar 15 Nisan'da BM Araştırma Misyonunun finansal durumuna ilişkin alınan karardır. Diğer karar ise önceki yıllarda olduğu gibi bir önceki karardan 18 Aralık tarihine kadar geçen sürede Suriye'deki insani durumun tablosu niteliğindedir. Mart 2011'den bu yana 500.000 Suriyelinin öldüğü belirtilen kararda Suriye Silahlı Kuvvetlerinin 19 Mayıs'ta Lazkiye'de kimyasal silah kullandığının kanıtlandığı kaleme alınmıştır. İdlib'e özel başlık açılan kararda başlangıçtan bu yana İdlib'de yaşayan 2,5 milyon insanın yerinde edildiği belirtilmiş ve İdlib'le ilgili endişe yinelenmiştir (United Nations, 2019b).

2020 yılı içinde Suriye'deki durumla ilgili BM Genel Kurulunda bir karara imza atılmıştır. 28 Aralık tarihli kararda BM zel Temsilcisinin tarafları bir araya getirebilmek için gösterdiği üstün badan dolayı takdir edildiği belirtilmiş, devam eden Cenevre sürecinden adil, kapsayıcı ve hakkaniyete dayalı bir siyasi zmn çıkmasının umut edildiğinin altı çizilmiştir. BM misyonlarının raporları doğrultusunda 2011 yılından bu yana 17.000'i ocuk toplam 500.000'den fazla Suriyelinin öldüğü belirtilen kararda, halen Suriye rejimi kontrolü dışında Suriye'de 6,2 milyon insanın yaşadığı ve bunların en az 4,2 milyonunun insani yardıma muhtaç olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Korona virüs (COVID-19) hastalığı ile ilgili yeni bir başlık açılmış, COVID-19'un Suriye'deki etkisine ilişkin ciddi endişelerin olduğu ifade edilmiştir. Suriye yönetiminin bildirdiği resmi rakamlar ile bölgedeki BM birimlerinin tespit ettiği COVID-19 nedeniyle ölenlerin mezarları karşılaştırıldığında resmi rakamların çok üstünde bir tablonun olduğu ve Suriye'deki durumun salgın olarak nitelendirilmesi

gerektiği belirtilmiştir. İç savaştan kaynaklı çöken sağlık sistemi, sosyoekonomik yapıdaki bozulma ve yaşanan insani dram nedeniyle Suriye Arap Cumhuriyeti'ndeki durumun ciddi bir risk oluşturduğu vurgulanmıştır. Son olarak Suriye'de siyasi bir çözüm bulunması için BMGK'ye çağrıda bulunulan kararda çözüme yönelik adımlarda kadınlarında dâhil edilmesi istenmiştir. Kadınların etkili ve anlamlı katılımı ile herhangi bir farklılık gözetilmeksizin eşit ve adil temsil ilkesi çerçevesinde tam yürütme yetkilerine sahip kapsayıcı bir geçiş yönetim organının kurulması, devamlılığa ilişkin tüm tarafların karşılıklı rıza göstereceği bir devlet otoritesinin sağlanması gerektiği vurgulanmıştır (United Nations, 2020).

2.2. BM Güvenlik Konseyi'nin Suriyeli Mültecilere Yaklaşımı

BMGK Suriye'deki durumla ilgili ilk oturumunu 27 Nisan 2011'de gerçekleştirmiştir. BM Siyasi İşlerden Sorumlu Genel Sekreter Yardımcısı Lynn Pascoe (*Under Secretary-General for Political Affairs*) Suriye'deki kötüleşen durumla ilgili olarak kapsamlı bir brifing sunmuştur (United Nations Security Council, 2011b: 1-13). Güvenlik Konseyi Suriye'deki duruma ilişkin bir basın açıklaması üzerinde uzlaşmaya varamazken birçok üye devlet Suriye güvenlik güçlerinin devam eden şiddetine ilişkin endişelerini dile getirmiştir. Basın açıklamasına itiraz Rusya ve Lübnan'dan gelmiştir. Rusya, Konsey'in Suriye'ye yönelik eyleminin iç meseleye müdahale teşkil edeceğini savunurken, Lübnan, Suriye yönetimi ile yakın bağları nedeniyle kendisini herhangi bir açıklamayla ilişkilendirme konusunda isteksiz davranmıştır (Security Council Report, 2011a). ABD temsilcisi ülkesinin Suriye'deki şiddeti en güçlü şekilde kınadığını belirtirken, Almanya, Brezilya, Güney Afrika ve Bosna da ülkelerinin olayları kınadığını ve şiddete son verilmesi çağrısında bulduklarını belirtmişlerdir. Rusya, Çin ve Hindistan ise endişelerini belirtirken Rusya temsilcisi olaylarla ilgili uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturmadığını savunmuştur (Mohamed, 2012). ABD ve Avrupa ülkeleri Suriye yönetimine göstericilere karşı güç kullanımını durdurması için basın açıklaması yaparken BMGK'nin 15 üyesinin desteğini alamamıştır (MacFarquhar, 2011). İngiltere ve Fransa'da Haziran 2011'de Almanya ve Portekiz'in desteği ile Suriye Hükümetinin sistematik insan hakları ihlalinin kınanmasına ilişkin hazırladığı taslak metni BMGK'ya getirirse de Rusya ve Çin'in muhalefeti nedeniyle taslak onaylanamamıştır (BBC, 2011).

BM Güvenlik Konseyi Ağustos 2011’de Suriye’deki şiddetin başlamasından beri ilk kolektif eylem olarak Başkanlık Bildirisi adı altında bir bildiri kaleme almıştır (Mohamed, 2012). Dört ana başlık üzerinde durulan bildiri; kötüleşen durumla ilgili Konsey’in kaygıları dile getirilirken, “yaygın” insan hakları ihlallerini kınamıştır. Şiddete derhal son verilmesi ve insani yardım görevlileri için engelsiz erişim çağrısında bulunulmuş ve şiddetten sorumlu olanların hesap vermesi gerektiği belirtilmiştir. Suriye'nin egemenliği, bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü çerçevesinde tüm paydaşların dâhil edildiği siyasi bir sürecin başlatılmasının önemi vurgulanmıştır. Son olarak, Konsey'in duruma dâhil olma niyeti ifade edilirken Genel Sekreterin Suriye’deki son durumla ilgili Güvenlik Konseyini bir hafta içinde bilgilendirmesi istenmiştir (United Nations Security Council, 2011b). Daha sonra konu Güvenlik Konseyinin gündemine tekrar tekrar gelmesine rağmen Rusya ve Çin’in veto yetkisi nedeniyle uzlaşamadığından konu görüşülememiştir (Ağır ve Aksu, 2017: 51).

Suriye’deki durumla ilgili ilk karar metni 14 Nisan 2012 tarihinde kabul edilmiştir. Kararda BM ve Arap Birliğinin Özel Temsilcisi Kofi Annan'ın hazırladığı 6 maddelik plan çerçevesinde tüm tarafları ateşkese uyması çağrısı yapılarak bu maddelerin uygulanmasına ilişkin Suriye’ye silahsız 30 askeri gözlemci gönderilmesi kabul edilmiştir (United Nations Security Council, 2012a). Ancak Esad yönetiminin 25 Mart’ta kabul ettiği bu plana uymaması üzerine 21 Nisan’da yeni bir tasarı kabul edilerek plana uyulması istenmiştir. Aynı tasarıda Suriye için bir araştırma misyonu olan UNSMIS (*United Nations Supervision Mission in Syria/ Suriye'deki Birleşmiş Milletler Denetim Misyonu*) kurulmuş ve gözlemci sayısı 300’e çıkarılmıştır (United Nations Security Council, 2012b). 20 Temmuz’da bu misyonun görev süresinin 30 gün uzatılmasına ilişkin bir tasarı daha kabul edilmiştir (United Nations Security Council, 2012c).

21 Ağustos 2013’te Şam’ın Doğu Guta bölgesinde Esad yönetimi tarafından düzenlendiği iddia edilen kimyasal silah saldırısının ardından BM Güvenlik Konseyi 27 Eylül 2013’te bir karar tasarısını kabul etmiştir (United Nations Security Council, 2013). Suriye'deki tüm kimyasal silahların imha edilmesini öngören bu karar BM Güvenlik Konseyi'nin 2013 yılında Suriye konusunda kabul ettiği tek karar tasarısı olmuştur (TRT Haber, 2015).

2014 yılında ise BM Güvenlik Konseyi üyelerinin üzerinde anlaşabildiği konular; insani yardım, DEAŞ ve yabancı savaşçılarla mücadele konuları olmuştur. Bu kapsamda çıkarılan ilk karar; 22 Şubat tarihli Suriye'deki kuşatma altındaki bölgelerde bulunan kişilere insani yardımın ulaştırılmasını sağlamayı amaçlayan karardır (United Nations Security Council, 2014a). Diğer karar ise 14 Temmuz'da kabul edilmiştir. Bu tasarıda Türkiye'de dâhil Suriye'nin komşu ülkelerinden BM himayesinde yürütülen yardımların Suriye'ye girişine izin verilmesi istenmiştir (United Nations Security Council, 2014b). Her iki tasarıda da alınan kararlara uyulmaması halinde daha ileri adımlar atılacağı ifade edilse de aksi yöndeki birçok BM raporlarına rağmen BM Güvenlik Konseyi herhangi bir zorlayıcı adım atmamıştır (TRT Haber, 2015). 17 Aralık'ta kabul edilen tasarıda ise alınan yardım kararının süresi bir yıl uzatılmıştır (United Nations Security Council, 2014c).

BM Güvenlik Konseyi üyelerinin 2014 yılında üzerinde anlaşabildiği diğer bir konu ise DEAŞ ve yabancı savaşçılar konusudur. DEAŞ'ın Suriye ve Irak'taki çatışmalardan kaynaklı oluşan otorite boşluğundan yararlanarak bazı bölgeleri ele geçirmesinden sonra Konsey 2014 yılı içinde iki karar almıştır. Bu kararlardan ilki 15 Ağustos'ta alınmıştır. Kararın içeriğinde uluslararası barışa yönelik en büyük tehditlerden biri olarak algılanan El Kaide ile organik bağı bulunduğu belirtilen DEAŞ ve El-Nusra'nın yabancı savaşçıları Suriye ve Irak'a çekmesi kınanmış ve tüm üye devletlerin etkin mücadele etmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu örgütlere finansal destek başta olmak üzere eylemleri veya faaliyetleri kolaylaştırmak, hazırlamak veya yürütmek, buna aracılık etmek gibi destekleri sağladığı tespit edilen 6 kişi yaptırımlar listesine alınmıştır (United Nations Security Council, 2014ç). İkinci karar ise; 24 Eylül'de Suriye ve Irak'taki yabancı savaşçılara yönelik mücadeleyi öngören tasarıdır. BM'nin tüm kuruluşları ve bölgesel destekçileri ile işbirliği içinde teröristlerin bölgeye seyahatlerinin engellenmesi, silah ve lojistik destek sağlayanların da cezalandırılmasını öngören tasarı oybirliğiyle kabul edilmiştir (United Nations Security Council, 2014d).

2015'in başında kabul edilen kararda ise örgütün gelir kaynakları hedef alınarak yasa dışı petrol ticareti, tarihi eser kaçakçılığı, fidye için insan kaçırma ve dışarıdan sağlanan bağışlar, tüm dünyadaki bankacılık hizmetine erişim, silah ve mühimmat

tedariki gibi konularda yaptırım uygulanacağı kaydedilmiştir (United Nations Security Council, 2015a). Aynı yıl kabul edilen ikinci karar ise; Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütünün 4 Şubat tarihli raporu kapsamında hazırlanan ve 6 Mart'ta kabul edilen karardır. Bu kararda; ilk kez bir çatışmada kimyasal silah olarak kullanılan klorun Suriye Arap Cumhuriyetinde defalarca ve sistematik olarak kullanıldığının altı çizilmiştir. Bu durumun Suriye'nin Kimyasal silahların bertarafına ilişkin daha önce imzalamış olduğu anlaşmaları ve BM Güvenlik Konseyi kararlarını ihlal ettiğini vurgulayan kararda Suriye Arap Cumhuriyeti'ndeki tüm taraflar kimyasal silahlarla mücadele konusunda tam işbirliğine çağrılmıştır (United Nations Security Council, 2015b). Diğer karar ise yine Suriye'de kullanıldığı tespit edilen klor gazı kaynaklı kimyasal silahların araştırılması ve faillerinin ortaya çıkarılması için bir "Ortak Soruşturma Mekanizması" (*Joint Investigative Mechanism*) kurulmasını amaçlamaktadır (United Nations Security Council, 2015c).

18 Aralık'ta kabul edilen kararda ise; giderek kötüleşen duruma kalıcı bir çözümün ancak siyasi bir çözümle ulaşılabileceği belirtilirken "Suriye için Uluslararası Destek Grubu (*International Syria Support Group- ISSG*)" kurularak Suriye'ye mevcut durumdan kurtulabilmesi için her türlü desteğin verileceği belirtilmiştir. Cenevre Bildirisine tüm paydaşların acilen uyması gerektiğini belirten kararda ateşkesin sağlanarak siyasi bir çözüm için altı ay içerisinde bir geçiş hükümetinin kurulması ve 18 ay içinde de şeffaf, kapsayıcı, adil bir anayasa hazırlanması gerektiğini belirtmektedir (United Nations Security Council, 2015ç). Bu karar aynı zamanda BM Güvenlik Konseyi'nde Suriye'de barışın tesis edilmesi için üzerinde uzlaşılan ilk karardır (Dalar, Kalaycı, 2019: 63).

2015 yılı için son karar ise 22 Aralık'ta alınmıştır. Suriye'deki durumun rakamlarla kalem alındığı kararda tüm tarafları özellikle de Suriye yönetimini derhal uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülüklerine yerine getirerek uluslararası insan hakları hukuk kurallarına ve BM Güvenlik Konseyi'nin tüm hükümlerini tam ve acilen uyması gerektiği belirtilmiştir. Bu kararda ayrıca; 14 Temmuz 2014 tarihli tasarı ile kabul edilen Suriye'deki insani yardıma muhtaç kişilere yardım götürülmesine ilişkin kararın uygulanmasını 10 Ocak 2017'ye kadar uzatılması da kaleme alınmıştır (United Nations Security Council, 2015d).

2016 yılında Suriye ile ilgili alınan ilk karar 26 Şubat'ta karşılıklı düşmanlıkların durdurulması ve kalıcı ateşkesin sağlanması için alınmıştır. 2015'te siyasi çözüme destek olmak için kurulan ISSG'ye bağlı ISSG İnsani Yardım Görev Gücü ve ISSG Ateşkes Görev Gücü oluşturmasına karar verilmiştir. Tarafları insani yardıma muhtaç kişilere yardım ulaştırılması kararına uymaları çağrısını yineleyen kararda siyasi bir çözüm için Cenevre Bildirisine de atıfta bulunulmuştur (United Nations Security Council, 2016a).

Diğer taraftan 10 Ekim ve 17 Kasım'da çıkarılan diğer iki kararda ise 2015'te kimyasal silah kullanımının araştırılması için kurulan ortak soruşturma mekanizmasının görev süresinin uzatılmasını içermektedir. İlk kararda süre 18 Kasım'a kadar uzatılırken ikinci kararda bir yıl daha uzatılmış ve yetki alanı genişletilmiştir. Ayrıca ikinci kararda El Kaide bağlantılı DEAŞ ve El-Nusra'ya yabancı savaşçı katılımının devam ettiği ve devletlerin etkin bir şekilde mücadele etmesi gerektiği vurgulanmıştır (United Nations Security Council, 2016b; United Nations Security Council, 2016c).

19 Aralık 2016'daki Konsey kararında Suriye'nin Halep şehrindeki çatışmalar nedeniyle kötüleşen durum nedeniyle Halep'te bulunan sivillerin tahliye edilmesi için tarafların alınan karara uyması istenmiştir (United Nations Security Council, 2016ç). 21 Aralık tarihli kararda ise Suriye'deki iç savaş neticesinde ortaya çıkan duruma ilişkin sayısal veriler paylaşılmıştır. Yaklaşık 250.000 kişinin hayatını kaybettiği bunlardan on binlercesinin çatışmanın ortasında kalan çocuklar olduğu, yaklaşık 13,5 milyon kişinin yerinden edildiği ve insani yardıma muhtaç olduğu belirtilmiştir. 3,4 milyonu kadın ve çocuklardan oluşan 4,8 milyondan fazla insanın ülke dışında mülteci olarak yaşamak zorunda kaldığı vurgulanan kararda başta Türkiye, Lübnan ve Ürdün olmak üzere bölgedeki ülkelerin bu mülteci yükünü karşılamak zorunda kaldığı belirtilmiştir. 2014 yılında alınan 2165 sayılı Suriye kaynaklı insani yardıma muhtaç kişilere yardım edilmesi konusundaki kararın süresinin 10 Ocak 2018'e kadar uzatıldığı Konsey kararında ayrıca Suriye'de devam eden DEAŞ ve El-Nusra varlığından duyulan kaygının altı çizilirken tüm devletlere yardımlara engel olan bu aşırılık yanlısı örgütlerle etkin mücadele etmesi konusunda çağrıda bulunulmuştur. (United Nations Security Council, 2016d). 2016 yılının en son kararı ise 31 Aralık'ta alınmıştır. Kararda daha önceki Konsey kararları hatırlatılarak Suriye'de çözümünün

ancak siyasi olarak sağlanacağı vurgulanmıştır. Rusya ve Türkiye'nin arabuluculuğunda önce ateşkesin sağlanması sonrasında ise kalıcı bir çözümün bulunması konusunda yürütülen Astana sürecinin dikkatle takip edileceği belirtilmiştir. Son olarak 7 Şubat 2017'de sürecin değerlendirilmesine ilişkin Cenevre'de bir araya gelineceği karara bağlanmıştır (United Nations Security Council, 2016e).

19 Aralık 2017 tarihinde BM Güvenlik Konseyi'nde alınan kararda insani yardıma muhtaç kişilere götürülen yardımın süresi 10 Ocak 2019'a kadar uzatılmıştır. Ayrıca kararda DEAŞ ve El-Nusra'nın hâkim olduğu bazı bölgelerin geri alınmasından duyulan memnuniyet dile getirilmiştir. Sayısal olarak güncel durum kaleme alınırken siyasi olarak bir çözüm üretilmediği takdirde Suriye'deki durumun daha da kötüleşeceğine vurgu yapılmış ve tüm tarafları BM Güvenlik Konseyi kararlarına ve Cenevre Bildirisini uygulamaya çağırılmıştır. Bu karar aynı zamanda 2017 yılında Suriye'deki durumla ilgili BM Güvenlik Konseyi'nde alınan tek karardır (United Nations Security Council, 2017).

2018 yılında ise iki karara imza atılmıştır. 24 Şubat tarihli kararda insani yardımın ulaştırılabilmesi için taraflar 30 günlük ateşkese çağırılmıştır. Başta İdlib ve Doğu Guta olmak üzere Suriye'nin birçok şehrindeki kötüleşen duruma değinilen kararda tarafların siyasi bir çözüm etrafında mutabakata varmaları gerektiği belirtilmiştir (United Nations Security Council, 2018a). Diğer karar ise 13 Aralık'ta alınmıştır. Bu kararlar insani yardımın ve ortak soruşturma mekanizmasının görev süresi 10 Ocak 2020 tarihine kadar uzatılmıştır (United Nations Security Council, 2018b).

BM Güvenlik Konseyi 2019 yılı için Suriye'de devam eden çatışmalarla ilgili olarak 9 Ekim tarihli başkanlık bildirisi ile yetinmiştir (United Nations Security Council, 2019). 2020 yılında ise insani yardım ve ortak soruşturma mekanizmasının dolan görev süreleri 10 Ocak tarihli kararda 10 Temmuz tarihine kadar uzatılırken, 11 Temmuz tarihli ikinci kararda ise; 10 Temmuz 2021 tarihine kadar uzatılmıştır (United Nations Security Council, 2020a; United Nations Security Council, 2020b).

2.3. BM Özel Temsilcisinin Suriyeli Mülteciler Sorununa Yaklaşımı

16 Şubat 2012 tarihli BM Genel Kurulu kararı ile BM ve Arap Birliği adına Suriye'deki sorunun çözümüne yönelik özel bir temsilci atanmasına karar verilmiştir (United Nations, 2012b). Bu kapsamda eski BM Genel Sekreteri Kofi Annan 23 Şubat'ta BM ve Arap Birliği Suriye Özel Temsilci olarak atanmıştır (NTV, 2012). Annan özel temsilci olarak atandıktan sonra hazırladığı barış planını taraflara ve uluslararası kamuoyuna 16 Mart'ta sunmuştur. Suriye Yönetimi ve muhaliflerle uzun süren görüşmelerin ardından bu plan taraflarca kabul edilmiştir (Kadioğlu, 2020: 26). Suriye'de huzur ve barış ortamının yeniden tesis edilmesine katkı sağlamak için hazırlanan ve 1 Nisan 2012'de yürürlüğe giren plan 6 temel maddeden oluşmaktadır (Erdemir, 2016: 425). Bu maddeler; *“Suriye'deki tüm paydaşları kapsayacak siyasi bir çözüm için tarafların özel temsilci ile çalışmayı taahhüt etmesi, çatışmalara son verilmesi, Suriye Yönetimince şehirlerdeki asker ve ağır silahların çekilmesi, insani yardımın ulaştırılabilmesi için derhal tarafların günde en azından iki saat çatışmayı durdurması, protestolarda tutuklanan ve gözaltına alınanların serbest bırakılması, gazetecilerin ülkede serbest dolaşımının sağlanarak barışçıl gösterilerin engellenmemesidir.”* BM Güvenlik Konseyince de onaylanan bu plan kapsamında 12 Nisan 2012'de taraflar arasında ateşkes ilan edilmiştir (Council on Foreign Relations, 2012). Uzun müzakereler sonunda taraflarca kabul edilen plana karşın Suriye yönetiminin şehirlerdeki askeri varlığını geri çekmemesi, barışçıl gösterilere izin verilmemesi ve Suriye Ordusunun ağır silahlarla sivillere saldırmaya devam etmesi nedeniyle Annan planı başarısız olmuştur (TRT Haber, 2015).

Suriye'de barış ve huzurun yeniden sağlanması için uzun uğraşların ardından kabul edilen 6 maddelik barış planının başarısız olması ve çatışmaların devam etmesi üzerine Özel Temsilci Annan, 30 Haziran'da Cenevre'de “Eylem Grubu” konferansı düzenlemiştir. Konferansa ABD ve Rusya Dışişleri Bakanları başta olmak üzere BMGK'nın daimi üyeleri ve bölge ülkelerinin temsilcileri katılmıştır (BBC News, 2012). Konferansın sonucunda Suriye'deki krizin çözümüne ilişkin en önemli metinlerden biri olan Cenevre Bildirisinin kabul edildiği kamuoyuna duyurulmuştur. Çözüme yönelik Suriye Yönetimi ve Muhaliflerin katılımıyla tam yetkili bir geçici hükümetin kurulması, kapsamlı bir diyalogun başlatılması, adil, katılımcı ve çok partili bir seçime gidilmesi gibi konularda anlaşıldığı açıklanmıştır. Ayrıca Annan insani

yardım kuruluşları ve medya için Suriye'ye erişimin olması gerektiğini belirterek acil ateşkes ilan edilmesi ve 6 maddelik plana geri dönülmesi çağrısında bulunmuştur (TRT Haber, 2015). Cenevre Bildirisinin üzerinden geçen zamana rağmen Suriye'deki çatışmaların daha da şiddetlenmesi ve BM Güvenlik Konseyi'ndeki bölünmüşlük nedeniyle Annan, 2 Ağustos 2012'de Özel Temsilcilik görevinden istifa ettiğini açıklamıştır (The Guardian, 2012).

Annan'ın görevden ayrılmasından sonra 17 Ağustos'ta BM ve Arap Birliği Suriye Özel Temsilcisi olarak Cezayir asıllı diplomat El-Ahdar el-İbrahimi atanmıştır (Habertürk, 2012). İbrahimi göreve gelir gelmez Cenevre-2 Konferansı'nı organize edebilmek için çaba sarf etmiştir. Geçiş hükümetinin kurulması şartından dolayı taraflar arasında çözülemeyen anlaşmazlıklar nedeniyle 2012 ve 2013 yıllarında konferans planlanamamıştır (TRT Haber, 2015).

Özel Temsilci İbrahimi'nin yoğun çabaları sonucu 22 Ocak 2014 tarihinde Montrö'de başlayıp, Cenevre'de devam eden 2. Cenevre Konferansı düzenlenmiştir (BBC News Türkçe, 2014). 40 ülkenin katılımıyla başlayan konferansta taraflar aynı masa etrafında ilk kez bir araya gelmiştir. İki hafta süren müzakereler neticesinde Suriye yönetiminin görevi devretmesi tartışmaları aşılamayınca konferansta herhangi bir karar alınmadan sonuçlanmıştır (TRT Haber, 2015). Çabalarının sonuç vermemesi üzerine İbrahimi, 14 Mayıs 2014'te BM Genel Merkezi'nde dönemin BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon ile düzenlediği basın toplantısında Suriye halkına yardım edemediği için üzgün olduğunu belirterek istifasını duyurmuştur (Anadolu Ajansı, 2014).

El-Ahdar el-İbrahimi'nin istifasının ardında boşalan Birleşmiş Milletler Suriye Özel Temsilciliği görevine daha önce BM adına Afganistan ve Irak'ta görev yapan deneyimli diplomat Staffan de Mistura atanmıştır. De Mistura seleflerinin aksine sadece BM Suriye Özel Temsilcisi olarak görevlendirilmiştir (Dünya, 2014). 10 Temmuz'da göreve gelen De Mistura, 30 Ekim'deki açıklamasında Suriye'de şuan için barıştan ve buna dair bir plandan söz etmenin gerçekçilikten uzak olduğunu, bunun yerine daha farklı bir eylem planının olduğunu belirtmiştir. Ayrıca konuşmasında Cenevre Bildirisi'nin geçerliliğini koruduğunun da altını çizmiştir.

(Haberler.com, 2015). Özel Temsilci De Mistura, bölgesel olarak "çatışmaları dondurma" olarak nitelendirdiği eylem planına ilişkin Suriye'deki taraflarla görüşmesinin ardından 17 Şubat 2015'te bir açıklama yapmıştır. Açıklamada; Suriye hükümetinin açıklayacakları bir tarihten itibaren Halep Şehrine yönelik yürütülen her türlü hava harekâtı ve ağır silahlarla yapılan saldırıları 6 hafta gibi bir süreliğine durdurmayı taahhüt ettiğini belirtse de üzerinden geçen zaman içinde 6 haftalık ateşkesin akıbetine ilişkin açıklama yapılamamıştır. BM Genel Sekreter Sözcü Yardımcısı Farhan Haq, De Mistura'nın Suriye'deki çatışmanın taraflarıyla müzakereleri devam ettirdiğini fakat herhangi bir somut adımdan söz edilemeyeceğini belirtmiştir (Haberler.com, 2015).

2016 yılının başında BM Özel Temsilcisi Staffan de Mistura'nın yoğun girişimleri neticesinde Suriye Yönetimi ve muhalif grupların temsilcileri arasında üç tur olarak dolaylı bir görüşme sağlanmıştır. De Mistura'nın gözetiminde gerçekleşen görüşmelerden sonuç alınamamıştır (Deutsche Welle, 2018b).

28 Kasım 2017'de Özel Temsilci De Mistura gözetiminde Cenevre'de Suriye'de barış konulu Cenevre 8 görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin sonunda açıklama yapan De Mistura "altın bir fırsatın kaçırıldığını" belirtmiştir. Suriye yönetiminin diyalog ve müzakerelere ilişkin bir yol aramadığını belirten özel temsilci muhalif grupların ise çaba gösterdiğinin altını çizmiştir (Deutsche Welle, 2017).

2014 yılında Ahdar el-İbrahimi'den görevi devralan BM Suriye Özel Temsilcisi De Mistura 17 Ekim 2018'de New York'ta gerçekleştirilen BM Genel Kurul toplantısında kişisel nedenlerden dolayı kasım ayı sonunda Özel Temsilcilik görevini bırakacağını açıklamıştır. Suriye'de anayasa komisyonunun oluşturulması için son ana kadar çaba göstereceğini belirten De Mistura, anayasa komisyonunun inandırıcı olması gerektiğine vurgu yapmıştır. Komisyonunda Suriye Yönetimi, muhalif gruplar ve sivil toplum temsilcilerinden eşit sayıda katılım sağlanması gerektiğini belirtmiştir (Deutsche Welle, 2018b).

31 Ekim 2018'de BM Genel Sekreter Sözcülüğünden yapılan açıklamada De Mistura'ya Suriye'deki sürece katkıları ve barış arayışlarına yönelik çabalarından

dolayı teşekkür edilirken, BM Suriye Özel Temsilciliği görevine Norveç'in Pekin Büyükelçisi Geir O. Pedersen'in atandığı belirtilmiştir (NTV, 2018).

İlk kez Rusya'nın Soçi şehrinde düzenlenen Suriye Ulusal Diyalog Kongresinde gündeme gelen Suriye Anayasa Komitesi oluşturma fikri kapsamında taraflar BM himayesinde ilk toplantısını 30 Ekim 2019'de Cenevre'de gerçekleştirmiştir. Özel Temsilci Pedersen 28 Ekim'de yaptığı açıklamada görüşmeleri Suriye halkı için "küçük bir umut ışığı" olarak nitelmiştir. Komite'nin aynı masa etrafında oturabilmesinin Suriye Hükümeti ile muhalifler arasında varılan ilk uzlaşısı olduğuna da vurgu yapmıştır (BBC News Türkçe, 2019). İkinci tur görüşmelerinin 25 Kasım 2019'da, üçüncü tur görüşmelerinin 29 Ağustos 2020'de, dördüncü tur görüşmelerinin ise 30 Kasım 2020'de yapıldığı toplantılarda BM adına arabuluculuk rolü üstlenen BM Özel Temsilcisi Pedersen beşinci tur görüşmelerinin 25-29 Ocak 2021 tarihlerinde yapılacağını duyurmuştur. (Altuğ, 2020). 25 Ocak'ta başlayıp, 9 Şubat'ta sona eren beşinci tur görüşmelerin sonucunda ise netice alınamamıştır. Suriye yönetimi temsilcilerinin "görüşmelerin Şam'da devam etmesi" konusundaki ısrarı üzerine tıkanan görüşmeler neticesinde Özel Temsilci Pedersen durumu "içler acısı" olarak nitelendirmiştir. Suriye'deki krizin çözümüne yönelik atılan adımların yine çıkmaza girdiğini duyuran Özel Temsilci, Uluslararası kamuoyuna çağrıda bulunarak; "Cenevre'de hayal kırıklığı yaşadık. Komite toplantısı kaçırılan fırsatlar oturumu oldu. Çıkmaza giren siyasi sürecin önünün açılması için yapıcı uluslararası diplomasiye ihtiyaç var" şeklinde açıklama yapmıştır (Hacıoğlu, 2021).

2.4. BM ve Türkiye'deki Sığınmacılar Sorunu

2.4.1. BM Mülteciler Yüksek Komiserliğinin Türkiye'deki Faaliyetleri

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği- BMMYK (*United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR*), BM Genel Kurulu altında, Tüzüğü'nde tanımlanan; "mültecilere uluslararası boyutta koruma sağlayan, ülkelerin mültecilerle ilgili sorunlarına kalıcı çözüm bulmak için destekleyen, ülke yönetimlerinin iznine bağlı olarak sivil toplum kuruluşları ile birlikte hareket ederek mültecilerin gönüllü olarak ülkelerine geri dönmelerini ya da buldukları ülkeye uyum sağlamalarını amaçlayan" bir BM kuruluşudur (Ekşi, 2019: 348). Bu kapsamda BMMYK

Türkiye’de 1960’den itibaren sığınma ve mülteci konularında Türk Hükümetleri ile yakın işbirliğinde bulunmaktadır. Türkiye’nin iltica politikalarını denetleyen, Türkiye’den diğer ülkelere gelen sığınmacıların yeniden yerleştirilmesini sağlayan, ülke içindeki sığınmacıların barınma ve temel ihtiyaçlarının karşılanmasından sorumlu olan ana kuruluştur (Kaya, 2021:119). Ayrıca Türkiye ve BMMYK var olan işbirliğine ek olarak 1 Eylül 2016’da ilişkileri resmileştirmek için Ev Sahibi Ülke Anlaşması’nı imzalamıştır. Türkiye’deki faaliyetlerini Türk Hükümeti, BM ve STK’larda dâhil 19 ortakla iş birliği içerisinde yürüten BMMYK’nın dâhil olduğu faaliyet alanları aşağıda belirtilmiştir (Health World News, [t.y.]):

- “Birleşmiş Milletler kuruluşlarının, Türkiye’nin Suriye mülteci krizine müdahalesini desteklemek amacıyla yürüttüğü çalışmalara liderlik etmek ve koordinasyonu sağlamak,
- Uluslararası koruma ihtiyacı içindeki kişiler için Türkiye’de mevcut olan koruma ortamını ve sosyal destek mekanizmalarına erişimi güçlendirmek,
- Türk yetkililerle yakın işbirliği içerisinde çalışarak kamplarda ve kentsel alanlarda yaşayan mültecilere insani yardım sağlamak,
- Ulusal sığınma sisteminin güçlendirilmesi için kurumsal ve yasal kapasite artırma aktivitelerine destek sağlamak ve katkıda bulunmak,
- Suriyeli olmayan sığınmacıları kayıt edip, yetki alanı çerçevesindeki Mülteci Statü Belirleme işlemini gerçekleştirmek ve üçüncü ülkelerde yeniden yerleştirme ve diğer yasal yolları takip etmek.”

BMMYK; operasyonel anlamda faaliyet alanının en yoğun olduğu ülkeler arasında olan Türkiye’deki sığınmacılara ilişkin uluslararası koruma başvurularını 10 Eylül 2018’e kadar almakta iken bu tarihten sonra başvuruları almayacağını duyurmuştur. Uluslararası koruma başvurusunu Göç İdaresi Müdürlüklerine devrettiğini belirten açıklamada “Türkiye’deki faaliyetlerin, bilgilendirme ve danışmanlık hizmetleriyle sınırlandırıldığı” belirtilmiştir. Bunun birçok nedeni olmakla birlikte temel sebeplerden birisi Türkiye’deki göç yönetimine ilişkin idari yapının son on yılda önemli ölçüde güçlendirilmesi ve buna paralel olarak yasal mevzuatların genişletilmesi olarak görülmektedir. (Ekşi, 2019: 353, 363-364).

Öte yandan BMMYK eli ile Türkiye’den üçüncü ülkeye yerleştirilme (Resettlement) konusu en basit haliyle şu şekilde tanımlanmıştır (United Nations High Commission For Refugees Help Turkey, [t.y.]):

“Mültecilerin iltica ülkelerinden koruma ve yardım alabilecekleri bir başka ülkeye gitmelerine olanak tanıyan bir çözümdür. UNHCR, iltica ülkesinde koruma riskleriyle karşılaşan en hassas durumdaki mültecilere kalıcı çözümler bulmak amacıyla Türk hükümeti ve üçüncü ülkelerle işbirliği içinde çalışmaktadır.”

Üçüncü ülkeye yerleştirme konusu bir hak ya da başvuran herkesin elde edebildiği bir süreç değildir. Ülkelerin her yıl BMMYK’ya tanıdığı sınırlı sayıdaki kontenjan ve belirledikleri kriterlere göre ülkelere aldığı bir tür uluslararası korumadır. Bu nedenle dünyadaki mültecilerin %1’inden azı ancak üçüncü ülkeye yerleştirilebilmektedir (United Nations High Commission For Refugees Help Turkey, [t.y.]). Bu noktada Suriye iç savaşının başladığı 2011’den 2018 yılına kadar geçen sürede BMMYK eliyle Türkiye’den üçüncü ülkeye yerleştirilen kişi sayısı 120.730 kişidir (Ekşi, 2019: 366). 4 milyon sığınmacının varlığı göz önünde bulundurulduğunda ise üçüncü ülkeye yerleştirilen sığınmacıların sayısı Türkiye’de bulunan sığınmacıların ancak %3’üne karşılık gelmektedir.

Diğer taraftan BMMYK’nın operasyonel faaliyetleri devam etmektedir. Bu faaliyetlerinde uluslararası korunmaya ihtiyaç duyan kişilerin ülkeye hızlı kabulü, adil ve etkili ilticaya erişimde sorun yaşamaması için Adalet Bakanlığı, Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK), Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) ve Türkiye Barolar Birliği (TBB) ile yakın işbirliği içinde çalışmaktadır. Özel yardıma ihtiyaç duyan sığınmacıların nitelikli hizmetlere erişimi konusunda Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde hizmet veren Sosyal Hizmet Merkezleriyle işbirliği içinde faaliyet yürüten BMMYK, konunun diğer bir paydaşı olan sivil toplum kuruluşlarını destekleyerek özel hizmete ihtiyaç duyan sığınmacıların belirlenmesi ve hizmete erişimin sağlanması konusunda çalışmalara yapmaktadır. Sığınmacıların sosyal uyum ve entegrasyonu konusunda GİGM’in geliştirdiği “*Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planının*” uygulanmasına destek olurken diğer taraftan belediyeler, muhtarlar ve imamlarla beraber çalışmalar yapmaktadır. Sosyal entegrasyonun en önemli konusu olan dil sorununa ilişkin çözüm olarak planlanan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Halk Eğitim Merkezlerinde açılan Türkçe dil kurslarını desteklemektedir. Sığınmacılara ilişkin kalıcı çözümler için ise İŞKUR başta olmak üzere birçok kamu kurumu ve özel sektör temsilcileri ile iş birliği yapan BMMYK, sığınmacıların kendi kendine yete bilirlüklerini artıracak imkânlarla erişimlerini

sağlamayı amaçlamaktadır (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye, [t.y.]).

BMMYK tarafından özel önem verilen Türkiye'deki operasyonların denetimi ve durumun yerinde incelenmesi kapsamında, Suriye'deki çatışmaların başladığı günden bu yana BMMYK Yüksek Komiseri düzeyinde toplam dört ziyaret gerçekleştirilmiştir. İlk ziyaret eski Yüksek Komiser Antonio Guterres tarafından Haziran 2015'te gerçekleştirilirken, Ocak 2016, Eylül 2016 ve Şubat 2018'de şuan ki Yüksek Komiser Filippo Grandi tarafından gerçekleştirilmiştir. Son ziyaretinde başta Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan olmak üzere üst düzey birçok görüşme yapan Yüksek Komiser Grandi ziyaretinin sonucunda şu şekilde açıklama yapmıştır (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye, 2018a):

“Türkiye ve insanları, evlerindeki savaş ve yıkımdan kaçan milyonlarca Suriyeliye güvenlik ve aynı zamanda sığınma alanı sağladı. Dünyanın en büyük ekonomilerine sahip olan ülkelerin toplamda ev sahipliği yaptığından daha fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke olarak; uluslararası toplum, Türkiye'nin süregelen cömertliğinde dayanışma gösterilmesi bağlamında üzerine düşeni yapmalıdır. Türkiye, yaptığımız görüşmelerde mültecilerinde de söylediği gibi istikrar ve barış ortamına kavuşan 3,5 milyon Suriyeli mülteciye misafirperverlik gösterdi ve koruma sağladı. Fakat hayatları, özellikle İstanbul gibi büyük şehirlerde, dil engeli, eğitimde karşılaşılan güçlükler, yasal konular ve maddi sıkıntılar gibi zorluklarla dolu, çünkü kaynakları çok kısıtlı. Bu yüzden onların yaşamlarını iyileştirmek için mümkün olduğunca çok çaba harcamalıyız.”

Ayrıca BMMYK; Suriye krizine özel geliştirilen ve BM'nin komşu ülkelerdeki Suriyeliler için yürüttüğü yardım faaliyetlerini içeren Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı'nın (*The Regional Refugee and Resilience Plan-3RP*) başındaki iki ortağından biridir. 3RP'nin iki ana bileşeni olan “mülteci” ve “dayanıklılık” bileşeninden “mülteci” ana başlığının yürütülmesinden sorumludur (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye, [t.y.]) . Diğer ortağı BM Kalkınma Programı (*United Nations Development Programme-UNDP*) olan 3RP'ye ilişkin yardım konuları çalışmanın “2.4.3. BM'nin Suriyeli Mültecilere Yardımları” başlığı altında ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

2.4.2. BM Kalkınma Programı'nın Türkiye'deki Faaliyetleri

BM Kalkınma Programı 170'e yakın ülke ve bölgede çalışarak yoksulluğun ortadan kaldırılmasına, eşitsizliklerin ve dışlanmanın azaltılmasına yardımcı olurken, ülkelerin, kalkınma sonuçlarını sürdürmek için politikalar, liderlik becerileri, ortaklık yetenekleri, kurumsal yetenekler geliştirmelerine ve dayanıklılık oluşturmalarına yardımcı olmaktadır (United Nations Development Programme, [t.y.]). 1971'de kurulan örgüt yaklaşık 50 yıldır Türkiye'de hükümetin yanı sıra, STK'lar, özel sektör temsilcileri ve üniversitelerinde içinde bulunduğu çok sayıda kuruluşla işbirliği yapmaktadır. Türkiye'deki faaliyet alanını “*kapsayıcı ve sürdürülebilir büyüme, kapsayıcı ve demokratik yönetim ve iklim değişikliği ve çevre*” olarak belirlemiştir (United Nations Development Programme Türkiye, [t.y.]).

BM Kalkınma Programı; 3RP'yi bölgesel düzeyde ve Türkiye'de BMMYK ile birlikte yönetmektedir. 3RP'nin iki bileşeninden biri olan “dayanıklılık” konusunda lider kuruluş olan BM Kalkınma Programı, 3RP ile oluşturulan planlardan geçim kaynakları sektörünün yürütülmesinden sorumludur. BM Kalkınma Programı 3RP eliyle Türk Hükümetinin “açık kapı politikasını” uygulamasında desteklemeyi amaçlamaktadır. Bu politikanın önündeki engellerin üstesinden gelmek için gerekli yardımı sağlayarak, krizden etkilenen kurum ve bireylerin dayanıklılığını artırmak ve güçlendirmek için çalışmaktadır (United Nations Development Programme in Turkey, 2019: 18).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Eski Başkanı Helen Clark, planla ilgili şu açıklamayı yapmıştır (The Regional Refugee and Resilience Plan, [t.y.]):

“Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı (3RP), BM'de bir ilktir. İnsani yardım ve kalkınma kapasitelerini, yenilikçiliği ve kaynakları birleştirerek krize yanıtta bir paradigma değişikliğini temsil eder. Esneklik ve istikrar temelli kalkınma ve krizlerle başa çıkmak için insani yardımın ölçeklendirilmesini amaçlayan benzersiz ve koordineli bir girişimdir.”

Suriye krizi sonrası daha da güçlenen BM Kalkınma Programı esnekliğe dayalı kalkınma yaklaşımı ile Türk Hükümeti ve BM misyonları başta olmak üzere birçok STK ile sıkı işbirliği içerisinde çalışmaktadır. Suriyeli sığınmacıların bilinçlendirilmesi faaliyetlerinden, girişimcilik konusunda teşvike, istihdam hizmetlerinden, kadınlar hakkındaki farkındalığın artırılmasına birçok konuda bilgilendirme faaliyeti içinde bulunmaktadır. Bu kapsamda 390 Suriyeli ve Türk

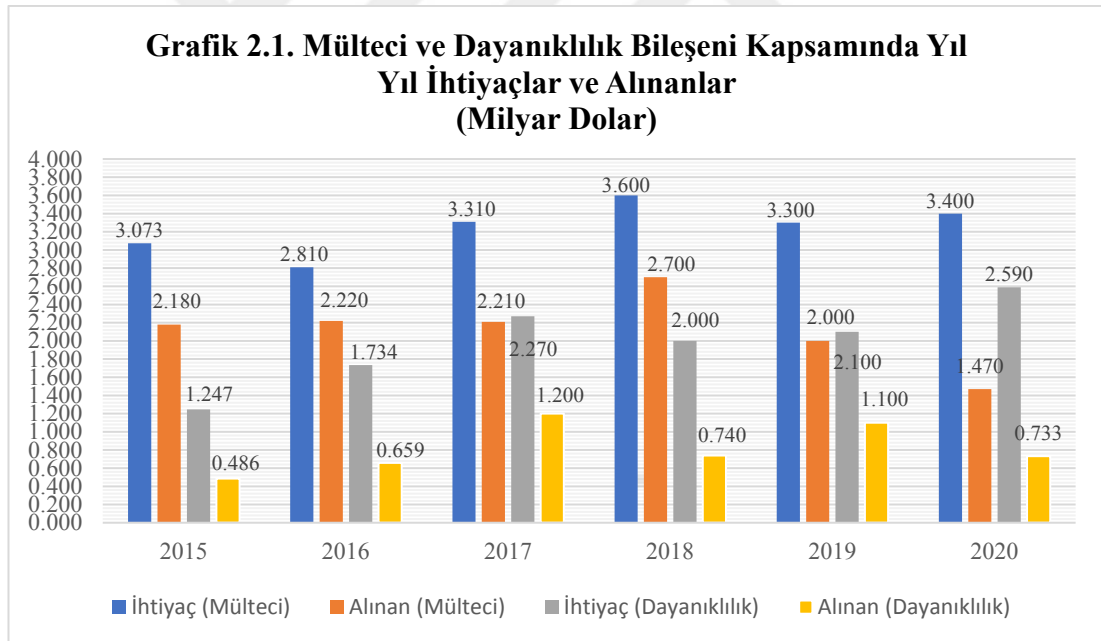
işletme sahibi eğitim ve danışmanlık hizmeti alırken, Suriye krizine müdahale ve canlılık programı kapsamında 75 işletme BM Kalkınma Programının desteği ile kurulmuştur. 26-27 Kasım 2019'da Gaziantep Büyükşehir Belediyesinin ev sahipliğinde gerçekleştirilen “Göç ve Yerinden Edilmeye Yönelik Yerel Çözümler Uluslararası Forumunun” organizasyonunda yer alan BM Kalkınma Programı, Milli Eğitim Bakanlığı ile eğitim merkezleri projelerinde ortak hareket etmektedir. Kırsal kalkınmaya ilişkin yatırımları artırarak kırsaldaki yoksulluğun azalmasını amaçlayan BM Kalkınma Programı Suriyeli sığınmacılarında dâhil olduğu birçok tarımsal projenin finansmanını sağlamaktadır (United Nations Development Programme in Turkey, 2019: 18).

2.4.3. BM'nin Suriyeli Mültecilere Yardımları

BM, Suriye'deki çatışmalardan dolayı yaşadıkları yeri terk etmek zorunda kalan Suriyelilerden insani yardıma muhtaç olanlara yardım ulaştırma konusunda iki bileşen üzerinden hareket etmektedir. BM kuruluşlarının Suriye sahasındaki gelişmelere ilişkin hazırladığı raporlar doğrultusunda yürütülen bu iki bileşenin ilki Suriye'nin komşularındaki yaklaşık 5,6 milyon mülteci ve sığınmacının temel ihtiyaçlarını belirleyerek karşılanmasına ilişkin hazırlanan 3RP'dir (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye, 2018b). İkinci bileşen ise Suriye içerisinde yerinden edilmiş ve acil yardıma ihtiyaç duyan 7,8 milyon Suriyelinin temel ihtiyaçlarının karşılanması için hazırlanan Suriye İnsani Müdahale Planı'dır (Syria Humanitarian Response Plan-HRP) (United Nations High Commissioner For Refugees Syria, 2020). 3RP plan; insani yardım ve kalkınma kuruluşlarının stratejik koordinasyonu, planlaması, savunuculuğu, sorunun çözümüne ilişkin kaynak yaratma ve her türlü faaliyeti programlama platformu olarak tanımlanmaktadır (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye, [t.y.]). Türkiye, Irak, Lübnan, Ürdün ve Mısır'dan oluşan ve en fazla Suriyeli barındıran beş komşu ülke bölümünü içeren bölgesel plandan oluşmaktadır. 3RP'nin birbirine bağlı iki bileşeni bulunmaktadır. Birincisi Mülteci bileşenidir. Bu bileşende mültecilerin yaşadıkları ülkede gereksinim duydukları yaşamsal temel ihtiyaçları ve bu ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için yapılması gereken asgari desteği içermektedir. Diğer bileşen ise; dayanıklılık bileşenidir. Mültecilerin yaşadığı ülkelerdeki ulusal aktörlerin kapasitelerini güçlendirmeyi amaçlayarak, etkilenen bireylerin, toplulukların ve kurumların

dayanıklılık, istikrar ve kalkınma ihtiyaçlarını ele almaktadır (The Regional Refugee and Resilience Plan, 2020a).

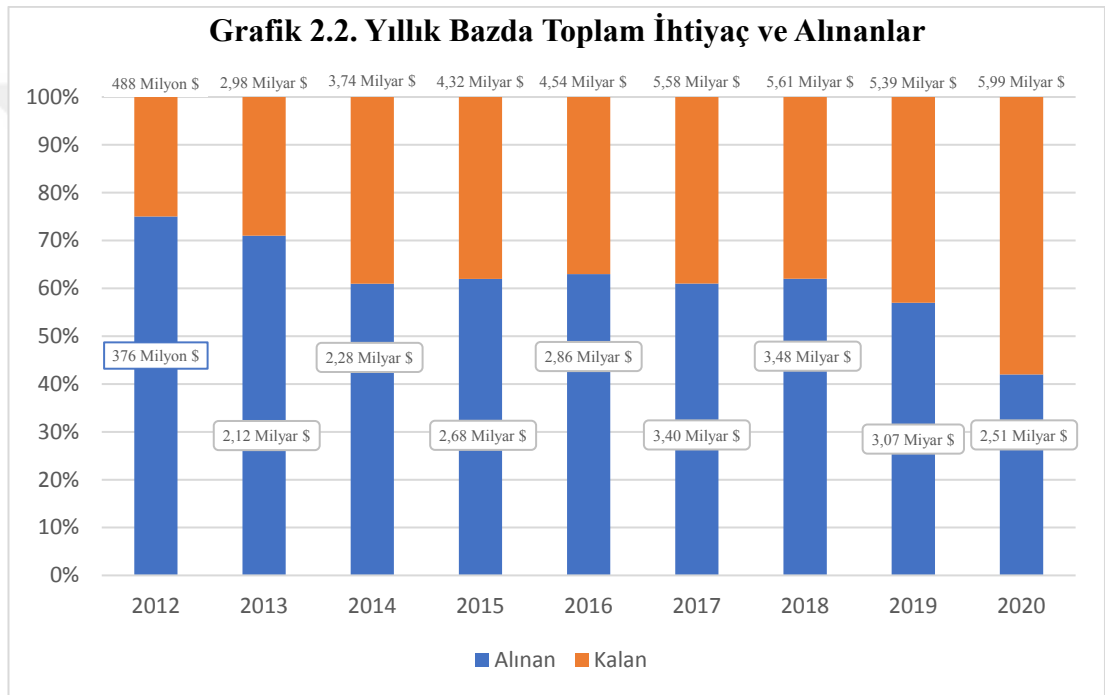
İlk olarak Mart 2012’de Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır’a sığınan 500.000 Suriyeli için “Bölgesel Müdahale Planı (*Regional Response Plan-RRP*)” adı altında BM öncülüğünde hazırlanan plan daha sonra 3RP’ye dönüşmüştür. 3RP adıyla ilk olarak Aralık 2014’te 200’den fazla insani yardım ve kalkınma ortağıyla Berlin’de başlatılmıştır. Suriyelilerin yaşadıkları ülkelerdeki gereksinimlerine göre sektörel bazda 8 ana başlık altında hazırlanmakta olan 3RP; “koruma (*protection*), gıda güvenliği (*food security*), eğitim (*education*), sağlık&beslenme (*health & nutrition*), temel ihtiyaçlar (*basic needs*), barınak (*shelter*), yıkanmak (*wash*) ve geçim kaynakları (*livelihoods*)” başlıklarını içermektedir (The Regional Refugee and Resilience Plan, 2020b: 2-4).

Kaynak: (The Regional Refugee and Resilience Plan, 2020c: 6)

Grafik 2.1.’de, 3RP planına göre oluşturulan “mülteci” ve “dayanıklılık” bileşenleri kapsamında yıllara göre hazırlanan ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçlara karşılık alınan yardımlar gösterilmiştir. Grafiğe göre, BM’nin hazırladığı plan dâhilinde 2015 yılında mülteci bileşeninin % 71’i karşılanırken, dayanıklılık bileşeninin % 39’u karşılanmıştır. 2016 yılında mülteci bileşeninin % 79’u karşılanırken, dayanıklılık

bileşenin ise % 38'ine ancak kaynak aktarılabilmektedir. 2017'de bu oran mülteci % 67, dayanıklılık % 53 olurken, 2018 yılında mülteci % 76, dayanıklılık % 37 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılında mülteci % 61 olurken, dayanıklılık % 53'e yükselmiştir. 2020 yılında ise mülteci bileşeni % 49, dayanıklılık bileşeni % 32 oranında gerçekleşmiştir. Bu veriler ışığında 2015-2020 yılları arasında mülteci bileşenine 19,5 milyar dolar planlanmış, 12,8 milyar dolar yardım yapılmıştır. Dayanıklılık bileşenine ise; 11,9 milyar dolar planlanırken, 4,9 milyar dolar yardım yapılmıştır (The Regional Refugee and Resilience Plan, 2020c: 6).

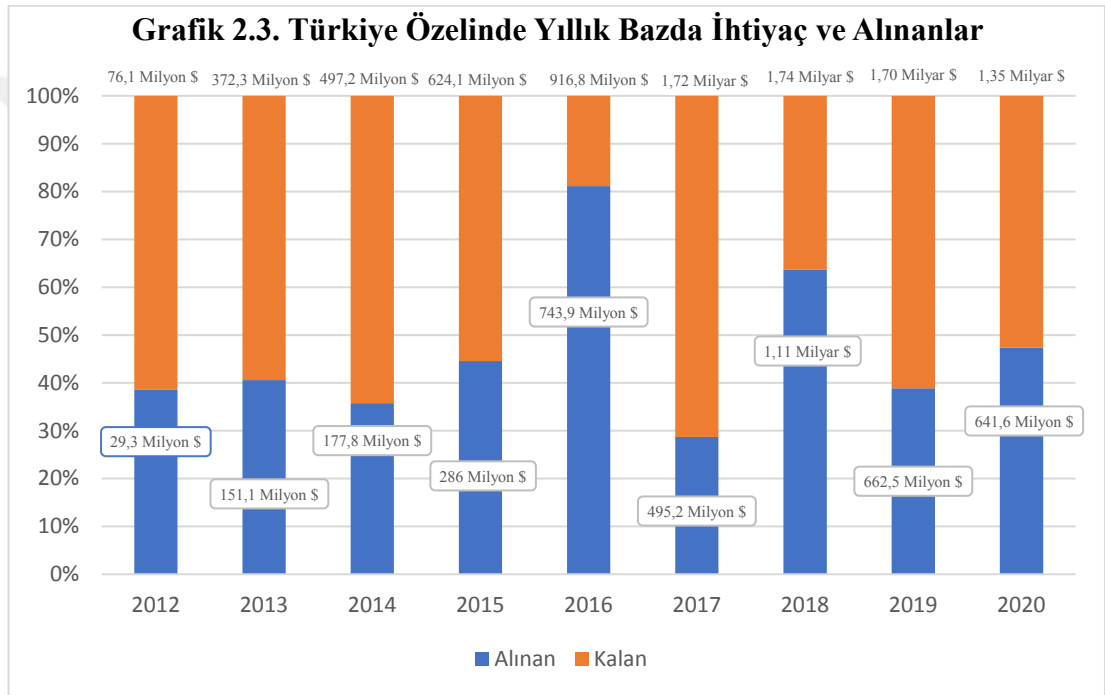
Kaynak: (The Regional Refugee and Resilience Plan, 2020b: 4; The Regional Refugee and Resilience Plan, 2020c: 6)

Genel tabloya bakıldığında ise BM nezdinde Mart 2012'den itibaren hazırlanan RRP ve Aralık 2014'te 3RP'ye dönüşen planlar kapsamında BM kuruluşları aracılığıyla yapılan yardımlar Grafik 2.2.'de gösterilmiştir. Buna göre; 2012'deki planda belirtilen ihtiyaca göre aktarılan kaynak ihtiyacın % 77'sini karşılamıştır. 2013 yılında bu oran % 71 olarak gerçekleşirken, 2014 yılında % 61 seviyesine gerilemiştir. 2015 yılında % 62, 2016 yılında % 63, 2017 yılında ise % 61 oranında karşılanmıştır. 2018 yılında % 62, 2019 yılında % 57, 2020 yılında ise % 42 olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler ışığında 2012-2020 yılları arasında hazırlanan RRP ve devamında 3RP planları kapsamında 38,6 milyar dolarlık bir yardım yapılması planlanırken, yaklaşık 22,8

milyar dolar yardım yapılmıştır (The Regional Refugee and Resilience Plan, 2020c: 6).

2.4.4. BM'nin Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar Yardımları

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti RRP'ye ilk kez Eylül 2012'de dâhil olmayı kabul etmiştir (Regional Response Plan, 2013; 90). RRP ve sonrasında 3RP'ye dâhil olan Türkiye'ye ilişkin BM koordinatörlüğünde 2012-2020 yılları arasında yapılan yardımlar Grafik 2.3.'te gösterilmiştir.

Kaynak: (United Nations High Commissioner For Refugees, 2020)

Grafik 2.3.'e göre, 2012 yılı için Türkiye'deki ihtiyacın % 29'u karşılanmıştır. 2013 yılı için bu oran % 41, 2014 yılı için % 36, 2015 yılı için %46 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında yukarı yönlü önemli bir ivme kazanan ödeme yüzdesi % 81 değerine çıkarken, 2017 yılında tersi yönünde ciddi bir düşüş yaşayarak % 29 olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılında % 64 olan ödeme yüzdesi, 2019'da % 39, 2020'de ise % 47 olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler ışığında 2012-2020 yılları arasında hazırlanan RRP ve devamında 3RP planları kapsamında Türkiye'ye 9 milyar dolarlık bir yardım yapılması planlanırken, yaklaşık 3,2 milyar dolar yardım yapılmıştır (United Nations High Commissioner For Refugees, 2020). Buna karşılık Türkiye Cumhuriyeti

Cumhurbaşkanının G-20 zirvesi için gittiği Japonya’da 27 Haziran 2019 tarihinde yaptı açıklamasında; “*BM hesaplamalarına göre o güne kadar Türkiye’de bulunan 3,6 milyon Suriyeli ve başta Irak ve Afganistan uyruklular olmak üzere 4 milyonu bulan sığınmacılar için 37 milyar dolar harcadığını*” belirtmiştir (Erdoğan, 2019: 13). Yapılan harcamalarla BM yardımları karşılaştırıldığında harcanan tutarın ancak % 7’sinin karşılanabildiği görülmektedir.

2.4.4.1. Fırsatlar

BM Mülteci Örgütü’ne göre günümüzde Dünyada zorla yerinden edilenlerin sayısının 82,4 milyonu bulduğu ön görülmektedir (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye, 2021). Hal böyle iken son yıllarda ülkeler mülteci ve sığınmacı yüküyle başa çıkmak zorunda kalmıştır. Bu noktada ise temel sorun dünyadaki mülteci ve sığınmacı yükünün adil paylaşımı olmuştur. BM liderliğinde 2016 yılından sonra yürütülen girişimler sayesinde bu sorun “Mülteciler Üzerine Küresel Mutabakat” metnine dönüştürülmüştür. Her ne kadar bu tür çabalar mevcut dengesizliğin giderilmesi için uluslararası boyutta farkındalık yaratsa da salt dengeyi sağlaması da beklenmemektedir (Erdoğan, 2020: 4).

Dünyadaki mülteci ve sığınmacı sorunu Suriye’de devam eden iç savaş neticesinde ortaya çıkan duruma ilişkin incelendiğinde ise; BM’nin krizin başından beri içinde olduğu görülmektedir. OCHA (*The Office for the Coordination of Humanitarian Affairs-İnsani İşler Eşgüdüm Ofisi*) ve yerel BM ekipleri ile Suriye’deki ihtiyaç sahiplerine yardım ulaştırmak için mücadele ederken, UNSMIS aracılığıyla kötüleşen şartlara rağmen Suriye’deki durumun dünya tarafından bilinmesi ve uluslararası kamuoyu tarafından farkındalık yaratılması için tüm gücüyle faaliyet yürütmektedir. BM insan hakları yetkilileri hesap verebilirliğe yardımcı olacak resmi kayıtlar tutarken, Suriye’yi terk etmek zorunda kalan mülteci ve sığınmacılara BMMYK ve BM Kalkınma Programı koordinatörlüğünde yardım eli uzatılmaktadır (United Nations, 2012a). BM; BMMYK ve BM Kalkınma Programı koordinesinde yürütülen RRP ve sonrasında 3RP marifeti ile 2020 yılı itibarıyla 270’den fazla uluslararası kuruluşu bir plan etrafında toplamayı başarmıştır (The Regional Refugee and Resilience Plan, 2020b: 2). Bu planlarla Suriyelilere ev sahipliği yapan beş komşu ülkeye yaklaşık 22,8 milyar dolar yardım yapılırken bu yardımların Türkiye özelindeki

karşılığı ise yaklaşık 3,2 milyar dolar olmuştur (United Nations High Commissioner For Refugees, 2020).

Diğer taraftan Türkiye'deki sığınmacı krizinde BM'nin etkileri incelendiğinde; özellikle uluslararası STK'lar önemli rol oynamaktadır. Kimi dönemlerde yürütülen faaliyetlerde sorunlar yaşansa da Türkiye'de halen başta BM misyonları olmak üzere çok sayıda uluslararası STK faaliyet yürütmektedir. BMMYK, BM Kalkınma Programı, Uluslararası Göç Örgütü (*International Organization for Migration-IOM*), Dünya Bankası (*World Bank*), Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu (*Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit- GIZ*) Türkiye'de yardım faaliyeti yürüten önemli kuruluşlar olarak öne çıkmaktadır (Erdoğan, 2019: 15). Bu noktada Türkiye'deki kamu kurumları 3,6 milyonluk devasa insani krize ilişkin oldukça başarılı bir yönetim sergilediği görülmektedir. Krizle baş edebilmek adına ise bu tip krizlerde tecrübeli olan BM kuruluşları BMMYK, UNICEF (*Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu - United Nations Children's Fund*), WFP (*Dünya Gıda Programı - World Food Programme*) başta olmak üzere birçok uluslararası sivil toplum kuruluşu ile yakın iş birliğine gitmişlerdir (Mazman ve İzci, 2018: 285). Sürecin yönetilmesinde de genel hatları ile çok büyük tıkanıklıklar yaşanmamıştır. Öyle ki krizin başındaki kurum olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2014 yılında kurulmuş olmasından dolayı kurumsal hafızadan yoksun ve yapılanmadan kaynaklanan aksaklıklarına rağmen süreci bugüne kadar önemli bir sorun yaşanmadan yönetmeyi başarmıştır (Erdoğan, 2020: 20). Bu noktada Erdoğan'a (2019:15) göre Türkiye'deki önemli gelişmelerden biri de şu şekilde belirtilebilir:

“Türkiye’de 2011 sonrasında yaşanan bir başka gelişme de kriz yönetimi ve özellikle mülteci hakları ve saha operasyonları konusunda olağanüstü kapasite artışıdır. Halen Türkiye’de mülteciler için faaliyet gösteren uluslararası kurumlar, STK’lar, BM Kurumları ve güçlü yerel STK’larda çalışan kişilerin sayısı 50 bine yaklaşmıştır. Bu durum Türk gençlerine hem yeni bir iş alanı yaratmış, hem de uluslararası ilkeler çerçevesinde çalışma, proje geliştirme, proje uygulama, Kamu-STK-Uluslararası Kurum ilişkilerini düzenleme vb. pek çok konuda çok ciddi ve yeni bir sektörün gelişmesine neden olmuştur. Daha da önemlisi bu kişiler, kamu kurumları ile uluslararası kurumlar arasında önemli bir rol üstlenmiş ve her iki tarafa katkı sağlayabilme olanağına kavuşmuşlardır.

Türkiye'ye yöneltilen uluslararası yardımlar Suriyeli Sığınmacıların ülkeye entegrasyonunu kolaylaştırmayı amaçlayan projelerinde sayısını artırmıştır. Bu projelerin arasında en önemli yaklaşımlardan birisi ise Suriyelilerin topluca yaşadıkları bölgelerde başta BM misyonları olmak üzere uluslararası STK'lar tarafından finanse edilen “Toplum Merkezleri Projesi” kapsamında kurulan merkezlerdir (İçduygu ve Şimşek, 2016: 65). Türk Kızılayı ile Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (*International Committee of the Red Cross/ ICRC*) arasında uygulamaya konulan “uluslararası yardım çağrısı” kapsamında hazırlanan “Toplum Merkezleri Projesi” ile Türkiye'deki Suriyelilerden başta çocuk ve kadınlar olmak üzere tüm sığınmacıların sorunlarına çözüm bulmak ve ülkeye uyumlarını kolaylaştırmak amaçlanmıştır (Türk Kızılay, 2015). Türk Kızılay'ı tarafından planlanan sistemde halen 15 ilde toplam 16 merkezle sığınmacılara hizmet verilmektedir (Türk Kızılay, 2020).

Suriyeli Sığınmacıların entegrasyonuna ilişkin diğer bir önemli proje ise sığınmacı çocukların eğitim sistemine entegrasyonuna yönelik kurulan Geçici Eğitim Merkezleridir (GEM). Türkiye'ye göçmek zorunda kalan Suriyeli Sığınmacılardan eğitimini yarıda bırakan okul çağındaki öğrencilerin eğitimine devam etmeleri için fırsat tanımak amacıyla kurulan bu merkezler Milli Eğitim Bakanlığına (MEB) bağlı faaliyet yürütmektedir (Usta vd., 2018: 176). UNICEF'in teşvikleri ile sınıf yönetimi ve psiko-sosyal destek sağlamak amacıyla pedagojik teknikler konusunda eğitim verilen Suriyeli öğretmenler bu merkezlerde eğitim vermektedir. Bazı bölgelerde evleri geçici eğitim merkezlerine uzak olan öğrencilere ilişkin servis hizmetleri ise IOM tarafından sağlanmaktadır (İçduygu ve Şimşek, 2016: 67). Milli Eğitim Bakanlığının 2017 verilerine göre toplam 404 geçici eğitim merkezinde toplam 13.178 gönüllü Suriyeli eğitimci ile eğitim öğretime devam edilmektedir. Bu merkezlerden 228'i MEB, 46'sı AFAD, 84'ü kiralık binalarda, 11'i belediyeler, 20'si diğer kamu kurumları ve 152'si ise STK'lar tarafından idare edilmektedir (Sağiroğlu, 2017: 57). Ayrıca Sağlık Bakanlığınca hayata geçirilen Göçmen Sağlığı Merkezlerinde (GSM) Suriyeli sığınmacılara sağlık hizmeti verilmektedir. Suriyeli doktor ve sağlık personeline Türk sağlık sistemine entegre olabilmeleri için DSÖ desteği ile eğitimler verilmekte, eğitimde başarılı olan personele “mesleki yetki belgesi” verilerek GSM'lerde çalışmaya başlamaktadır (İçduygu ve Şimşek, 2016: 68). Sağlık

Bakanlığının 2019 yılı verilerine göre 29 ilde, 180 göçmen sağlığı merkezi içerisinde 780 göçmen sağlığı birim hizmet vermektedir. Bunlardan 34'ü güçlendirilmiş göçmen sağlığı merkezi olarak hizmetine devam etmektedir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2019: 57). Diğer bir etkin durum ise BMMYK koordinatörlüğünde üçüncü ülkeye yerleştirme ve kendi ülkelerine dönen Suriyeliler konusudur. BMMYK'nın 31 Mart 2021 verilerine göre komşu ülkelerdeki sığınma talep eden Suriyeli sığınmacı/mültecilerden 183.307 kişi üçüncü ülkelere yerleştirilmiştir. Kendi ülkelerine dönenlerin sayısı ise 31 Mayıs 2021 itibarıyla 282.283 kişi olarak kayıt altına alınmıştır. Ülkelerine dönenlerin 110.649 kişisi ise Türkiye'deki sığınmacılardan olmuştur. Her ne kadar yaklaşık 5,6 milyonluk bir Suriyeli sayısı içinde küçük bir rakam olsa da özellikle üçüncü ülkeye yerleştirilme konusunda en önemli ölçüt; savaş nedeniyle travma geçiren kadınlar ve çocuklar, yeterli sağlık hizmetlerine erişemeyen hasta ve yaralı siviller ve krizden etkilenmeye devam eden diğer mağdurlar olarak belirlenmektedir (United Nations High Commissioner For Refugees, 2021c).

2.4.4.2. Sorunlar

Türkiye coğrafi konumu itibarıyla birçok zorunlu göçe ev sahipliği yapmak mecburiyetinde kalmıştır. 2011 öncesinde karşılaşılan bu göç krizlerinin çözümüne ilişkin Türk hükümetleri tek taraflı politikalar geliştirerek bu politikaları devlet tekelinde yürütmeyi tercih etmiştir. Ulusal ve uluslararası STK ve diğer örgütleri bu politikaların dışında bırakmıştır. Bunun en son örneği ise 2003 yılındaki Irak krizinden doğabilecek olası insani krize karşı hazırlanan acil durum senaryolarında BM kuruluşları, ulusal ve uluslararası STK'ların bu senaryolara dâhil edilmemesidir (İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi, 2014: 3). Bu tutum 2011'de başlayan Suriye insani krizinin başlangıcında da devam etmiştir. 2013 yılının ortalarına kadar devam eden bu tutum neticesinde Türkiye'de faaliyet göstermesine izin verilen toplamda 10 tane uluslararası STK ancak bulunmaktaydı (Mazman ve İzci, 2018: 284). Türkiye kendi imkânlarıyla oluşturduğu kamplara 1951 Cenevre Sözleşmesiyle yetkilendirilen BMMYK'nın girmesine de ancak 2012'de kısmen izin vermiştir. Bunda en büyük etken Hükümetin Suriyeli sığınmacılarla ilgili olarak o dönemki uluslararası yardıma açık olmayan politikası ve yardım ve koruma faaliyetlerinde uluslararası STK'larla işbirliğine sıcak bakmamasıydı. (İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi, 2014: 5). 2013 yılı ortalarından itibaren Hükümet tedbirci yaklaşımını kontrollü olarak yumuşatmaya

başladı. 2014 yılında 3 milyonu geçen sığınmacı sayısı ve bu krizin ekonomik maliyetinin devasa boyutlara ulaşmaya başlaması Türkiye’yi bu noktada uluslararası kamuoyuna “yük paylaşımı” çağrısı yapmaya itmiştir (Erdoğan, 2019: 13). Diğer taraftan 2015’te Akdeniz’deki boğulma olayları ve bu olayların ardından uluslararası kamuoyunun Suriyelilere ilişkin artan ilgisi ve yardım faaliyetlerinin hızlanmasıyla Hükümette uluslararası STK’lara uyguladığı sıkı denetimi gevşetmeye başlamıştır. AFAD yetkilisinin açıklamasına göre Haziran 2015’te Türkiye’de yardım faaliyeti yürüten uluslararası STK sayısı 42’ye ulaşırken, BMMYK’nın Aralık 2017 raporuna göre ise Türkiye’de faaliyet gösteren STK sayısı BM örgütleri de dâhil toplam 270’e ulaşmıştır. (Mazman ve İzci, 2018: 284-285). 2014 yılından sonra politika değişikliğine giden Türkiye her fırsatta yük paylaşımına ilişkin çağrılarını yinelemiştir. Geride kalan dönemde Türkiye BM başta olmak üzere uluslararası örgütlerle yoğun bir iş birliği geliştirmiş ve bu iş birliği günümüzde de yoğun ve güçlü bir şekilde devam etmektedir (Erdoğan, 2019: 15).

2011’den bugüne Suriyeli sığınmacılara ilişkin BM-Türkiye iş birliği incelendiğinde Türkiye’nin özellikle 2014 yılından sonra yük paylaşımına ilişkin yaptığı çağrılara karşın BM koordinatörlüğünde yürütülen yardımlarda yaklaşık 9 milyar dolar planlanırken 3,2 milyar dolar yardıma ancak ulaşabilmiştir (United Nations High Commissioner For Refugees, 2020). Bu noktada Türkiye Suriyeli sığınmacılar konusundaki krizi kendi öz kaynakları ve kurumları ile karşılamak zorunda kalmıştır. Bu durum ise uluslararası kuruluşların Türkiye’de bir otorite olmaktan ziyade destek unsuru olarak kalmasına neden olmuştur (Duysak, 2017, 23).

Erdoğan’a (2019: 15) göre Türkiye’nin BM kuruluşları başta olmak üzere faaliyet yürüten ulusal/uluslararası STK’lara ilişkin genel sıkıntıları ise şu şekilde belirtmiştir:

“Türkiye’nin genel şikâyeti, çok sınırlı kaynak getirilmesi ve kaynağın Türkiye’nin kurumları ile değil, daha otonom dağıtılmasıdır. Bazen de gelen yardımların siyasi amaçlar taşıması endişesi ortaya çıkmaktadır. Zaman zaman uyum süreçlerini bir “tuzak” olarak görme eğiliminden kaynaklı olarak, uyum amaçlı projelere yönelik tepkilere de rastlanmaktadır. Zira uyum için AB ve diğer kurumların yaptığı harcamaların büyük ölçüde araçsal olduğu düşünülmekte, uyum sürecinin mültecilerin Türkiye’de kalıcı olma eğilimlerini artırdığı düşüncesi nedeniyle bunlara şüpheyile bakılmaktadır.”

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ SİĞINMACILAR SORUNU VE AVRUPA BİRLİĞİ

Bu bölümde ilk olarak AB'nin Suriye iç savaşına yaklaşımları kronolojik olarak incelenmeye çalışılmış, yıllara göre stratejileri kaleme alınmıştır. Daha sonra AB'nin yakın geçmişteki göç ve mülteci politikaları ve bu politikaların Suriyeli mültecilere yansımalarına değinilirken yıllara göre Avrupa'ya geçişler ayrıntılı olarak tablolar halinde aktarılmaya çalışılmıştır. Son olarak ise; AB eliyle gerek Suriye'de gerekse başta Türkiye olmak üzere komşu ülkelerdeki Suriyeli sığınmacılara yapılan yardımlar krizin başladığı 2011 yılından günümüze kadar ki süreçte yıl yıl aktarılmış, Türkiye'de AB finansörlüğünde yürütülen büyük projeler, ayrıntıları ve yansımalarıyla birlikte kaleme alınmıştır. Fırsatlar ve sorunlar başlığı altında ise AB'nin göç ve mülteci sorununa ilişkin aradığı çıkış yolları ve en büyük göç yolu olan Türkiye'yle 2016 yılından sonra yürüttüğü göç politikaları ve yansımalar aktarılmaya çalışılmıştır. Bu haliyle AB'nin Suriyeli sığınmacılar sorununun neresinde olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3.1. AB'nin Suriye Yaklaşımı

15 Mart 2011 tarihinde Suriye'de başlayan protesto gösterilerine karşılık Esad rejiminin sert müdahalesi üzerine dönemin AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikasından Sorumlu Yüksek Temsilcisi Catherine Ashton AB adına 22 Mart 2011'de bir bildiri yayımlamıştır. Bildiride; Suriye'deki barışçıl gösterileri Esad rejiminin şiddet kullanarak bastırmasının kabul edilemez olduğu belirtilmiştir. Çok sayıda göstericinin ölümü ve yaralanmasına sebep olan olaylardan derin endişe duyduklarını ve şiddetle kınadıklarının altını çizmiştir. Suriye rejimini şiddet kullanmaktan kaçınarak halkın sesini dinlemeye çağırarak bildiride, insan hakları ve

temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası taahhütlerini yerine getirmeye çağırmıştır (European Union, 2011).

Göstericilere karşı şiddetin devam etmesi üzerine 6 Mayıs 2011’de Suriye Devlet Başkanı Beşşar Esad hariç bazı Suriyeli üst düzey yöneticiler hakkında tek taraflı yaptırımlar ilan edilmiştir (Security Council Report, 2011b). 10 Mayıs 2011’de devreye giren yaptırımların ardından Suriye rejiminin uyguladığı şiddetin devam etmesi üzerine 23 Mayıs’ta AB nezdindeki varlıkların dondurulması, silah ambargosu ve başta Beşşar Esad olmak üzere protestolara karşı baskıya katılan yönetici ve askerler için seyahat yasağı getirilmiştir (Onjanov, 2018: 15). Hama, Deyrizor ve Lazkiye’de sivillere karşı Suriye ordusu tarafından güç kullanımının devam etmesi üzerine Ağustos ayında seyahat yasağı ve varlıkların dondurulması listesine yeni kişiler eklenmiştir. Ayrıca Suriye’den petrol ithalatı yasağı ve petrokimya endüstrisine ihracat yasağı getirerek Suriye rejimine karşı yaptırımların kapsamı genişletilmiş ve AB-Suriye İşbirliği Anlaşması askıya alınmıştır (Nas, 2019:52).

Yaptırımlarla birlikte kendi yumuşak gücünü Suriye’de uygulamaya çalışan AB, başta Almanya, Fransa, İngiltere, Hollanda ve İtalya olmak üzere birçok AB üyesi devlet büyükelçilerini geri çağırarak siyasi olarak da yumuşak gücünü Suriye’de göstermeyi amaçlamıştır. Yaptırımlar, Suriyeli muhaliflerle görüşerek varlıklarının tanınması, hatta muhaliflerin Paris’te toplantı düzenlemelerine izin verilmesi, Arap Birliği ile ortak hareket ederek Rusya ve Çin’i BM Güvenlik Konseyi’nde ikna etmeye çalışmak, AB’nin Suriye’ye yönelik “yumuşak savaşının” bir örneği olarak gösterilmektedir (Abdi, 2016:348). Buna ek olarak dönemin Yüksek Temsilcisi Catherine Ashton’un AB adına Suriye’nin temsilcisi olarak Suriye Ulusal Konseyi’nin muhatap alınacağını açıklaması ve ilki Tunus’ta, ikincisi İstanbul’da düzenlenen “Suriye Halkının Dostları Grubu” toplantılarına aktif olarak katılması AB’nin Suriye’deki krize ilişkin tavrını ortaya koymaktadır (Cicioğlu ve Bayram, 2019: 345).

Diğer taraftan Tunus, Mısır ve Libya’da yönetimlerin birkaç ayda düşmesi AB nezdinde Esad rejiminin de tutunamayacağı beklentisini yaratmış olsa da Suriye'nin jeopolitik konumu, İran ve Irak’a olan yakınlığı, Rusya ve Çin’in Esad rejiminin yanında yer alması Suriye’de diğer ülkelerden farklı bir durumu ortaya çıkarmıştır

(Nas, 2019: 52-53). Çatışmaların devam etmesi ülkede yönetim boşluğunu ortaya çıkarırken silahlı devlet dışı aktörlerin güçlenmesi (Yeşiltaş ve Duran, 2018: 22), bunların başında gelen DEAŞ'ın Suriye'nin kuzeyindeki Rakka ve Deyrizor gibi önemli şehirlerin kontrolünü ele geçirmesi (Güler ve Özdemir, 2018:481) Avrupa şehirlerinde gerçekleşen terör eylemleri ve başta Avrupa olmak üzere Dünya'nın birçok yerinden bölgeye çok sayıda savaşçının geçmesi (Öztürk, Tetik, 2018:227-228) krizi bölgesel durumdan küresel bir sorun haline getirmiştir. Krizin küresel boyuta ulaşması ise AB'nin Suriye konusundaki politikalarını daha çok "güvenlikleştirme" yaklaşımı ile ele almasına neden olmuştur (Bimay, 2020: 230). Türkiye, Ürdün, Lübnan gibi ülkelerle yaptığı geri kabul anlaşmaları ile sorunu kendi sınırları dışında tutmayı amaçlayan AB göçe ilişkin sorunlarda halen "öteye hapsedme" yaklaşımının devam ettirmektedir (Cicioğlu ve Bayram, 2019: 345-346). Bu yaklaşımın bir neticesi olarak AB, Aralık 2014'te "AB Bölgesel Suriye Krizine Müdahalede Güven Fonunu" ("EU Regional Trust Fund in Response to the Syrian Crisis-MADAD) kurmuştur. AB, Suriye ve komşusu ülkelere mali destek sağlamak için bu fonu kullanmakta olup bu fon Suriye krizine ilişkin yardımlar konusunda en önemli AB kuruluşudur (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2017a).

Suriye'deki duruma ilişkin ilk stratejisini 2013'te belirleyen AB bu stratejide temel olarak; Esad rejimine istifa etmesi çağrısı yaparken, ülkede demokratik bir geçiş sürecinin başlaması koşuluyla yeni bir ortaklık çerçevesinin oluşturulması halinde bu oluşuma destek vereceğini vaat etmiştir (Nas, 2019: 53).

16 Mart 2015'te AB tarafından açıklanan "Avrupa Birliği'nin Suriye ve Irak ile DEAŞ Tehdidine Yönelik Bölgesel Stratejisi'nde" uluslararası aktörleri çözüme ilişkin etkin adımlar atmaya davet etmiştir (Cicioğlu ve Bayram, 2019: 346). 2016 yılı itibarıyla AB'nin bölgesel stratejisi ise 23 Mayıs 2016'da Brüksel'de gerçekleştirilen dış eylemler konferansında oluşturulmuştur. Konferans kapsamında bölgedeki gelişmelere ilişkin stratejisi şu şekilde belirlenmiştir (European Union, 2016: 1-2):

"AB'nin bölgesel stratejisi, Suriye, Irak ve krizden etkilenen komşularını hedef alan önlemleri öngörüyor. Hızlı etki eylemlerini, kapsamlı bir yanıt sağlayan uzun vadeli önlemlerle birleştirir. Hızlı müdahale önlemleri arasında AB üye devletlerinin DEAŞ'a karşı küresel koalisyona askeri katkıları, savaşçıların ve kaynakların DEAŞ tarafından tutulan topraklara akışını durdurma önlemleri ve DEAŞ vahşetinden kaçanları korumak için AB insani yardımı yer alıyor. Uzun

vadeli müdahale önlemleri ise özellikle DEAŞ'tan kurtarılmış bölgelerde temel siyasi krizlerin çözümüne yönelik çalışmalar yürütmek, hayatın normale dönmesi için gayretlendirme, istikrarın tesisi, mülteciler ve yerlerinden edilmiş kişilerin istihdamı, güvenlik ve eğitime erişim de dâhil olmak üzere geçim kaynaklarına erişim desteği sağlamak önlemlerinin başında gelir. Ayrıca uzun vadeli önlemlerle ilgili olarak, Londra Konferansı (Şubat 2016), bölgedeki Suriye krizinin yayılma riskini ele almak ve mülteci akınlarıyla uğraşan komşu ülkelere destek sağlamak için ek katkılar getirdi. "Madad Fonu" (Güven Fonu), mültecilerin eğitim, öğretim, geçim kaynakları ve sağlık hizmetlerine daha fazla erişime odaklanarak Lübnan, Ürdün, Türkiye ve Irak'a destek amaçlı eylemleri finanse edecektir."

2017 yılında ise; AB Konseyi 03 Nisan 2017'de AB'nin Suriye konusundaki stratejisini kabul ettiğini duyurmuştur. Konsey kararına göre; Suriye'de devam eden vahim durum ve çatışmadan kaynaklanan ısrarcı insani, güvenlik ve siyasi konular karşısında dehşete düştüğü vurgulanırken, Suriye rejiminin Suriye nüfusunu korumakta birincil sorumlu olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle rejim ve destekçilerini *"düşmanlıkların tamamen durdurulması; kuşatmaların kaldırılması ve ülke çapında tam engelsiz sürdürülebilir insani erişim"* sağlanması konusunda çağrıda bulunmuştur. AB'nin Suriye konusundaki stratejisini 6 başlıkta ele alan kararda başlıklar şu şekildedir (Council of the European Union, 2017a):

- "a) BM Suriye Özel Temsilcisi himayesinde ve önemli uluslararası ve bölgesel aktörlerin desteğiyle çatışmaya taraf olan taraflarca müzakere edilen UNSCR 2254 uyarınca gerçek bir siyasi geçiş yoluyla savaşın sona ermesi.*
- b) Siyasi muhalefetin güçlendirilmesine destek vererek, 2254 BM Güvenlik Konseyi Kararı ve Cenevre Bildirisi doğrultusunda Suriye'de anlamlı ve kapsayıcı bir geçişin teşvik edilmesi.*
- c) Ülke genelinde en savunmasız Suriyelilerin insani ihtiyaçlarını zamanında, etkili, verimli ve ilkel bir şekilde ele alarak hayat kurtarın.*
- d) Suriyeli sivil toplum kuruluşlarını güçlendirerek demokrasiyi, insan haklarını ve ifade özgürlüğünü teşvik edin.*
- e) Ulusal bir uzlaşma sürecini ve geçiş dönemi adaletini kolaylaştırmak amacıyla savaş suçları için hesap verebilirliği teşvik edin.*
- f) Suriye nüfusunun ve Suriye toplumunun direncini destekleyin."*

Diğer taraftan Avrupa Birliği ev sahipliğinde Nisan 2017'de Brüksel'de Suriye Bağışçılar Konferansı düzenlenmiştir.

2018 yılı içerisinde ise AB'nin krizin başladığı günden bu yana attığı adımlar, sağlanan yardımlar ve Suriye rejimine ilişkin alınan yaptırım kararlarını içeren kapsamlı bir bilgi formu yayımlanmıştır. 16 Nisan 2018'de yayımlanan bu bildiri AB'nin 2018 yılı itibarı ile krize yönelik güncel stratejilerine değinilmiştir. AB yardımlarının 5 milyar €'yu aştığı belirtilen bildiri üç temel başlığın altı çizilmiştir. AB'nin BM Güvenlik Konseyi'nin 2254 nolu kararına ve Cenevre Bildirgesine olan bağlılığı, Suriye rejimine karşılık uygulanan silah, petrol ambargosu ve finansal kaynaklara karşı uygulanan yaptırımlar ve son olarak da askeri müdahalenin Suriye'de çözüm sağlamayacağı, siyasi bir geçişle ancak sorunun çözülebileceği başlıkları vurgulanmıştır (Cicioğlu ve Bayram, 2019: 346-347).

29 Nisan 2020'de Afrin'de düzenlenen saldırıda 11'i çocuk olmak üzere 40 kişinin hayatını kaybettiği bombalı saldırıyla ilgili olarak AB Dış Eylem Servisi'nin açıklaması *“Bu tür tahammül edilemez terör eylemleri asla haklı gösterilemez. Sorumlular mutlaka hesap vermelidir.”* şeklinde açıklama yapmıştır. Diğer taraftan açıklamada AB'nin, BM Özel Temsilcisi Geir Pedersen'in ülke çapında ateşkes için yaptığı çağrıya destek vermeye devam ettiklerini belirterek, *“İstikrara giden tek yol, BM Güvenlik Konseyi'nin 2254 (2015) sayılı kararı doğrultusunda güvenilir ve BM tarafından kolaylaştırılmış kapsayıcı bir siyasi çözümdür”* açıklamasında bulunulmuştur (Haber Takvimi, 2020).

Netice itibarıyla AB'nin gerek Ortadoğu'da ve gerekse Suriye özelindeki politikaları akademik literatürde başarısız ve yetersiz olarak tanımlanmaktadır (Abdi, 2016; 347). Bu tanıya gerekçe olarak birçok farklı görüş ortaya konulsa da Aras ve Günar, Almanya'nın Arap Baharına ilişkin politikaları ile AB'nin Arap Baharına ilişkin politikalarının paralellik gösterdiğini belirtirken, Arap Baharına karşılık siyasi boyutta gücünü ortaya koymayan Almanya'nın AB'yi yönlendiren en önemli AB ortağı olarak AB'nin de büyük ölçüde kendi çizgisinde hareket etmesini sağladığını savunmuşlardır. Bu haliyle *“Arap Baharı'nda etkisiz Almanya, Arap Baharı'nda etkisiz AB”* denkleminin ortaya çıktığını belirtmişlerdir (Aras ve Günar, 2015: 82).

3.2. AB'nin Göç ve Mültecilere İlişkin Yakın Geçmişteki Politikaları, Suriyeli Mülteciler Yaklaşımı ve Yıllara Göre Ege ve Akdeniz Üzerinden Avrupa'ya Göç

3.2.1. AB'nin Göç ve Mültecilere İlişkin Yakın Geçmişteki Politikaları

Göçün temelinde; savaş, kıtlık, yoksulluk ve kötü yaşam koşulları karşısında yaşama ilişkin refah düzeyinin daha yüksek olduğu yerlere göçmek yatmaktadır. Bu da son yüz yılda göçün rotasını refah düzeyi yüksek Avrupa'ya çevirmiştir. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 New York Protokolünden sonra AB'nin sığınma ve mültecilere ilişkin yakın geçmişteki yürüttüğü politikalarına şekil veren sisteme "Dublin Sistemi" denmektedir (Akdoğan, 2018: 56). İleri 1997'de yürürlüğe giren bu sözleşme AB'ye üye ülkeler arasında göçe karşı siyasi uzlaşılardan başlangıcı ve sonrasında çıkarılan birçok mevzuata kaynak niteliği taşımaktadır. Dublin Sözleşmesi sığınma başvurularının AB içerisindeki üye ülkelerden Sözleşme ile belirlenen ülke tarafından bir kereye mahsus değerlendirileceğini öngörmektedir. Bu sayede aynı kişinin birden çok üye devlete sığınma başvurusu yapmasını engelleyerek sistemin kötüye kullanımının önüne geçmeyi amaçlamıştır (Güleç, 2015: 85). Sonrasında ana konusu göç akışının kontrol altına alınması olan Tampere Zirvesi 1999 yılında gerçekleştirilmiştir. Tampere Zirvesi'nde üye devletlerin arasındaki işbirliğini derinleştirerek yasadışı göçün çözümüne ilişkin ortak politika oluşturulması amaçlanırken, Ortak Avrupa Sığınma Sisteminin (Common European Asylum System/CEAS) kurulması için taahhütte bulunulmuştur (Bostancı, 2018: 60). Tampere Zirvesi ile birlikte AB tek yetkili tüzel kişi olarak yetkilendirilmiş, Birleşik Krallık, İrlanda ve Danimarka dışındaki tüm AB ülkeleri adına geri kabul anlaşmaları yapmaya başlamıştır (Bimay, 2020: 240).

Dublin II Sözleşmesini 2003'te yürürlüğe koyan üye devletler mültecilere AB sınırları içerisinde ilk ayak bastıkları ülkeden sığınma talep edebilme hakkı tanımıştır (Akdoğan ve Sağıroğlu, 2017: 155). Bu uygulama 2010 yılına kadar sürdürülürken 2010'da Tunus'ta başlayan ve Kuzey Afrika ve Ortadoğu'ya yayılan Arap Baharı ayaklanmaları nedeniyle çıkmaza girmiştir. Kısa sürede iç savaşa dönüşen olaylardan kitleler halinde kaçan insanlar Avrupa'ya göçün hızlanmasına neden olmuştur. AB'nin Akdeniz ve Ege'ye sınır ülkeleri İspanya, İtalya ve Yunanistan bu göçe maruz kalmış, Kuzey Avrupa'ya gitmeye çalışan mülteciler bu üç ülkede toplanmaya başlamıştır.

Dublin II kapsamında ancak buldukları ülkeden sığınma talep edebildikleri için göçün yükü bu üç ülke üzerinde yoğunlaşmıştır (Akdoğan, 2018: 56).

Diğer taraftan AB sınır güvenliğini sağlayabilmek için kısa adı FRONTEX olan “Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi İçin Operasyonel İşbirliği Ajansı”nı (European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union)” 26 Ekim 2004 tarihinde kurmuştur. 1 Mayıs 2005’te göreve başlayan FRONTEX’in Merkezi Polonya’nın başkenti Varşova’dadır. Ayrıca FRONTEX dışında AB’nin Dublin Sisteminin diğer iki aktörü ise Avrupa İltica Destek Ofisi (European Asylum Support Office – EASO) ve Avrupa İltica Daktiloskopi Veri Tabanı (European Asylum Typewriter Database - EURODAC)’dır (Bostancı, 2018: 61-62). EASO, AB ile üçüncü ülkeler arasındaki irtibatı sağlarken AB nezdinde üye devletlerin arasında ortak bir sığınma sisteminin oluşturulmasından sorumludur (Avrupa İltica Destek Ofisi, 2019: 6). EURODAC ise AB’ye gelen mültecilerden 14 yaşından büyük olanların parmak izinin alınması ve kimliklerinin kaydedilmesiyle oluşturulan bir sistemdir (Hopyar, 2016a: 63). EURODAC sisteminin bir diğer görevi ise üye devletlerin topraklarında bulunan üçüncü ülke vatandaşı veya vatansızların başka bir üye devlette uluslararası koruma başvurusunun olup olmadığının doğrulanması için kullanılmaktadır (Papademetriou, 2016).

Ayrıca FRONTEX’in genel koordinatörlüğünde devam eden sınır güvenliğindeki açıklar ve yasa dışı göçten kaynaklı ölümlerin artması neticesinde modern teknolojilerle donatılan Avrupa Sınır Gözetim Sistemi (European Border Surveillance System-EUROSUR) kurularak 1 Aralık 2013’de sınır güvenliği sistemine entegre edilmiştir (Bostancı, 2018: 62). “*Kara ve deniz dış sınırlarında meydana gelen olayların, devriyelerin konumunun, analitik rapor ve istihbarat bilgilerinin, ulusal durum fotoğrafları aracılığıyla paylaşılacağı bir sistem*” olarak kurgulanan sistem ile yasa dışı göçe ilişkin üye devletlerin daha hızlı tepki vermelerini sağlaması amaçlanmıştır (Anadolu Ajansı, 2013).

Kitleler halindeki göçe çözüm olmayan ve revizeye ihtiyaç duyan Dublin II’nin yerine üye devletlerce Dublin III, 2013’ün Temmuz ayında yürürlüğe sokulmuştur. Dublin

III ile birlikte üye devletlere, Akdeniz'e sınır üye devletler İspanya, İtalya ve Yunanistan'ın yükünü hafifletebilmek için vatansızlar ve üçüncü devlet vatandaşları tarafından yapılan uluslararası koruma talebini inceleme zorunluluğu getirilmiştir (Council of the European Union, 2013: 31). Dublin III, üye devletlerle birlikte İsviçre, Norveç, İzlanda ve Lihtenştayn'ı da bağlamaktadır (Papademetriou, 2016).

Avrupa Komisyonu Haziran 2015'te Dublin III'ün uygulanabilmesi için Dublin sisteminin reformu açısından bir değerlendirme raporu hazırlamıştır. Bu raporda; mültecilerin büyük gruplar halinde ve kontrolsüz Avrupa'ya geçişleri, hem üye devletlerin sığınma sistemlerine hem de Ortak Avrupa Sığınma Sistemine önemli ölçüde yük bindirmektedir. Yasa dışı göçü daha iyi ve kontrollü yönetmek ve sığınmaya ihtiyacı olan mültecilere yeterli koruma sağlayabilmek amacıyla var olan sığınma prosedürlerinin revizesini içermektedir (Akdoğan, 2018: 57). Bu revize kapsamında AB Adalet ve İçişleri Konseyi Mayıs 2015'te 40.000, Eylül 2015'te ise 120.000 olmak üzere toplamda 160.000 uluslararası korumaya ihtiyaç duyan kişinin İtalya ve Yunanistan'dan diğer üye devletlere yeniden yerleştirilmesine ilişkin karar almıştır (Council Of The European Union, 2015: 82). Zorunlu kota sistemi olarak da adlandırılan bu plan kapsamında 24 Temmuz 2017 tarihine kadar Yunanistan ve İtalya'da bulunan mültecilerin diğer AB üye devletlerine yeniden yerleştirilmelerine ilişkin veriler Tablo 3.1.'de çıkarılmıştır.

Tablo 3.1. 24 Temmuz 2017 Tarihine Kadar İtalya ve Yunanistan'dan Yeniden Yerleştirmeler

Üye Durumu	İtalya'dan Etkin Şekilde Yeniden Yerleştirilenler	Yunanistan'dan Etkin Şekilde Yeniden Yerleştirilenler	Toplam Etkin Şekilde Yeniden Yerleştirilenler	Konsey Kararlarıyla Yasal Olarak Taahhüt Edilen
Avusturya	0	0	0	1953
Belçika	213	589	802	3812
Bulgaristan	0	50	50	1302
Hırvatistan	18	59	77	968
Kıbrıs	34	90	124	320
Çek Cumhuriyeti	0	12	12	2691
Estonya	0	141	141	329
Finlandiya	707	1107	1814	2078
Fransa	330	3615	3945	19714
Almanya	3215	3712	6927	27536
Macaristan	0	0	0	1294
İrlanda	0	459	459	600

Letonya	27	294	321	481
Liechtenstein		10	10	
Litvanya	27	355	382	671
Lüksenburg	111	216	327	557
Malta	47	90	137	131
Hollanda	662	1490	2152	5947
Norveç	815	687	1502	
Polonya	0	0	0	6182
Portekiz	299	1101	1400	2951
Romanya	45	665	710	4180
Slovakya	0	16	16	902
Slovenya	35	172	207	567
İspanya	168	925	1093	9323
İsveç	370	604	974	3766
İsviçre	750	344	1094	
Toplam	7.873	16.803	24.676	98.255

Kaynak: European Commission (2017)

Yeniden yerleştirilmeye ilişkin AB üyesi devletlerden ülke bazlı sayılar Tablo 3.1.'de ayrıntılı olarak çıkarılmıştır. 2015-2017 yılları arasını kapsayan planlamada Yunanistan ve İtalya'da bulunan 160.000 mülteçiden 98.255 kişinin diğer üye devletlere yeniden yerleştirilmesi planlanmıştır. Tablo 3.1.'de de görüldüğü üzere 24.676 kişi ancak yeniden yerleştirilebilmiştir. Bu rakam planlananın ancak % 25'ine karşılık gelmektedir. Tabloda da görüldüğü üzere Avusturya, Macaristan ve Polonya plana karşı gelerek ülkelerine yeniden yerleştirmeyi reddetmişlerdir (Erdoğan, 2016; Zalan, 2015). Netice itibarıyla “zorunlu kota sistemi” Eylül 2017'de başarısız olmuş ve sonlandırılmıştır. Bu noktada planlamanın başarısız olmasında gösterilen gerekçe ise “Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki sığınmacı anlaşması ve üye ülkeler arasındaki koordinasyon eksikliği” olarak özetlenmiştir (Euronews, 2017).

Zorunlu kota sistemi başarısızlığa uğrarken daha öncesinde birkaç kez ertelenen “Avrupa Birliği Göç ve İltica Paktı” Avrupa Komisyonu tarafından 23 Eylül 2020 tarihinde açıklanmıştır. “AB'nin göç sisteminin artık çalışmadığı ve Birliğin geçici çözümlerden uzaklaşması gerektiğinin” altı çizilen açıklamada AB'nin yeni bir göç yönetimi sistemine ihtiyacı olduğu belirtilmiştir. “Kale Avrupası” oluşturmak amacıyla hazırlandığı ve AB'ye giren mültecilerin geri gönderilmeleri için yasal zemin hazırlandığı gerekçesi ile eleştirilen pakta gelen değişiklikler genel hatlarıyla üç başlıkta ele alınmaktadır. Birincisi “AB sınır geçişlerinde sıkı bir “ön kontrol” mekanizması oluşturmak.” İkincisi “coğrafi olarak göçün etkisinden uzak olan AB

Üyesi Devletlerden mülteci almak istemeyenlerin mültecilerin geri gönderilmeleri için mali ya da somut destek sağlamaları. Üçüncü olarak ise; “AB Üye Devletleri arasında “AB Geri Dönüş Koordinatörlüğü” teşekkül etmektedir” (Vatandaş, 2020).

Mülteci ve göç konusunda AB'nin yakın geçmişteki politikaları bu şekilde gerçekleşirken genel hatları ile insan hakları konusundaki hassasiyeti üzerine kurduğu göç politikalarını yakın geçmişteki yoğun göçe maruz kalmasının ardından tehdit olarak algılamış, buna karşılık politikalarını güvenlik eksenine kaydırmıştır (Bimay, 2020:244). Diğer taraftan Göç sorununa, göçün başladığı Afrika ve Ortadoğu'nun fakir ülkelerin de çözüm bulmak yerine kendi topraklarında çözüm bulmaya odaklanması manidar görülmüştür (Çoruh, 2021; 294). Zira bu konuda en temel sebep her krizden faydalanma politikası güden AB'nin göç krizinden de yaşanan nüfusunu genç göçmenlerle destekleme gayreti ön plana çıkmaktadır. Geri kabul anlaşmaları da buna en temel dayanak olarak gösterilmektedir. Kaliteli göçü özendirmeye devam eden AB, Avrupalının çalışmak istemediği sektörlerde düşük maliyet ve ucuz işçilikle göçmenleri çalıştırmaktadır. Özellikle tarım, inşaat, temizlik ve hasta bakıcılığı gibi birçok sektörde istihdam edilen göçmenler endüstriyel demokrasilerde ekonomik gelişimin bir parçası olarak yaşamını sürdürmektedir (Çoruh, 2021; 300-301). Vatandaş'ın The Economist Dergisinden aktardığı yaklaşımda bu hipotezi destekler niteliktedir (Vatandaş, 2016; 14):

“Avrupa'nın göç ile imtihanının sadece ahlaki bir mesele olmadığını, göç ile birlikte istihdam edilebilecek göçmenlerin savrulan Avrupa ekonomisine katkı sağlayabileceğinin altını çizmektedir. The Economist'e göre göçmenlerin çalışma izinlerinin sağlanması (let them work strategy) genç göçmenlerin Avrupa'ya olan entegrasyonunu hızlandıracak ve Avrupa'nın yavaşlayan üretim sürecini dinamize edebilmesini sağlayacaktır. Esnek istihdam piyasasına daha açık bir Avrupa, tıpkı Amerika Birleşik Devletleri'nin 20. yüzyıldaki göç dalgasını lehine çevirmeyi başardığı gibi, yerel ve bölgesel boyutta iktisadi kazanımların sağlanmasını mümkün kılacaktır.”

Ayrıca Avrupa Komisyonu'nun 2006 yılındaki “Yaşlanmanın Kamu Harcamalarına Etkisi” başlıklı raporunda günümüzde her bir 65 yaş ve üzeri Avrupalıya karşılık dört 15-64 yaş arası çalışanın bulunduğu belirtilmektedir. Bu oran 2050 yılında ise; her bir 65 yaş ve üstü vatandaş için iki 15-64 yaş arasında çalışan nüfus oranına gerileyeceği tahmin edilmektedir. Birlik içi göç akışlarının ise bu sorunu kısmen dengeleyebileceği

ön görülürken Avrupa'nın çalışacak genç nüfus kaynaklarına ihtiyacının olduğu belirtilmektedir (Publications Office of the EU, 2006: 8).

3.2.2. AB'nin Suriyeli Mülteciler Yaklaşımı

2011'de başlayan krizin ortaya çıkardığı göç dalgasından öncelikle Suriye'nin komşusu ülkeler etkilenirken, Avrupa Ülkeleri göçün Avrupa'ya ulaştığı 2014'e kadar göçün olumsuz yansımalarından etkilenmediği için sessizliğini sürdürdü (Erdoğan, 2019: 18). 2015 yılından itibaren her geçen gün artan sayıda Suriyeli sığınmacı Akdeniz ve Ege üzerinden Yunanistan, İtalya ve İspanya'ya, Türkiye kara sınırı üzerinden ise Yunanistan ve Bulgaristan'a yöneldi (Ünlü, 2020). Öyle ki BM verilerine göre sadece 2015 yılı itibarıyla Avrupa sınırlarını bir milyondan fazla mülteci geçmiştir (Kaya, 2021: 117). Bu noktada 2015 yılındaki bu göç dalgası Avrupa için dönüm noktası olmuştur. Uzun bir göç ve göçmen geçmişine sahip Avrupa ülkeleri bile bu krizle başa çıkmaya hazır olmadığını göstermiştir (Farinelli, 2020: 223).

İtalya, İspanya ve Yunanistan Avrupa'ya yönelen mültecilerin ilk giriş kapısı olmuş, genel itibarıyla bu ülkeler özellikle de Yunanistan Suriyeliler için bir varış noktasından çok Avrupa'ya açılan ilk kapı olarak görülmüştür (Aras ve Sağıroğlu, 2017: 21). Akdeniz üzerinden AB'ye göç eden Suriyeliler için en popüler güzergâh Türkiye-Yunanistan kara ve deniz sınırı iken, 18 Mart 2016 tarihinde AB ile Türkiye arasında kabul edilen mutabakat neticesinde Türk kara ve deniz sınırlarında güvenlik tedbirleri artırılınca Mısır ve Libya'dan başlayıp Malta ve İtalya'da (Lampedusa ve Sicilya) son bulan rota tercih edilmiştir. Daha çok Sahra altı Afrika'sında yaşayan Afrikalılar tarafından kullanılan bu güzergâh AB-Türkiye Mutabakatından sonra alınan önlemler nedeniyle Suriyelilerin de rotasını Balkanlardan Afrika'ya kaydırmıştır (Kaya, 2021: 117-118).

O güne kadar sorunu "*Avrupa dışı*" bir kriz olarak tanımlayan (Aras ve Sağıroğlu, 2018: 108) ve "*görmezden gelme*" politikasını benimseyen AB, 2016'nın başından itibaren "*sorumluluğu başka ülkelere yükleme*" politikasını benimseyerek sorunun içindeki ülkelerle geri kabul anlaşmaları imzalayarak sorumluluktan kaçınmayı tercih etmiştir (Hopyar, 2016b: 4). Bu kapsamda AB'nin yüzleşmek zorunda kaldığı en riskli

sorunların başında gelen mülteci ve göçmen akını karşısında sorunun çözümüne ilişkin 18 Mart 2016 tarihinde Türkiye ile mutabakata varılmıştır. Söz konusu mutabakat; 16 Aralık 2013'te AB ve Türkiye arasında imzalanan Vize Serbestisi Diyalogunun başlamasına paralel olarak AB'de izinsiz ikamet edenlerin geri kabulünü içeren Geri Kabul Anlaşmasının üzerine inşa edilmiştir (Kaya, 2021: 124).

“Bir tekneye binmekle Avrupa’da yerleşme’ arasındaki bağın kesilmesi (Council of the European Union, 2016a) ve Türkiye’den AB’ye gerçekleşen düzensiz göçün sonlandırılması”(Avrupa Birliği Başkanlığı [t.y.]) temel ilkesi ile AB ve Türkiye arasında 18 Mart 2016’da varılan mutabakatın temel ilkeleri şu şekilde belirlenmiştir (Council of the European Union, 2016a):

- *Türkiye’den Yunan adalarına geçen tüm yeni düzensiz göçmenleri AB tarafından karşılanan masraflarla geri göndermek;*
- *Türkiye tarafından Yunan adalarından geri gönderilen her Suriyeli için, mevcut taahhütler çerçevesinde Türkiye’den AB Üye Devletlerine başka bir Suriyeli yerleştirmek;*
- *Türk vatandaşları için vize şartlarını en geç 2016 Haziran ayı sonuna kadar kaldırmak amacıyla tüm Üye Devletlerle vize serbestleştirme yol haritasının uygulanmasını hızlandırmak;*
- *Mart ayının sonundan önce ilk proje kümesinin finansmanını sağlamak için başlangıçta tahsis edilen 3 milyar avronun ödemesini hızlandırmak ve Suriyeliler için Mülteci Aracı için ek finansman kararına karar vermek;*
- *Ekim 2015 Avrupa Konseyi sonuçlarına dayanarak, katılım müzakerelerinde yeni fasılların mümkün olan en kısa sürede açılması konusundaki karara hazırlanmak;*
- *Suriye içindeki insani koşulların yerel halkın ve mültecilerin daha güvenli olacak bölgelerde yaşamasına imkân verecek şekilde iyileştirilmesi için her türlü ortak çabada Türkiye ile birlikte çalışmak.*

Mutabakat sayesinde Türkiye üzerinden Yunanistan’a gerek karadan gerekse deniz yolu ile geçişlerde ciddi oranda azalma olmuştur. Buna karşılık yük İtalya’ya kaymıştır. Mülteci akınından kaynaklanan krizi ağır bir şekilde hissetmeye başlayan İtalya her fırsatta sorunu AB’ye ve AB üyesi devletlere iletmeye çalışarak yük paylaşımı talebinde bulunmuştur (Akdoğan, 2018: 49).

Diğer taraftan 2016 yılından sonra AB’nin “externationizm” politikasının en önemli adımı olarak kabul edilen 18 Mart 2016 Mutabakatı birçok boyutuyla tartışma konusu olmuştur. AB ve uluslararası hukuka uygunluğu, vaatleri, uygulandığı süre

içerisindeki başarısı, çözüm önerileri birçok uluslararası kurum tarafından olumlu/olumsuz tartışılmıştır. Sonuç itibarıyla Türkiye'deki sığınmacılara mali destek sağlanması karşılığında Türkiye sınırlarında AB'ye yönelen mülteci akını durdurmayı amaçlayan mutabakat AB ile değil de AB üyesi ülkelerle yapılmıştır. Bu haliyle AB'nin kurumsal olarak yükümlülük altına girmesinin önüne geçilmiştir. Erdoğan'a (2019: 18) göre; her ne kadar siyasi boyutu olsa da mutabakatın temel amacı mali destek üzerine kurulmuştur. Mutabakatın diğer önemli bir boyutu ise "Türkiye'nin mülteciler için üçüncü güvenli ülke" olarak kabul edilmesi olduğunun altını çizirken, AB'ye geçenleri Suriyeli ve Suriyeli olmayanlar olarak ayırdığını belirtmiştir. Suriyeliler için bire bir kuralını benimseyen mutabakatın bu boyutuyla uygulanması AB'ye üye devletlerin arasındaki kota anlaşmazlıkları ve yeniden yerleştirmede yaşanan sorunlar nedeniyle başarıya ulaşamadığının altını çizmiştir. Mutabakatın uygulanmaya başladığı günden 24 Haziran 2021 tarihine kadar Türkiye'den AB'ye yerleştirilenlerin sayısı 29.427 kişi olarak gerçekleşebilmiştir (Deutsche Welle, 2021).

15 Temmuz 2016'nın ardından Türkiye'de iki yıl kadar süren olağanüstü hal yasaları nedeniyle 18 Temmuz 2018 tarihine kadar vize serbestisi süreci kesintiye uğramıştır (Kaya, 2021: 125). Sonrasında T.C. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu tarafından 22 Temmuz 2019'da "*Geri Kabul Anlaşması ve vize serbestisi aynı anda yürürlüğe girecek. Geri Kabul Anlaşması'nı askıya aldık*" açıklamasıyla AB ile yapılan Geri Kabul Anlaşmasının askıya aldığı belirtilmiştir (Deutsche Welle, 2019b).

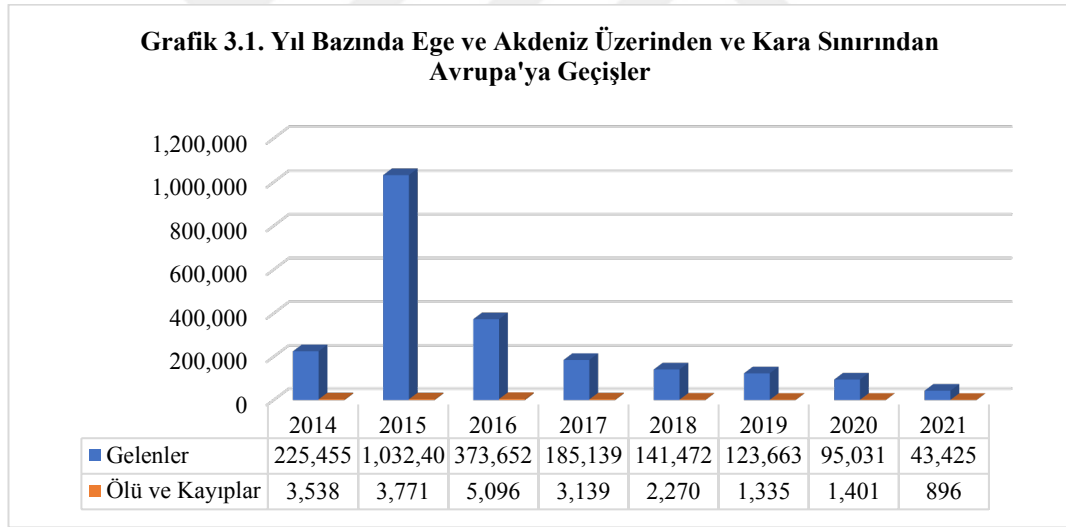
27 Şubat 2020'de Suriye'nin İdlib kentinde Türk Silahlı Kuvvetlerine ait askeri konvoya Suriye rejimi tarafından yapılan saldırı sonucu 33 askerin şehit edilmesi üzerine 28 Şubat 2020'de T.C. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan; Avrupa'ya geçmek isteyen sığınmacıların Yunanistan kara sınırından serbestçe geçmelerine izin verildiğini açıklamıştır. Bunun üzerine sınır hattına hareket eden sığınmacılardan T.C. İçişleri Bakanı Süleyman Soylu'nun açıklamasına göre; 29 Şubat-3 Mart tarihleri arasında 130 bin 469, Yunan makamlarına göre ise; 24.203 göçmenin yasa dışı yollarla Yunanistan'a geçiş yaptığını belirtmiştir (Koyuncu, 2020). Diğer taraftan 18 Mart 2020'de Türk Hükümeti Covid-19 tedbirleri kapsamında Yunanistan sınırını yeniden kapattığını açıklarken, halen sınırdaki bekleyen 5.800 sığınmacıyı tahliye etmiştir.

Tahliyelerin ardından İçişleri Bakanı Soylu; “*Bu hareketin Türkiye'nin politikasında herhangi bir değişiklik anlamına gelmediğini ve hükümetin Türkiye'den ayrılmak isteyen hiç kimseyi engelleme niyetinde olmadığını*” belirtmiştir (Cortinovis, 2021: 8).

3.2.3. Yıllara Göre Ege ve Akdeniz Üzerinden Avrupa'ya Göç

3.2.3.1. Yıllara Göre Ege, Akdeniz ve Kara Sınırından Avrupa'ya Geçişler

BM verilerine göre hazırlanan Grafik 3.1.'de 2014-2021 yılları arasında Avrupa'ya geçen mülteci sayıları yıllara göre çıkarılmıştır. Grafiğe göre en yoğun mülteci geçişinin olduğu yıl bir milyonun üzerine çıkılan 2015 yılı olmuştur. 2015 yılından sonra her geçen yıl azalan mülteci sayısı 2020 yılında 100 binin altına inmiştir. Yunanistan, İtalya ve İspanya üzerinden gerçekleşen Avrupa'ya geçişlerde BM verilerine göre ülke ve ülkelerin kara ve deniz sınırından geçişler sonraki grafiklerde ayrıntılı olarak çıkarılmıştır (United Nations High Commissioner For Refugees, 2021b).

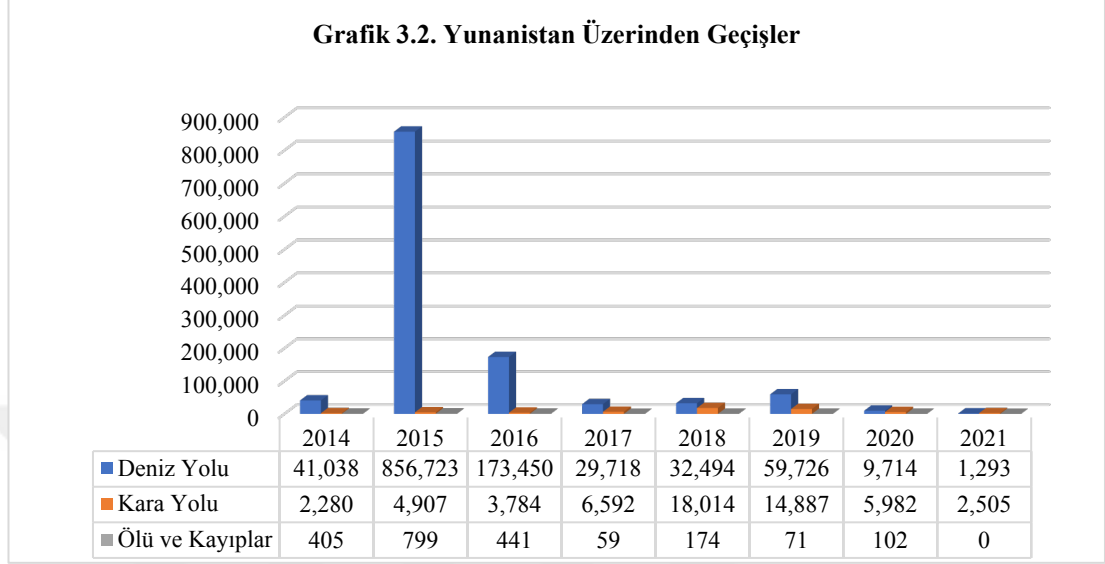

Kaynak: United Nations High Commissioner For Refugees (2021b) (12.07.2021 itibarıyla)

3.2.3.2. Yıllara Göre Yunanistan Üzerinden Avrupa'ya Geçişler

Yunanistan üzerinden Avrupa'ya geçen mülteci sayıları Grafik 3.2.'de çıkarılmıştır. 2014 yılında Yunanistan üzerinden Avrupa'ya geçen mültecilerin % 95'i deniz yolunu kullanırken, % 5'i kara yolu ile geçiş yapmıştır. 2015 yılında % 99'u deniz yolu ile geçerken, 2016 yılında % 98'si deniz yolu ile Avrupa'ya geçiş yapmıştır. 2017 yılından itibaren geçiş güzergâhında keskin iniş çıkışlar gerçekleştiği görülmekte olup 2017 yılı için deniz yolu ile geçişler % 81, 2018 yılı için % 64, 2019 yılında % 80

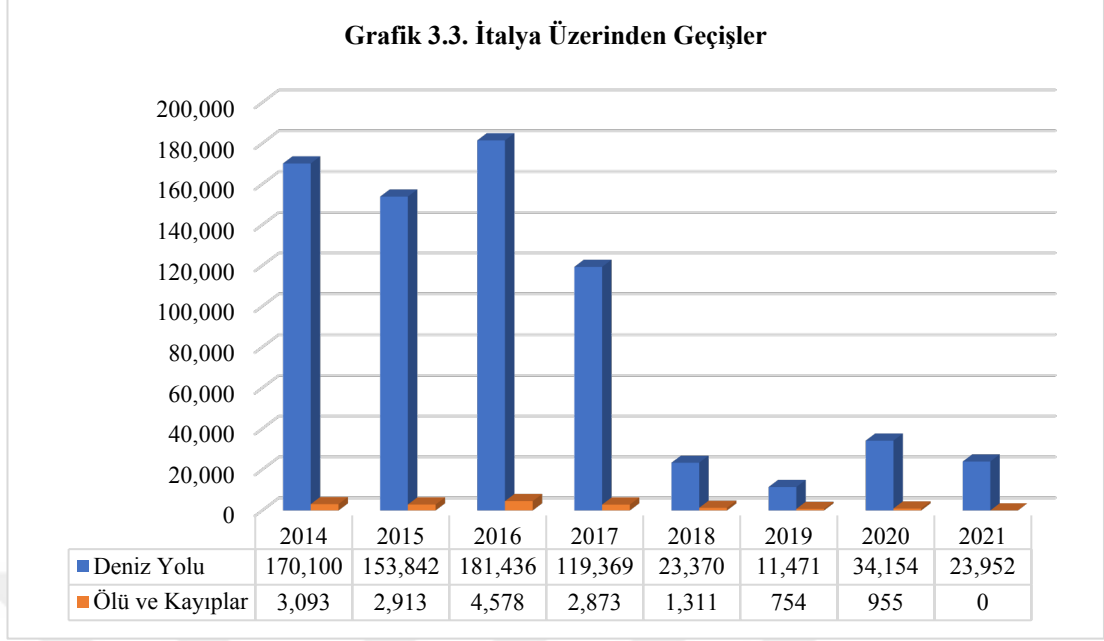
olarak gerçekleşmiştir. 2020 yılında % 62 olan denizden geçiş oranı, 2014-2021 yılları ortalamasında ise % 95,5'i deniz yolu ile % 4,5'i ise kara yolu ile sağlanmıştır (United Nations High Commissioner For Refugees, 2021b).

Kaynak: United Nations High Commissioner For Refugees (2021b) (30.06.2021 itibarıyla)

3.2.3.3. Yıllara Göre İtalya Üzerinden Avrupa'ya Geçişler

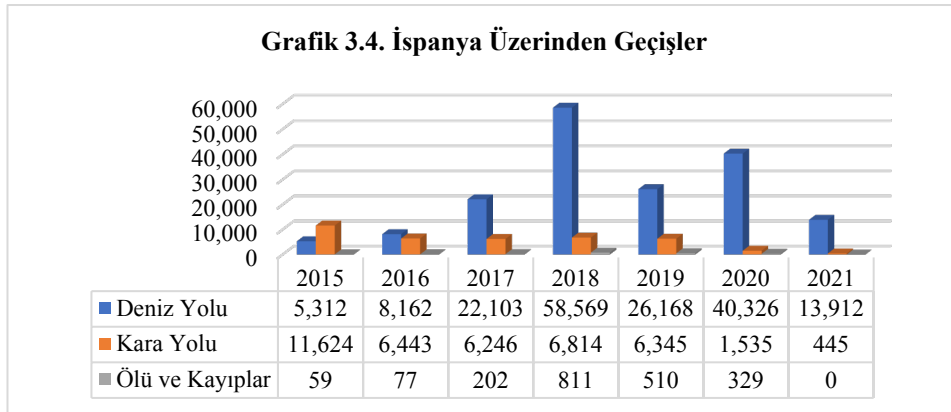
İtalya üzerinden Avrupa'ya geçişlere ilişkin veriler Grafik 3.3'te çıkarılmıştır. Mültecilerin menşei ülkelerinin bulunduğu Ortadoğu, Asya ve Afrika ile kara sınırı bulunmayan İtalya üzerinden geçişler ise deniz yolu ile gerçekleşmiştir. Bu geçişlerin en yoğun olduğu yıllar sırasıyla 2016, 2014, 2015 ve 2017 olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılından itibaren önemli bir düşüş yaşanan geçişlerde söz konusu yıllar arasındaki en düşük geçiş 11.471 kişi ile 2019 yılı olmuştur. 2021 yılı takvim olarak tamamlanmadığı için karşılaştırmaya dâhil edilmemiştir (United Nations High Commissioner For Refugees, 2021b).

Kaynak: United Nations High Commissioner For Refugees (2021b) (12.07.2021 itibarıyla)

3.2.3.4. Yıllara Göre İspanya Üzerinden Avrupa'ya Geçişler

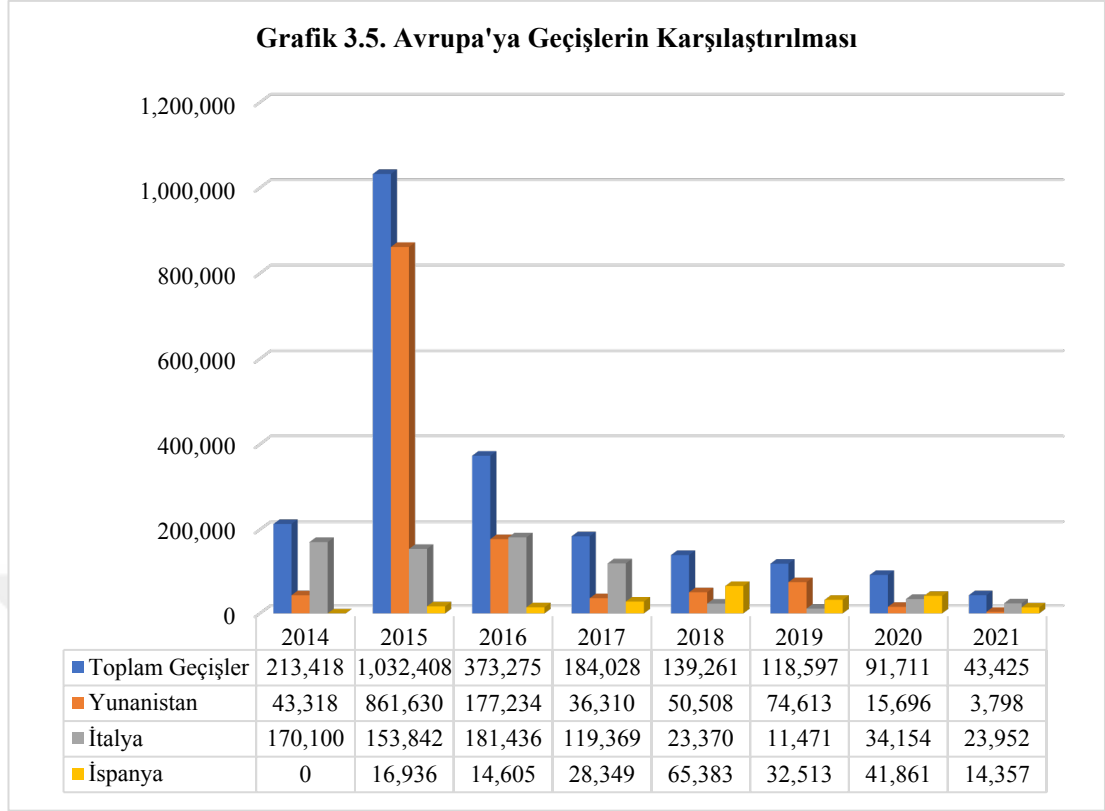
İspanya üzerinden Avrupa'ya geçişlere ilişkin veriler Grafik 3.4.'te çıkarılmıştır. Verilere göre 2015 yılındaki geçişlerin % 31'i deniz yolundan gerçekleştirilirken, bu oran 2016'da % 56, 2017'de % 78, 2018'de % 90, 2019'da % 80, 2020 yılında ise % 94 olarak gerçekleşmiştir. 2015-2021 yılları arasındaki geçiş oranları; deniz yolu ile % 80, kara yolu ile ise % 20 olarak gerçekleşmiştir (United Nations High Commissioner For Refugees, 2021b).

Kaynak: United Nations High Commissioner For Refugees (2021b) (11.07.2021 itibarıyla)

3.2.3.5. Ülkelere Göre Yıllık Avrupa'ya Geçişlerin Karşılaştırılması

Grafik 3.5. Avrupa'ya Geçişlerin Karşılaştırılması

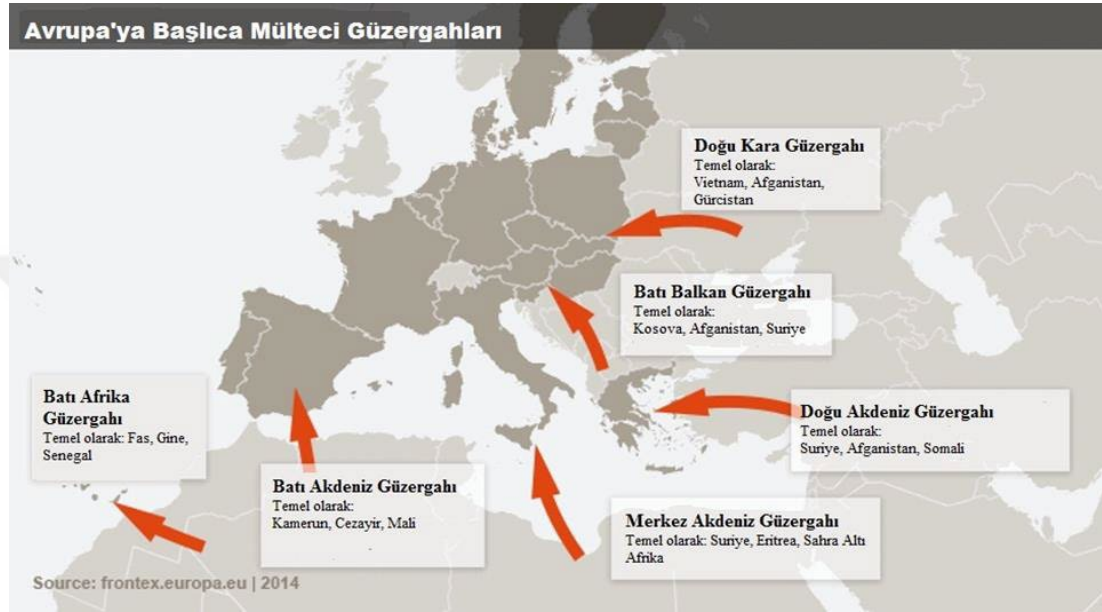
Kaynak: United Nations High Commissioner For Refugees (2021b) (12.07.2021 itibarıyla)

2014-2021 yılları arasında Yunanistan, İtalya ve İspanya üzerinden Avrupa'ya geçişlere ilişkin veriler Grafik 3.5.'te çıkarılmıştır. Bu verilere göre; 2014 yılındaki geçişlerin % 20'si Yunanistan üzerinden gerçekleşirken, % 80'i İtalya üzerinden gerçekleşmiştir. 2015 yılında Yunanistan üzerinden %83, İtalya üzerinden %15, İspanya üzerinden %2, 2016 yılında Yunanistan üzerinden %47, İtalya üzerinden %49, İspanya üzerinden %4, 2017 yılında Yunanistan üzerinden %20, İtalya üzerinden %65, İspanya üzerinden %15, 2018 yılında Yunanistan üzerinden %36, İtalya üzerinden %17, İspanya üzerinden %47, 2019 yılında Yunanistan üzerinden %63, İtalya üzerinden %10, İspanya üzerinden %27 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran 2020 yılı için Yunanistan üzerinden %46, İtalya üzerinden %37, İspanya üzerinden %17 olarak gerçekleşirken, 2021 yılının ilk yarısında geçişlerin % 10'u Yunanistan üzerinden, %56'sı İtalya üzerinden, % 34'ü ise İspanya üzerinden gerçekleşmiştir. 2014-2021 yılları arasında Avrupa'ya geçen mültecilerin ülke bazında oranı yaklaşık olarak Yunanistan üzerinden % 58, İtalya üzerinden % 32, İspanya üzerinden ise % 10 olarak gerçekleşmiştir (United Nations High Commissioner For Refugees, 2021b).

3.2.3.6. Suriyelilerden Avrupa'ya Geçenlerin Geçiş Güzergâhları ve Yıllara Göre Sayıları

Avrupa'ya ulaşabilmek için göçmenlerin kullandığı güzergâhlar Harita 3.1.'de aktarılmıştır (Hopyar 2016a: 61).

Harita 3.1. Avrupa'ya Başlıca Göç Güzergâhları

Kaynak: (Hopyar 2016a: 61)

Tablo 3.2. Suriyeli Mültecilerden Avrupa'ya Geçenler ve Geçiş Güzergâhları

Güzergâhlar	Kara/ Deniz Geçışı	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Toplam
Doğu Akdeniz Güzergâhı	Kara	354	495	1.216	6.216	7.366	4.648	7.329	3.015	2.438	5.733	2.897	2.031	1.091	44.829
Doğu Akdeniz Güzergâhı	Deniz	184	139	76	906	5.361	27.025	489.011	81.570	13.957	8.173	16.707	2.665	292	646.066
Merkez Akdeniz Güzergâhı	Deniz	40	191	283	581	11.503	39.651	7.448	1.197	2.350	121	66	220	319	63.970
Arnavutluk'tan Yunanistan'a Dairesel Güzergâh	Kara	16	20	0	0	0	0	0	25	18	19	2	2	0	102
Batı Akdeniz Güzergâhı	Deniz	0	1	3	0	1	7	4	7	20	1	20	25	19	108
Batı Akdeniz Güzergâhı	Kara	0	0	0	0	0	123	0	0	8	0	0	0	0	131
Batı Afrika Güzergâhı	Deniz	0	0	0	0	0	0	2	0	2	0	0	1	0	5
Batı Balkan Güzergâhı	Kara	0	12	34	178	1.171	7.320	90.064	2.705	634	323	4.643	16.644	10.781	134.509
Doğu Kara Güzergâhı	Kara	19	3	4	22	64	98	158	32	24	8	4	20	36	492
Karadeniz Güzergâhı	Deniz	0	0	0	0	80	14	0	0	1	0	0	0	0	95
Diğer Güzergâhlar	Deniz	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Toplam		613	861	1.616	7.903	25.546	78.886	594.017	88.551	19.452	14.378	24.339	21.608	12.538	890.308

Kaynak: (Frontex, 2021) (11.07.2021 itibarıyla)

Asya, Afrika ve Ortadoğu'dan Avrupa'ya uzanan kaçak göçün ana güzergâhları Harita 3.1.'de sunulmuştur. Bu güzergâhlar doğrultusunda Frontex'in verilerine göre menşei ülkesi Suriye olan yasa dışı yollarla Avrupa'ya geçenler ve geçiş güzergâhları ise Tablo 3.2.'de ayrıntılı bir şekilde aktarılmıştır. Harita 3.1.'deki güzergâhlar ile Tablo 3.2. karşılaştırıldığında en yoğun geçişlerin "Doğu Akdeniz Güzergâhından" gerçekleştiği görülmektedir. Söz konusu güzergâhın kara ve deniz yoluyla geçişlerine bakıldığında toplam 690.895 kişinin bu güzergâh yoluyla Avrupa'ya geçtiği görülmektedir. Toplam geçişin 890.308 kişi olarak gerçekleştiği göz önünde bulundurulduğunda Suriyeli mültecilerin yaklaşık % 78'inin bu güzergâhı kullandığı tespit edilmiştir. Öte yandan Suriye Krizinin başladığı 2010 yılından günümüze tüm güzergâhlardan Avrupa'ya geçiş yapan Suriyelilerin en yoğun şekilde geçiş yaptığı yıl 594.017 kişi ile 2015 yılı olmuştur. Suriyelilerin Avrupa'ya geçiş yapmak için kullandığı en önemli yol ise deniz yolu olmuştur. 2009-2021 arasında toplamda Avrupa'ya geçen 890.308 Suriyeliden 710.245'i deniz yolunu kullanırken, 180.063'ü ise kara yoluyla Avrupa'ya geçiş yapmıştır. Son olarak deniz yoluyla en yoğun geçişin yapıldığı güzergâh "Doğu Akdeniz Güzergâhı" olurken kara yoluyla en yoğun geçişin yapıldığı güzergâh ise "Batı Balkan Güzergâhı" olmuştur (Frontex, 2021).

3.3. AB ve Türkiye'deki Sığınmacılar Sorunu

3.3.1. AB'nin Suriyeli Mültecilere Yardımları

AB; hem Avrupa Komisyonu (AK) hem de AB üye devletler eli ile Suriye'deki krize mali destek konusunda uluslararası toplumda en fazla destek olan ulus üstü kurum olarak öne çıkmaktadır. Bu haliyle Suriye ve Suriye'ye komşu ülkelere sığınan Suriyeliler için ilk uluslararası yardım konferansı 30 Ocak 2013'te Kuveyt'te düzenlenmiştir. BM öncülüğünde düzenlenen "Suriye İçin Üst Düzeyli İnsani Yardım Taahhüt Konferansında" AB üye devletleri 1,09 milyar € taahhüt ederken, Avrupa Komisyonu 515 milyon € taahhütte bulunmuştur. 2011-2013 yılları arasında Avrupa Komisyonu ve üye devletler eliyle Suriye kaynaklı krize yapılan mali yardımlar 2 milyar Euro'yu geçmiştir (European Commission, 2014).

15 Ocak 2014'te Kuveyt'te ikincisi düzenlenen yardım konferansında Avrupa Komisyonu ve üye devletler 550 milyon € taahhütte bulunmuştur (European Commission, 2015a). Yine aynı konferansta Avrupa Komisyonu buna ek olarak 165

milyon € taahhütte bulunmuştur (Şirin Öner, 2015: 150). Kuveyt'te 31 Mart 2015 tarihinde üçüncüsü düzenlenen uluslararası yardım konferansında ise Avrupa Komisyonu ve üye devletler 1,1 milyar € taahhüt etmiştir (European Commission, 2015b).

2016 yılında Suriyeliler için uluslararası yardım konferansı BM, İngiltere, Almanya, Norveç ve Kuveyt ortak ev sahipliğinde 4 Şubat 2016 tarihinde Londra'da düzenlenmiştir. Yardım konferansında Avrupa Komisyonu ve üye devletler 3 milyar € taahhütte bulunarak Suriye krizinin başladığı günden Şubat 2016 tarihine kadar geçen sürede krize karşılık taahhüt ettiği yardım miktarını 5 milyar € üzerine çıkarmıştır (Council of the European Union, 2016b).

“Suriye'nin ve bölgenin geleceğini desteklemek” tematik başlığı altında I. Brüksel Konferansı 4-5 Nisan 2017 tarihlerinde BM, AB, Almanya, Birleşik Krallık, Norveç, Kuveyt ve Katar eş başkanlığında düzenlenmiştir. Katılımcıların 2017 yılı için 6 milyar \$ taahhütte bulunduğu konferansta Avrupa Komisyonu ve üye devletler 4,02 milyar \$ taahhütte bulunmuştur. Bu rakamın 2,65 milyar \$'ı üye devletler tarafından taahhüt edilirken, 1,37 Milyar \$'ı Avrupa Komisyonu tarafından taahhüt edilmiştir. Burada dikkat çeken konu ise üye devletlerden Almanya'dır. Zira 2,65 milyar \$'ın 1,39 milyar \$'ını tek başına Almanya taahhüt etmiş ve Eylül 2017 itibarı ile de taahhüdünün 841 milyon \$'ını ödemiş, 268 milyon \$'ını sözleşmeye bağlamış, 168 milyon \$'ını ise sözleşme bazlı taahhütte bulunmuştur. Diğer taraftan Avrupa Komisyonu ve üye devletler aynı tarih itibarı ile taahhüt ettikleri 4,02 Milyar \$'ın 3,52 milyar \$'ı kadarıyla katkıda bulunmuşlardır (Council of the European Union, 2017b: 10-11).

24-25 Nisan 2018'de ikincisi düzenlenen II. Brüksel Konferansında uluslararası toplum 2018 yılında Suriyeliler için 4,3 milyar \$ taahhütte bulunurken Avrupa Komisyonu ve üye devletler 3,04 milyar \$ yardımda bulunmayı taahhüt etmiştir. III. Brüksel Konferansı öncesi yayımlanan mali yardım tablosuna göre Avrupa Komisyonu ve üye devletler eliyle yapılan yardım miktarı taahhüt edilen rakamın üzerine çıkmış, 4,74 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. Bunlardan 3,93 milyar \$'ı ödenirken, 523 milyon \$'ı sözleşmeye bağlanmış, 292 milyon \$'ı ise sözleşme bazlı

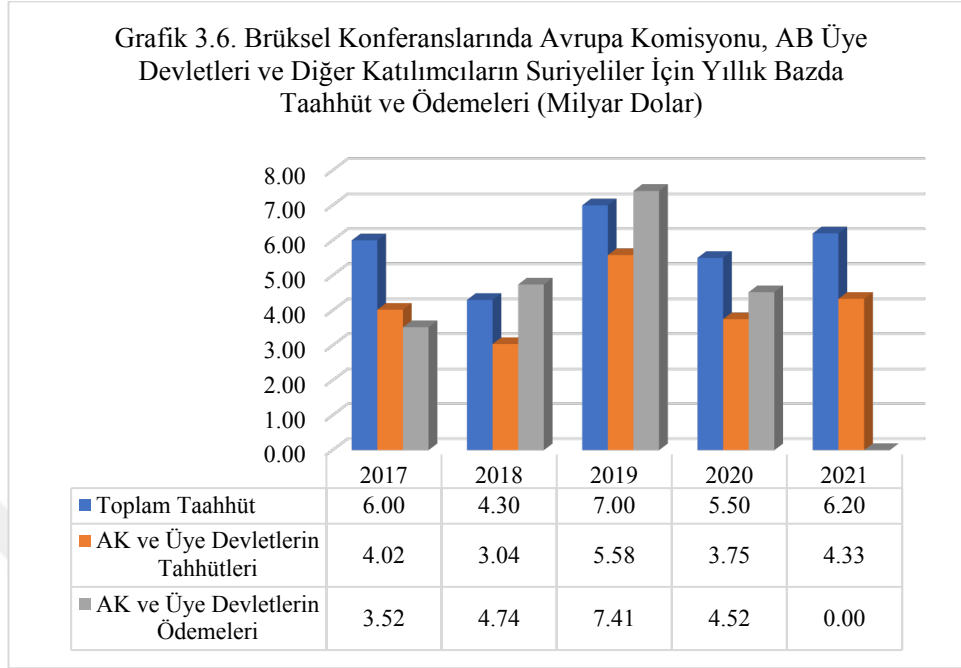
taahhüde bağlanmıştır. 2018 yılı içinde yine Almanya Avrupa Komisyonu ve üye devletlerin içinde en yüksek taahhüt ve ödemeyi yapan ülke olmuştur. 1,02 milyar \$ taahhütte bulunan Almanya 1,71 milyar \$ ödeme gerçekleştirmiş, 24 milyon \$ ise sözleşmeye bağlanmıştır (Council of the European Union, 2019a: 12-13).

12-14 Mart 2019 tarihleri arasında üçüncüsü düzenlenen III. Brüksel Konferansında uluslararası toplum 2019 yılında Suriyeliler için 7 milyar \$ taahhütte bulunurken Avrupa Komisyonu ve üye devletler 5,58 milyar \$ mali yardımda bulunmayı taahhüt etmişlerdir. Üye devletler içinde Almanya 1,55 milyar \$ ile 2019 yılı içinde en fazla yardım taahhüdünde bulunan ülke olmuştur (Council of the European Union, 2019b: 2). Haziran 2020 ayında yayımlanan mali rapora göre 2019 yılı içerisinde Avrupa Komisyonu ve üye devletleri 5,58 milyar \$ taahhütlerine karşılık 7,41 milyar \$ katkıda bulunmuştur (Council of the European Union, 2020a: 14-15).

30 Haziran 2020'de telekonferans yöntemi ile dördüncüsü düzenlenen IV. Brüksel Konferansında uluslararası toplum 2020 yılında Suriyeliler için 5,5 milyar \$ taahhütte bulunurken Avrupa Komisyonu ve üye devletler 3,75 milyar \$ yardımda bulunacaklarını taahhüt etmişlerdir. Yine Almanya AB'ye üye devletler arasında 1,13 milyar \$ ile en fazla yardım yapmayı taahhüt eden devlet olmuştur (Council of the European Union, 2020b: 2). Mart 2021 ayında yayımlanan mali rapora göre 2020 yılı için Avrupa Komisyonu ve üye devletleri 3,75 milyar \$ taahhüde karşılık 4,52 milyar \$ katkıda bulunmuştur (Council of the European Union, 2021a: 7).

29-30 Mart 2021 tarihlerinde AB ve BM eş başkanlığında çevrimiçi gerçekleştirilen V. Brüksel Konferansında 2021 yılı için Suriye ve Suriye'ye komşu ülkelerde bulunan yardıma muhtaç Suriyeliler için uluslararası toplum 5,3 milyar € yardım taahhüdünde bulunmuştur. Bu taahhüdün 1,12 milyar € Avrupa Komisyonu, 2,6 milyar € AB üyesi devletler ve 1,58 milyar € ise toplantıya katılan diğer devletler ve uluslararası kuruluşlar taahhüt etmiştir (European Commission, 2021). Ayrıca konferans için hazırlanan bilgi notunda ise AB'nin yardımlarına ilişkin; Suriye iç savaşının başladığı 2011 yılından bu yana AB ve üye devletleri eliyle Suriye savaşından etkilenenlere yardım etmek için 24,9 milyar €'yu seferber ettiği belirtilmiştir. Bu haliyle AB'nin,

Suriye ve komşu ülkelerdeki Suriyeliler için en büyük uluslararası yardım sağlayıcısı olduğunun altı çizilmiştir (Council of the European Union, 2021b).

Kaynak: (Council of the European Union, 2017b: 10-11; Council of the European Union, 2019a: 12-13; Council of the European Union, 2020a: 14-15; Council of the European Union, 2020b: 2; Council of the European Union, 2021a: 7; European Commission, 2021; Council of the European Union, 2021b)

İlki 2017’de gerçekleştirilen Brüksel Konferanslarında Avrupa Komisyonu ve AB üye devletler ve Konferansa katılan diğer devlet ve uluslararası kurumların yıllık bazda ödemeyi taahhüt ettikleri tutarlar ve Avrupa Komisyonu ve AB üye devletlerinin yapmış oldukları ödemeler Grafik 3.6.’da çıkarılmıştır. Her ne kadar Brüksel Konferansları 2017 yılında başlasa da Uluslararası toplum Suriyeliler için yardım toplamaya daha öncesinde başlamıştır. 2013, 2014 ve 2015 yıllarında Suriyeliler için uluslararası yardım konferanslar Kuveyt’te düzenlenirken, 2016 yılında ise Londra’da düzenlenmiştir. Bu kapsamda Grafik 3.6.’da çıkarılan Avrupa Komisyonu ve üye devletlerin taahhüt ve ödemelerine ilişkin verilere ek olarak 2013-2016 yılları arasında Avrupa topluluğundan Suriyeliler için toplamda 7,62 milyar \$ yardım taahhüdünde bulunulmuştur. Bununla birlikte Avrupa Komisyonu ve AB üye devletleri eli ile krizin başladığı günden bu yana yürütülen uluslararası konferanslarda taahhüt edilen yardım miktarı 28,34 milyar \$ olarak gerçekleşirken, Mart 2021 itibarı ile ödenen yardım tutarı 27,4 milyar \$ olarak belirtilmiştir (Council of the European Union, 2021b).

3.3.2. AB'nin Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılara Yardımları

AB Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar için 2012-2014 yılları arasında 32 milyon € destek sağlarken (European Union, 2020), 29 Kasım 2015'te düzenlenen AB-Türkiye Zirvesinde 3 Milyar €, 18 Mart 2016'da gerçekleştirilen ikinci zirvede ise önceki fonun tükenmesi durumunda 3 milyar € daha vereceğini taahhüt etmiştir (Mülteciler Derneği, 2020). Taahhüt edilen 6 milyar € yardımın 2,4 milyar €'luk kısmı temel ihtiyaçlar için, 3,6 milyar €'luk kısmı ise dayanıklılık bileşeni için planlanmıştır (European Union, 2020). AB finansmanlı bu programın adı ise; "Türkiye'deki Mülteciler İçin AB Mali Yardım Programı (The EU Facility for Refugees in Turkey-FRIT)" olarak belirlenmiştir (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2018). Bu programda 2019'un sonuna kadar taahhüt edilen 6 milyar €'nun tamamının ödeneceği karara bağlansa da 3,4 milyar €'luk kısmı ancak ödenebilmiştir. 1,3 milyar €'luk kısmı ise sözleşmeye bağlanmış ve proje tabanlı olduğu için 2025 yılına kadar ödeneceği belirtilmiştir (Council Of The European Union, 2020b). Bu yardımların ödenmesindeki genel prensip projelendirilmedir. Türkiye'deki kurum/kuruluşlar tarafından hazırlanan projeler AB bünyesinde kurulan özel bir komite tarafından incelenmekte, uygun görülmesi halinde proje bedeli taahhüt edilen fondan ödenmektedir. AB tarafından Türkiye'deki sığınmacılara yapılan insani yardımlar, savunmasız sığınmacıların temel ihtiyaçları, sağlık, eğitim ve koruma ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için hazırlanan projeler ile desteklenmeleri üzerine kurulmuştur. (Mülteciler Derneği, 2020).

FRIT hem sığınmacıların hem de ev sahibi toplumun ihtiyaçlarını kapsamlı bir şekilde karşılanması için tasarlanmıştır. Bu kapsamda program altı ana başlıkta faaliyet yürütmektedir. Bunlar; insani yardımlar, göçün yönetimine ilişkin faaliyet alanları, eğitim, sağlık, sosyo-ekonomik konularda destek ve belediyeçilik hizmetleridir. Bu yardımların yürütülmesinden sorumlu AB kurumları ise şu şekilde sıralanmaktadır. İnsani yardım konuları ECHO (Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları-European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations) tarafından yürütülürken, diğer başlıklardaki yardım konular ise EUTF (AB Güven Fonu- EU Trust Fund), IPA (Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı – The Instrument for Pre-accession Assistance), ve IcSP (İstikrar ve Barışa Katkı Aracı- The Instrument contributing to Stability and Peace) tarafından yürütülmektedir (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu [t.y.]).

18 Mart 2016 tarihindeki AB ile Türkiye arasındaki mutabakat kapsamında AB, ECHO tarafından finanse edilen insani yardım konusunda Türkiye’de iki önemli insani projeye kaynak aktarmaktadır. (Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Genel Müdürlüğü, 2020). Bu projelerin ilki Sosyal Uyum Yardımı (SUY)’dır. Türk Kızılay’ının projelendirdiği, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Uluslararası Kızılay ve Kızılay Dernekleri Federasyonu’nun uygulayıcı kurum olduğu ve İçişleri Bakanlığı bağlısı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü’nün destekleyici kurum olarak dâhil olduğu SUY projesi “dünyanın en büyük nakit para destek (cash transfer) programına” dönüşmüştür (Erdoğan, 2020: 41).

SUY kapsamında sığınmacılara “Kızılay Kart” dağıtılmış ve 2021 yılı itibarı ile kart sahiplerine her ay 155 lira yardım yapılmaktadır. Bu mali yardımlarla yaklaşık 1,7 milyon Suriyeliye mali destek sağlanmaktadır. Mali yardımlar belirli şartlara bağlanmıştır. Bu şartlar ise şu şekilde sıralanmıştır (Mülteciler Derneği, 2021):

- Tek başına olan, kimsesi olmayan 18-59 yaş arası kadınlar,
- Tek başına olan, kimsesi olmayan 60 yaş ve üzeri yaşlılar
- 18 yaşın altında en az bir çocuğu olan yalnız anne veya yalnız babalar
- Engel düzeyi %40 ya da üzerinde bir ya da daha fazla engelli bireyi olan aileler (engel durumu, yetkili devlet hastanesinden alınacak engelli raporu ile belgelenmelidir).
- 4’ten fazla çocuğu olan aileler.
- Çok sayıda bakmakla yükümlü olunan bireyi (çocuk, yaşlı, engelli) olan aileler (bu kriter ailedeki sağlıklı yetişkin (18-59 yaş arası) birey başına 1,5 ya da daha yüksek oranda bakmakla yükümlü olunan birey düşmesiyle belirlenir).

Erdoğan bu programı şu şekilde tanımlamıştır (Erdoğan, 2020: 41-42):

“SUY Programı, Türkiye’de uluslararası koruma/geçici koruma alanında, kamp dışında yaşayan yabancı uyruklu kişilerin temel ihtiyaçlarını onurlu bir şekilde karşılamalarını sağlamak üzere tasarlanmıştır. SUY kapsamında ayrıca aile bazlı olarak üç ayda bir kez olmak üzere ilave bir mali destek sağlanmaktadır. Yardım, “muhtaçlık durumunun” değerlendirmesi yapıldıktan sonra, KIZILAYKART aracılığı ile verilmektedir. Genel olarak “Kızılay Kart” şeklinde bilinen SUY destek programı AB Sivil Koruma ve İnsani Yardım Bürosu (ECHO) tarafından finanse edilmektedir... Sığınmacılar için bu kaynak özellikle kentsel alanlarda yaşayan, temel ihtiyaçları ve gıda gereksinimlerinin yanında kira, elektrik, su, ulaşım vb. giderleri ödemek zorunda olan aileler için yeterli olmasa da son derece önemlidir.”

Türkiye’deki Suriyeliler için mutabakat kapsamında AB tarafından finanse edilen diğer yardım programı ise Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY)’dir. UNICEF, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Türk Kızılayı tarafından yürütülen ŞEY projesinde 2017’den itibaren Türkiye’deki yardıma muhtaç sığınmacı ailelere, çocuklarının düzenli olarak okula gitmeleri şartıyla iki ayda bir nakit yardımı sağlanmaktadır. Erdoğan bu programı ise şu şekilde tanımlamıştır (Erdoğan, 2020: 38):

“Suriyelilere yönelik bir başka mali destek programı ise zorunlu okul çağındaki öğrencilerin okula gitmesini teşvik için kullanılmaktadır. UNICEF ile işbirliğinde 2003’ten bu yana T.C. vatandaşları için ASPB [Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı] tarafından uygulanan bu sistem, normal şartlarda vatandaş olmayan çocuklara da açıktır. Ancak 2017 yılında, ASPB, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), MEB, Türk Kızılayı, ECHO, Norveç Hükümeti ve diğerleri arasında kurulan bir ortaklıkla Suriyeliler ve diğer sığınmacıların dahil edilme süreci hızlandırılmıştır. ŞEY programının ana amacı; çocukları olan yoksul ailelerin önündeki mali engelleri azaltmak ve aileleri, çocuklarını düzenli olarak okula göndermeye teşvik etmektir. ŞEY ödemeleri, okula düzenli olarak devam etmeleri şartıyla anaokulu çağından 12. sınıfa kadar (Türk Devlet Okullarında veya GEM’lerde) her çocuk için iki ayda bir yapılmaktadır. Burada kız çocuklarına daha fazla destek verilmektedir. Durumları uygun olan aileler hem SUY hem de ŞEY için başvurabilmektedir.”

ŞEY Projesi kapsamında Haziran 2020 itibarıyla 623 binden fazla çocuğa nakdi yardım yapılmıştır (Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Genel Müdürlüğü, 2020). 2017 için 50 milyon €, 2019 yılı için 20 milyon € taahhüt edilen proje ile ilk ve ortaokula giden çocuklara nakdi yardım yapılması planlanmıştır. Bu miktarlar şu şekildedir:

- 1 ila 8’inci sınıftaki kız öğrenciler için 40 TL, erkek öğrenciler için 35 TL,
- 9 ila 12’nci sınıftaki kız öğrenciler için 60 TL, erkek öğrenciler için ise 50 TL’dir.

ŞEY yardımından yararlanmak için belirlenen tek kriter ise herhangi bir sosyal güvencesi olmayan ihtiyaç sahibi bir aile bireyi olmaktır. Yardımın alınabilmesi için okul yönetimince öğrencinin okula düzenli devam ettiğinin belgelenmesi gerekirken, devam zorunluluğunda okula % 80 katılım şartı aranmaktadır (Kaya, 2021:146).

Diğer taraftan finansmanı FRIT tarafından desteklenen Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılara sunulan sağlık hizmetlerinin desteklenerek geliştirilmesi kapsamında

hazırlanan SIHHAT projesi (Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sağlık Statüsünün ve Türkiye Cumhuriyeti Tarafından Sunulan İlgili Hizmetlerin Geliştirilmesi) 1 Aralık 2016'da başlamıştır (SIHHAT, 2021). SIHHAT projesiyle Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik Sağlık Bakanlığınca sunulan birinci ve ikinci basamak sağlık hizmetlerinin desteklenmesi ve geliştirilmesi amaçlanmıştır. Suriyelilerin yoğunlukta bulunduğu 29 ilde 177 Göçmen Sağlığı Merkezi kurulmuş bunlardan 48'i ise Güçlendirilmiş Göçmen Sağlığı Merkezi olarak birinci basamak sağlık hizmeti yanında uzmanlık alanı hizmetleri de sunmaktadır. Bu merkezlerde 3.422 personel istihdam edilirken yaklaşık 4,7 milyon hastaya 13,5 milyondan fazla muayene gerçekleştirilmiştir (SIHHAT, [t.y.]). 300 milyon € değerindeki proje AB'nin Türkiye'deki sağlık sistemine sağladığı en büyük hibe desteği olarak öne çıkmaktadır (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2017b).

AB, BM kurumlarının Türkiye'de sığınmacılara ilişkin yürüttüğü faaliyetlere de finansman desteği sağlamaktadır. Buna örnek olarak UNHCR'nin Türkiye'deki faaliyetlerine yönelik son beş yılda toplam 116 milyon € üzerinde kaynak sağlamıştır Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye, 2020).

Sonuç olarak AB, 2011 yılından bu yana devam eden Suriye krizinde Türkiye'ye insani yardımlar ve kalkınma yardımları için AB bütçesi ve üye ülkelerden yapılan yardımlarla birlikte 10,9 milyar € katkıda bulunduğunu açıklamıştır. Bu haliyle AB uluslararası boyutta bağışçıların arasında en fazla yardım yapan bağışçı olduğunun altını çizmiştir (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu [t.y.]).

AB'nin Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılara ilişkin yardımları kapsamında takip eden yıllarda yapılacak yardımlar konusu son AB Liderler Zirvesinde ele alınmıştır. Zirve öncesi açıklama yapan Almanya Başbakanı Merkel; Türkiye ile yapılan göç anlaşmasının finansmanının devam etmesi için teklif beklediklerini belirtmiştir (Euronews, 2021a). AB Liderler Zirvesinden açıklanan bildiriye AB Komisyonuna; başta Türkiye olmak üzere Ürdün, Lübnan ve bölgedeki diğer ülkelere yapılacak mali yardım konusundaki resmi teklifin gecikmeksizin sunulması çağrısında bulunulmuştur (Euronews, 2021b). Euronews yayın kuruluşunun Reuters'a dayandığı haberinde

ise AB tarafından Türkiye'ye Suriyeli Sığınmacılara 2024 yılına kadar ev sahipliği yapması için 3,5 milyar € aktarmayı planladığı belirtilmiştir (Euronews, 2021c).

3.3.3. Fırsatlar

Sorunun çözümüne ilişkin her fırsatta askeri müdahaleyi reddeden AB çözümün ancak siyasi olarak sağlanabileceğini savunmuştur. Bu doğrultuda Suriye'ye ilişkin politikalarını yumuşak güç temelleri üzerine kuran AB, Suriye rejimine yaptırım uygulamakla yetinmiştir (Abdi, 2016:348). Bu kapsamda kriz öncesi ürettiği petrolün % 95'ini AB ülkelerine pazarlayan Suriye'nin bu ticaretten kazandığı gelir milli gelirinin % 25'ine karşılık gelmektedir. AB'nin Suriye rejimine yönelik uyguladığı petrol ambargosu krizin ilk yıllarında Suriye yönetimini ekonomik olarak zor durumda bırakmıştır. Bu haliyle uygulanan petrol ve silah ambargosu, mali olarak banka hesaplarının dondurulması gibi alınan yaptırım kararlarının neden olduğu zarar göz önünde bulundurulduğunda AB'nin bu konuda kısmen de olsa amacına ulaştığını göstermektedir (Cicioğlu ve Bayram, 2019: 345-347).

Diğer taraftan gerek Suriye'de yardıma muhtaç olan gerekse başta Türkiye olmak üzere komşu ülkelerde bulunan Suriyelilere ilişkin yürüttüğü yardım faaliyetleriyle dünyada yardım yapan en büyük uluslararası kuruluş olmuştur. Zira Mart 2021 tarihli AB raporunda Suriye krizinden kaynaklı olarak yardıma ihtiyaç duyan tüm taraflara toplamda 27,4 milyar \$ yardım yapıldığını açıklamıştır (Council of the European Union, 2021b).

Yapılan mali yardımların Türkiye'ye yansımaları incelendiğinde finanse edilen birçok projenin mali değeri dünyadaki yardım projelerinin üzerinde olduğu görülmektedir. Bu projelerin başında gelen SUY programı kapsamında 1,7 milyon sığınmacıya aylık 155 TL nakdi yardım yapılmaktadır. Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacıların yaklaşık % 46'sına karşılık gelen bu sayı bireysel bazda da en fazla yardım sağlayan projedir. Kaya'nın saha araştırmalarında elde ettiği verilere göre gerek yerel makamların gerekse yardım kuruluşlarının sağladığı gıda kuponlarının ana gelir kaynaklarından biri olması ve kimi sığınmacının bu kuponları nakde çevirmesi (Kaya, 2021: 168) göz önüne alındığında sığınmacılar için ana geçim kaynaklarından birinin de SUY kapsamında yapılan nakdi yardımlar olduğu görülmektedir.

Erdoğan ise SUY'un doğrudan katkısının yanında Suriyelilerin yoğun şekilde bulunduğu Gaziantep, Şanlıurfa ve Hatay gibi şehirlerde yerel ekonomiye önemli katkı sağladığını belirtmiştir. Örnek olarak ise 2020 itibarıyla bu illerdeki yerel ekonomiye SUY kapsamında yapılan desteği şu şekilde belirtmiştir (Erdoğan, 2020:42):

“... Örneğin kişi başına 120 TL ödemeler dikkate alındığında Gaziantep'te 252 bin sığınmacı için ödenen paranın bu kente ayda 30, yılda ise 363 milyon TL; Şanlıurfa'da 179 bin sığınmacı için ödenen paranın ayda 21, yılda 258 milyon; Hatay'a ise 167 bin kişi için ödenen paranın ise ayda 20 yılda 241 milyon TL kaynak girişine imkân sağladığı görülmektedir. Bu da SUY desteğinin sadece doğrudan yararlanıcı sığınmacılar için değil, aynı zamanda yerel ekonomi için de değerli bir kaynak aktarımı olduğunu göstermektedir.”

Eğitime ilişkin AB finansmanlı yürütülen bir diğer büyük proje ise ŞEY Projesi olarak karşımıza çıkmaktadır. ŞEY kapsamında Haziran 2020 itibarıyla 623 binden fazla çocuğa nakdi yardım yapılmıştır (Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Genel Müdürlüğü, 2020).

Suriyeli sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişimine ilişkin yürütülen ve AB tarafından finanse edilen proje ise SIHHAT projesidir (SIHHAT, 2021). Suriyelilerin yoğunlukta bulunduğu 29 ilde 177 Göçmen Sağlığı Merkezi bu proje ile kurulmuştur. Bunlardan 48'i ise Güçlendirilmiş Göçmen Sağlığı Merkezi ileri düzeyde sağlık hizmeti gerektiren uzmanlık alanı hizmetleri de sunmaktadır. Toplamda 3.422 personelin istihdam edildiği bu proje ile yaklaşık 4,7 milyon hastaya 13,5 milyondan fazla muayene gerçekleştirilmiştir (SIHHAT, [t.y.]). SIHHAT Projesi 300 milyon € değerindeki bedeli ile AB'nin Türkiye'deki sağlık sistemine sağladığı en büyük hibe desteği olmuştur (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2017b).

AB, BM kurumlarının Türkiye'de sığınmacılara ilişkin yürüttüğü faaliyetlere de finansman desteği sağlamaktadır. Buna örnek olarak BMMYK'nın Türkiye'deki faaliyetlerine yönelik son beş yılda toplam 132 milyon \$ üzerinde kaynak sağlamıştır (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye, 2020).

Netice itibarıyla AB, 2011 yılından bu yana devam eden Suriye krizinde Türkiye'ye insani yardımlar ve kalkınma yardımları için AB bütçesi ve üye ülkelerden yapılan yardımlarla birlikte 10,9 milyar € katkıda bulunduğunu açıklamıştır. Bu haliyle AB

uluslararası boyutta bağışçıların arasında en fazla yardım yapan bağışçı olduğunun altını çizmiştir (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu [t.y.]).

3.3.4. Sorunlar

Nisan 2015'e kadar Suriye'deki krizi "Avrupa dışı" gören AB, Akdeniz'de yaşanan drama daha fazla kayıtsız kalamamıştır. Buna karşın Suriyeli mülteci krizinde "açık kapı politikası" yürüten tek AB ülkesi olan Almanya'nın 2005'ten beri Almanya'yı yöneten Merkel Hükümeti bile mülteci krizindeki politikasını değiştirmek zorunda kalmıştır. 2015'te 1.1 milyona ulaşan mülteci sayısı karşısında ülkesinde gerçekleşen aşırı sağın yükselişi ve seçmen kaybetme kaygısı Merkel Hükümetini geri adım atmaya itmiştir. Özellikle Türkiye ile imzalanan geri kabul anlaşmasının mimarı olan Merkel, bu anlaşma ile hem ülkesindeki hem de Avrupa'daki mülteci krizine sınırları dışında çözüm bulmayı amaçlamıştır (Aras ve Sağiroğlu, 2018: 108-113). Düzensiz göçle ilgili en temel politika aracı olarak gördüğü geri kabul anlaşmaları ile göç sorunundan kurtulmayı amaçlayan AB (Şen ve Özkorul, 2016: 101), 2015'ten sonraki süreçte kitleler halinde ikinci bir göçmen akınına maruz kalmamıştır.

Geri Kabul Anlaşmaları konusu Türkiye özelinde incelendiğinde Türkiye-AB arasında varılan mutabakat her ne kadar siyasi maddeler içerse de ekonomik boyutuyla öne çıkmaktadır. Türkiye'deki sığınmacılara mali destek sağlanması karşılığında Türkiye'den, sınırlarından AB'ye yönelen mülteci akınına durdurması istenmiştir. (Erdoğan, 2019: 18). 2016'dan sonra Türkiye kara ve deniz sınırlarından geçişler önemli ölçüde durdurulmuştur. Buna karşılık anlaşma gereği sağlanacak mali yardımlar ve Türkiye'den AB'ye yerleştirilecek sığınmacı konularında sıkıntılar yaşanmıştır. Nitekim Türkiye vize serbestisi sözü tutulmadığı gerekçesi ile anlaşmayı 22 Temmuz 2019'da askıya aldığını duyurmuştur (Deutsche Welle, 2019b).

Söz konusu anlaşmaya ilişkin AB-Türkiye arasında özellikle mali yardımlar konusunda fikir ayrılıkları olduğu gözlemlenmektedir. Zira İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV) ve İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (İGAM) işbirliğinde 18 Mart 2021'de düzenlenen "5. Yılında Türkiye-AB Mutabakatı Deneyimler & Öngörüler" başlıklı webinar da konuşmacı olarak katılan AB temsilcisi ve Türkiye temsilcisinin mali yardımlar konusundaki açıklamaları fikir ayrılığını net bir şekilde ortaya koymaktadır.

AB Türkiye Delegasyonu Siyasi İşler Bölüm Başkanı Eva Herolova konuşmasında; *“Anlaşma kapsamında mültecilerin sağlık ve eğitim gibi temel ihtiyaçları için 6 milyar avronun Türkiye’ye tahsis edildiğini”* belirtirken, T.C. Dışişleri Bakan Yardımcısı ve AB Başkanı Büyükelçi Faruk Kaymakcı; *“Türkiye’nin mülteciler için toplamda 40 milyar avro harcama yaptığını, AB’nin ise FRIT kapsamında Suriyeliler için harcadığı rakamın bugün itibariyle 3,6 milyar avro olduğunu”* belirtmiştir (İktisadi Kalkınma Vakfı ve İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi, 2021). Bu noktada AB temsilcisi tahsis edilen rakamdan söz ederken, Türkiye temsilcisi ödenen rakamı dile getirmiştir. Diğer taraftan anlaşmada taahhüt edilen 6 milyar €’nın 2019 yılının sonuna kadar ödeneceği taahhüt edilse de proje tabanlı ödeme olduğu gerekçesi ile 2025 yılına kadar ödenmesi planlandığı belirtilmektedir (Council of the European Union, 2020b).

Anlaşma gereği AB tarafından finanse edilen en önemli projelerden biri olarak kabul edilen SUY projesi olumlu karşılanmakla birlikte yeterli düzeyde olmadığı konusunda eleştirilmiştir. Erdoğan’a (2020: 42) göre; Türkiye’deki Suriyelilerin yaklaşık % 46’sına karşılık gelen sayıda bireye mali olarak SUY kapsamında yardım yapılsa da bu rakam yetersizdir. Zira geriye kalan yaklaşık 2 milyon Suriyeli bu nakdi yardımdan yararlanamamaktadır. SUY yardımının yetersiz kalmasının iki nedenine vurgu yapan Erdoğan ilk olarak ödenen rakamın özellikle Türkiye’deki kentte yaşamın maliyetleri göz önünde bulundurulduğunda sembolik kaldığını belirtmiştir. Diğer bir yetersizlik nedeni olarak ise Aralık 2016’da başlayan SUY ödemeleri Nisan 2011’de Türkiye’ye gelmeye başlayan Suriyeliler için geç kalınmış ve yaklaşık 2 milyon Suriyelinin de yararlanamadığı göz önünde bulundurulduğunda Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların çoğunluğunun nakit ihtiyaçlarını kendi çalışmaları ile karşılamak zorunda kaldığının altını çizmiştir.

Anlaşmanın temel maddelerinden biri olan Türkiye’den AB’ye yerleştirilmelere ilişkin verilere bakıldığında ise yılda 70 bin kişi olarak ön görülen sayı mutabakatın uygulanmaya başladığı günden 24 Haziran 2021 tarihine kadar ki sürede 29.427 kişi olarak ancak gerçekleşebilmiştir (Deutsche Welle, 2021).

Avrupa Parlamentosu eski Türkiye Raportörü Kati Piri’nin 02 Mart 2020’de sosyal medya hesabından yaptığı açıklama mutabakata ilişkin AB’nin özeleştirisi niteliği

taşıması açısından önemlidir. Piri açıklamada AB'nin mutabakata ilişkin sözlerini yerine getirmediğine dair eleştirilerini şu şekilde dile getirmiştir (Euronews, 2020):

"Türkiye hangi bölümüne uymalı? 2016'da vizelerin kaldırılacağı belirtilmişti; 2018'e kadar 6 milyar Euro taahhüt edilmişti ancak fonlarda gecikme yaşanıyor, yeni fon öngörülüyor; yeni fasılların açılması söz konusu bile değil; öte yandan 3 yılda sadece 25 bin mülteci yeniden yerleştirildi."

Suriye'deki çatışmaların başladığı 2011'den bu yana AB ve üye devletler eliyle toplamda 24,9 milyar € seferber edildiği belirtilmiştir (Council of the European Union, 2021b). Bu rakamın 10,9 milyar €'su Türkiye'deki Suriyeliler için tahsis edilmiştir (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu [t.y.]).

AB'nin siyasi politikası incelendiğinde ise; AB'nin gelecekteki göç politikalarına ışık tutması beklenen "Avrupa Birliği Göç ve İltica Paktı" gerek Avrupa gerekse uluslararası birçok kuruluş tarafından yoğun şekilde eleştirilmektedir. Eleştirilerde "göçün insani bir sorun olarak görülmesi gerektiği ve önceliğin güvenlik politikalarına değil de insan haklarına verilmesi gerektiğinin" altı çizilmektedir. Paktı eleştirenlerin başında ETUC (European Trade Union Confederation -Avrupa Ticaret Birliği Konfederasyonu) gelmektedir. 38 Avrupa ülkesinde faaliyet gösteren 90 sendikayı ve bunlara bağlı olan 45 milyon üyeyi temsil eden ETUC pakla ilgili şu açıklamayı yapmıştır:

"Kale Avrupa maalesef artık çok daha güçlendi. Bu pakt göçmenlerin insani ihtiyaçları değil aksine üye devletlerarasındaki sınır ilişkilerini yönetmekle ilgili! Avrupa'daki işçi sınıfının esas ihtiyaç duyduğu şey, yerel işçilerle haksız rekabet yaratan bazı utanmaz işverenler tarafından göçmenlerin sömürülmesini engelleyen yasal işgücü göçü yollarının oluşturulabilmesidir. Moria kampının yandığı ve Alan Kürdi'nin göç yollarında 5 yıl önce hayatını kaybettiği bu ayda AB'den insani bir göç yaklaşımı beklenirdi. Fakat AB göç meselesinde yine başarısız oldu!"

Uluslararası Af Örgütü'nün AB Müdafaa Direktörü Eve Geddie ise pakla ilgili şu şekilde açıklama yapmıştır:

"Söz konusu pakt çitler koydu. Bu pakt insanları güvenli bir yere getirmeyi kolaylaştırmak için herhangi bir yeni yaklaşım sunmaktan ziyade, bu korkunç sonuçları olan hali hazırdaki sistemi markalamaktan öteye gidemiyor. Avrupa artık güvenli ve yasal yollar için iddialı bir plan geliştirmeli ve kalıcı olacak şekilde inşa edilmiş insani ve sürdürülebilir bir yaklaşımı mümkün kılabilmeli."

Paktla ilgili olarak en ağır eleştiriyi ise Almanya merkezli yayın yapan Frankfurter Rundschau dile getirmiştir. AB'nin bu paktla “sınır dışı etme hamiliğine” soyunduğunu belirten yayın kuruluşu “*Macaristan veya Polonya gibi sığınmacı almaya direnen AB ülkelerine iltica taleplerinin şimdi topyekûn reddedilmesi bekleniyor*” şeklinde paktla ilgili düşüncelerini belirtmiştir (Vatandaş, 2020).

SONUÇ

2010 yılında Tunuslu seyyar satıcı Buazizi'nin gördüğü şiddet üzerine kendisini yakmasıyla başlayan Arap Baharı domino etkisi yaratmıştır. Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki birçok otoriter/totaliter rejimin yıkılmasına sebep olan Arap Baharı en yıkıcı etkisini Suriye'de göstermiştir. Tunus, Libya, Mısır gibi ülkelerde kısa sürede yıkılan yönetimlerin ardından uluslararası camiada Suriye rejiminin de kısa süre de yıkılacağı beklentisine sebep olsa da bu gerçekleşmemiştir. İran'ın ayaklanmaların başladığı günden itibaren, Rusya'nın ise 2015 yılından itibaren fiilen destek olduğu Suriye rejimi BM verilerine göre ülke nüfusunun yarısından fazlasına karşılık gelen 13,4 milyon vatandaşının yerinden edilmesine, 500 bin vatandaşının ise ölümüne sebep olmuştur. Yerinden edilenlerin yaklaşık 6,6 milyonu ise ülke dışına göç etmek zorunda kalmıştır. Bunlardan büyük kısmı komşu ülkelerde hayata tutunmaya çalışmaktadır.

Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı sayısı, Türkiye'nin dünyada en fazla sığınmacı barındıran ülkelerden biri olarak anılmasına sebep olmuştur. İlk kafilesi 29 Nisan 2011'de 252 kişi olarak Türkiye sınırlarını geçen Suriyelilerin sayıları yıl yıl artmıştır. T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre 26.08.2021 tarihi itibarıyla, Türkiye'deki geçici koruma kapsamındaki Suriyeli sayısı 3.705.109 olmuştur. Bu denli büyük bir sığınmacı sayısını beklemeyen Türkiye başlangıçta açık kapı politikası, misafir, muhacir-ensar gibi yaklaşımlar sergilese de gerek sayıların çok yüksek oranda artışı, gerekse Esad rejiminin ayakta kalmasıyla geri dönüşe dair belirsizlik ve açmaza giden Suriye iç savaşının getirdiği külfetle baş etmek zorunda kalmıştır. Suriye iç savaşından önce göç ve ilticaya ilişkin müstakil bir kanunu olmayan Türkiye, Suriye iç savaşından sonra ortaya çıkan kitleler halindeki düzensiz göçle baş edebilmek için 2013 yılında "6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununu" yürürlüğe koymuştur. Kanunla birlikte teşkil edilen T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü sığınmacılara ilişkin her türlü faaliyeti diğer kurumlarla koordineli olarak yürütmektedir.

Diğer taraftan kitleler halinde Türkiye'ye gelen Suriyelilerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri ve hizmetlerden yararlanabilmeleri için yasal bir statü tanımlanmasına ihtiyaç duyulmuştur. Gerek ulusal basında, gerek siyasi ve sosyal alanda ve gerek akademik çevrelerce Türkiye'de bulunan Suriyeliler için söylem boyutunda farklı statüler kullanılsa da iç hukuk ve göçle ilgili kurumların mevzuatları incelendiğinde yasal statünün "*Geçici Koruma Altına Alınan Suriyeli Sığınmacılar*" olarak tanımlanmasının doğru olacağı değerlendirilmektedir. Kanunun ardından 2014'te çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği ile batılı ülkelerdeki mülteci statüsündeki kişilere tanınan başta "*insanca yaşama ve muamele görme, her türlü sağlık hizmetinden faydalanma, eğitim, çalışma, seyahat etme, ticari iş yeri açabilme*" gibi sosyal ve medeni hakların neredeyse tamamı Suriyeli sığınmacılar için hak olarak olmasa da imkân olarak tanınmıştır. Bu imkânlardan yararlanabilmeleri için öncelikle buldukları İl Göç İdarelerine kayıt yaptırmaları ve "*Geçici Koruma Kimlik Belgesi*" almaları gerekmektedir.

Dünyadaki Suriyelilerin rakamsal verileri incelendiğinde % 68'i komşu ülkelerde yaşarken kalan % 32'lik bölümü ise dünyanın çeşitli ülkelerine dağılmıştır. Komşu ülkeler haricinde en fazla Suriyeli barındıran ülke yaklaşık 600 bin kişi ile Almanya olurken, ABD 90 binin biraz üzerinde, Birleşik Krallık ise 9.500 civarında Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır. Dünyanın birçok gelişmiş ülkesinin Suriye'deki iç savaşa karşı tavrı rakamlara bakıldığında anlaşılabilir. Bu haliyle Suriye iç savaşının neticesinde oluşan göç sorununda coğrafyanın etkili olduğu gözlemlenmiştir. Zira % 68'lik bir bölümün komşu ülkelerde hayata tutunmaya çalışması Suriyelilerin iç savaştan kaçarak ancak komşu ülkelere sığınabildiğini göstermesi açısından önemlidir.

Kurulduğu günden bu yana varlığı ve işlevselliği sürekli sorgulanan BM, tüm bunlara rağmen tüm dünyada çok önemli misyonlar üstlenmeye devam etmektedir. Varoluş amacı olan birinci maddesinde dünya barışının korunması ve gerektiğinde yeniden tesis edilmesi gibi bir sorumluluğu üstlenen BM, Suriye'de barışı sağlayamamıştır. Suriye'deki çatışmaların başladığı Mart 2011'den günümüze birbirinin devamı niteliğinde toplam 25 BM Genel Kurul kararı alınırken BMGK tarafından ise iki başkanlık bildirisi, 25 karar alınmıştır. BM Genel Kurul kararları tavsiye niteliği taşıdığından uluslararası toplumda farkındalık yaratmak ve Suriye rejiminin üzerine

baskı uygulayacağı beklentileri yaratsa da günümüze kadar kayda değer bir gelişme olmamıştır. Diğer taraftan Suriye'deki durumu ve yıl yıl ortaya çıkan tabloyu raporlar halinde kayıt altına alan BM Genel Kurul kararları gelecekte uluslararası hesap sorulabilirliğin tesisi açısından önemli bir veri kaynağı olduğu değerlendirilmektedir.

BMGK'nın ise en önemli kararı 2015 yılında alınan 2254 sayılı BMGK Kararı olmuştur. Yol haritası niteliğinde olan karar tüm uluslararası aktörler tarafından kabul görmüş ve Suriye için tek çözüm olarak görülmüştür. BMGK'nın iki kutuplu daimi temsilcileri BM'nin sahada uygulayıcısı konumunda olan BMGK'nın karar almasını engellemektedir. Nitekim Libya'da askeri müdahale kararı alan BMGK, Suriye'de Rusya ve Çin'in vetoları nedeniyle bu kararı alamamıştır. Siyasi olarak geride kalan on yılda çözüme kavuşturulamayan Suriye iç savaşı BMGK'nın bu yapısı nedeniyle askeri olarak da çözüme kavuşturulamamıştır.

BM tarafından bugüne kadar dört Suriye özel temsilcisi görevlendirilirken sorunun çözümüne ilişkin çok farklı yol haritaları ortaya konulsa da muhalefetin tek çatı altında toplanamaması ve Suriye rejiminin uzlaşmaz tavrı nedeniyle bir netice alınamamıştır. Diğer taraftan BMMYK ve BM Kalkınma Programı vasıtasıyla Türkiye ve komşu ülkelerdeki Suriyeliler için BM eliyle yardım yapılmaktadır. 3RP programları ışığında "mülteci ve dayanıklılık" bileşenlerinin yönetimini, yönlendirilmesini ve işleyişini kontrol etmektedir. BMMYK "mülteci" bileşenini kontrol ederken, BM Kalkınma Programı ise "dayanıklılık" bileşenini yürütmektedir.

BM eliyle Türkiye özelinde Suriyeliler için yapılan yardımlar ilk olarak Mart 2012'de RRP adıyla hazırlanan program doğrultusunda yürütülürken Aralık 2014'te bu program 3RP'ye dönüşmüştür. BM eliyle bölge ülkelerine yardım kapsamında yürütülen bu programlar doğrultusunda 38,6 milyar \$ planlanırken 22,2 milyar \$ yardım toplanabilmiştir. Türkiye özelinde bakıldığında ise RRP ve 3RP'ler eliyle 9 milyar \$ planlanırken 3,2 milyar \$ ancak yardım yapılabilmıştır. Bu haliyle uluslararası kuruluşların Türkiye'deki yardım faaliyetlerinde belirleyici otorite olmaktan çok destek sağlayan unsurlar olarak kalmalarına sebep olmuştur.

700 binden fazla sayfayı içeren müktesebatı ile normların üzerine kurulan, her fırsatta demokrasi ve insan haklarını ön plana çıkararak AB, Suriye’de Arap Baharıyla demokrasi, eşitlik ve insan haklarına saygılı bir yönetim talebiyle başlayan ve kısa sürede iç savaşa dönüşen çatışmaların çözümünde etkili bir politika üretememiştir. Arap Baharı ve özelinde Suriye’deki iç savaşa ilişkin politikalarında “güvenlikleştirme” politikalarına ağırlık veren AB, Suriye’de yumuşak güç uygulamıştır. Suriye sorununa siyasi bir çözüm bulmayı amaçlayan AB mali olarak bölge ülkelerini ve Suriye’de yerinden edilenleri gerek AB boyutunda gerekse üye devletler eliyle en fazla mali yardım yapan ulus üstü kuruluş olmuştur. Diğer taraftan her fırsatta Esad rejiminin istifa etmesini isterken, demokratik bir yönetime geçişte oluşturulacak geçiş koalisyonunu destekleyeceğini açıklamıştır. Suriye’deki iç savaşta birincil sorumluluğu Esad rejimine yükleyen AB, aldığı her önemli kararda BM Güvenlik Konseyinin 2254 (2015) sayılı kararı ve Cenevre Bildirisinin uygulanmasının önemine vurgu yapmıştır. Netice itibarıyla akademik literatürde AB’nin Suriye’deki politikaları başarısız ve yetersiz bulunmuştur. Bunun en temel sebeplerinden birisi ise AB’nin güçlü ülkesi Almanya’nın başta Fransa olmak üzere birçok AB ülkesinin aksine Suriye’ye askeri müdahaleye karşı çıkması olarak gösterilebilir. Zira Libya’da tarafsız kalan Almanya, Suriye’de askeri müdahaleye karşı çıkarak AB’nin Suriye iç savaşındaki politikasında belirleyici unsur olmuştur.

2015’ten sonra yoğunlaşan düzensiz göçün engellenmesine ilişkin üretilen birçok politikada üye devletler kendi ulusal çıkarları doğrultusunda hareket etmiştir. Birlik içinde ortak bir göç politikası hazırlamaya çalışan AB bunda başarıya ulaşamamıştır. Göç yolları üzerinde bulunan ve göçten en fazla etkilenen Yunanistan ve İtalya’da bulunan 160 bin düzensiz göçmenin yük paylaşımı ilkesi kapsamında diğer AB ülkelerine yeniden yerleştirilmesi için planlama yapılmıştır. 2015-2017 yıllarını kapsayan planda Avusturya ve Polonya başta olmak üzere birçok AB ülkesi düzensiz göçmenlerin yeniden yerleştirilmesine karşı çıkmışlardır. Nitekim 2017 yılında planlama rafa kaldırılmıştır.

Eylül 2020’de Avrupa Komisyonu tarafında AB’nin göç politikalarını belirleyecek “Avrupa Birliği Göç ve İltica Paktı” açıklanmıştır. Açıklanan pakt bu haliyle birçok AB paydaşı ve uluslararası kuruluştan “Kale Avrupası” inşa edildiği gerekçesiyle

olumsuz eleştiriler almıştır. Bir yandan göçe ilişkin tedbirleri sıkılaştıran AB'nin diğer taraftan yaşanan nüfusuna karşılık çalışacak iş gücü kaynağı oluşturmak adına özellikle geri kabul anlaşmaları ile AB'ye göçü özendirdiği savunulmaktadır. Bu haliyle AB; Erdoğan'ın göçmen ve mülteci karşılaştırmasındaki tespitini doğrular nitelikte politika üretmektedir. Erdoğan'a (2020:46) göre; kitlesel olarak hareket eden insanlar tüm toplumlarda birçok düzeyde kaygıya sebep olmaktadır. Bunun en önemli örneği ise dünyadaki göçmenlerin % 80'inin gelişmiş ülkelerde yaşarken, mülteci olanların ancak % 15'i gelişmiş ülkelerde yaşayabilme şansı bulabilmiştir. Göçmenlik kavramında ülke kriterlerine uygunluk şartı aranmakta iken mülteci kavramında bu kriterler aranmamaktadır. Bu haliyle bakıldığında gelişmiş ülkelerde yaşayan göçmenler ile mülteciler arasındaki sayısal uçurumun nedeni de ortaya çıkmaktadır. Günün sonunda hiçbir gelişmiş ülke "*seçemediği yabancıyı*" ülkesine almak istememektedir.

Suriye'deki iç savaşın etkileri Avrupa'ya ancak 2015'te yansımaya başlamıştır. O güne kadar sorundan uzak kalmaya çalışan Avrupa, 2015'ten itibaren başlayan yoğun düzensiz göçmen sorunuyla uğraşmak zorunda kalmıştır. Bu durumdan en çok etkilenen AB üyesi ülkeler ise 2015'ten itibaren Yunanistan ve İtalya olurken özellikle 2017'den sonra İspanya'da dâhil olmuştur. Düzensiz göçü engellemeye ilişkin birçok tedbir alan AB, 1985'te imzalanan Schengen Anlaşmasını dahi askıya almayı, sınır güvenliğini ülkesel bazda yeniden getirmeyi düşünmüştür. Nitekim birçok AB ülkesi göçün güzergâhı olan sınırlarına taksimat yapmıştır.

AB'nin düzensiz göçe ilişkin en önemli politikalarının başında ise geri kabul anlaşmaları gelmektedir. Bunların en önemlisi ise Türkiye ile yapılan geri kabul anlaşması olarak kabul edilmektedir. Aralık 2013'teki AB – Türkiye Vize Serbestisi diyalogunun üzerine kurulan AB - Türkiye Geri Kabul Anlaşması Mart 2016'da onaylanmıştır. O tarihten sonra Türkiye'nin gerek deniz gerekse kara sınırında aldığı tedbirler Türkiye üzerinden AB'ye geçişleri önemli ölçüde azaltmıştır. Türkiye'nin aldığı bu tedbirler AB'ye geçmeye çalışan mültecilerin güzergâhını Mısır ve Libya'dan başlayıp Malta ve İtalya'da son bulan güzergâha kaydırmıştır. Türkiye ile varılan mutabakatın uygulanmasında AB ve Türkiye arasında derin fikir ayrılıkları olsa da AB; "*Bir tekneye binmekle Avrupa'da yerleşme*" arasındaki bağın kesilmesi

konusunda başarı elde etmiştir. AB tarafından vad edilen Türk vatandaşlarına vize serbestisinin yerine getirilmemesi, 3+3 milyar €'nun ödemesine ilişkin itilaflar dönem dönem AB – Türkiye hattında mutabakatın uygulanmasını sekteye uğratmıştır. Nitekim 22 Temmuz 2019'da Türkiye geri kabul anlaşmasını askıya aldığı açıklarken, 27 Şubat 2020'de Suriye'nin İdlib kentinde Türk askerlerine yönelik yapılan saldırının ardından sınır kapılarının açıldığını belirtmiştir.

Diğer taraftan mali olarak AB destekleri incelendiğinde dünyada en fazla mali destek sağlayan kuruluş olmuştur. Suriye iç savaşının başladığı 2011 yılından Mart 2021'e kadar ki sürede AB ve üye devletler eliyle 27,4 milyar \$ yardım yapılmıştır. Mali yardımlara Türkiye özelinde bakıldığında ise toplamda 10,9 milyar € yardım sağlandığı AB tarafından açıklanmıştır. Türkiye'de sığınmacılara ilişkin yürütülen SUY, ŞEY, SIHHAT gibi birçok önemli proje AB desteği ile hayata geçirilebilmiştir.

Bu haliyle çalışmada Suriye'deki iç savaşa ilişkin BM ve AB'nin üstlendiği role değinilirken, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar özelinde BM ve AB'nin çözüme ilişkin rolü değerlendirilmeye çalışıldığı şu karşılaştırmaları yapmak mümkündür:

- BM'nin sorunun çözümüne ilişkin çalıştığı, AB'nin ise sorunu kendinden uzak tuttuğu gözlemlenmiştir.
- BM, Türkiye'ye yapılan yardımlarda herhangi bir ön şart koşmazken, AB yaptığı mali yardımlar için gerek mali, gerek siyasi ve gerekse askeri şartlar koşmuştur. Mali olarak yardımları projelere dayandıran AB, siyasi olarak belirlediği kriterlerin yerine getirilmesini istemiştir. Askeri boyutta ise sınır güvenliğinin sağlanmasıyla Avrupa'ya geçişleri ön koşul olarak Türkiye'ye sunmuştur.
- Her iki kurumun ayrıştığı en temel konu ise coğrafya olmuştur. BM bir coğrafyayı temsil etmezken AB, Suriyeli sığınmacıların gitmek istediği ve çok yakın bir coğrafya anlamına gelmektedir.
- Yeniden yerleştirmelerle ilgili ise BM eliyle 120 binin biraz üzerinde kişi üçüncü ülkelere yerleştirilirken, AB ile yapılan geri kabul antlaşması kapsamında yaklaşık 30 bin kişi ancak Türkiye'den AB ülkelerine yerleştirilebilmiştir.

- Siyasi olarak bakıldığında mülteci/sığınmacı kavramının BM için siyasi bir karşılığı yokken AB için siyasi bir karşılığı bulunmaktadır. Öyle ki mülteci karşılığı temel etken olmasa da etkenlerin başında gelen bir başlık olması haliyle Birleşik Krallığın AB'den kopmasında ana etkenlerden olmuştur. Diğer taraftan AB'nin lokomotifi konumundaki Almanya dahi Suriyeli mülteciler konusunda başlangıçtaki yaklaşımını değiştirmek zorunda kalmıştır.
- Mali açıdan Türkiye'ye yapılan yardımlara bakıldığında BM 3,2 milyar \$ yardımda bulunurken, AB 10,9 milyar € yardımda bulunmuştur. Bu haliyle Türkiye'nin açıkladığı yaklaşık 40 milyar €'luk maliyetin yarısına bile ulaşamamıştır. Diğer taraftan BM'nin Türkiye özelindeki yardımları AB'nin yardımlarına göre oldukça az görünse de BM'nin dünyadaki başta mülteci krizleri olmak üzere yardıma ihtiyacı olan tüm toplumlara yardım götürme gibi evrensel bir vazifesinin olduğu göz önünde bulundurulduğunda BM'nin kapasitesi itibarıyla Türkiye'ye yaptığı yardımların önemli olduğu gözlemlenmektedir.

Sonuç olarak, BM ve AB'nin Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar sorununa her iki kurumun kendine has çözümleri nedeniyle çözüm bulamadığı ancak mali yardımlarla yetindiği gözlemlenmiştir. Söz konusu mali yardımlar ise Türkiye'nin açıkladığı maliyetin yarısını dahi karşılayamamıştır. Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı sorununun çözümüne ilişkin yapılan değerlendirmelerde, sığınmacıların ülkeye entegrasyonlarının sağlanmasıyla çözülebileceği sonucu yaygın bir şekilde görülmektedir (İktisadi Kalkınma Vakfı ve İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi, 2021). Türkiye'deki Suriyelilerin statüsel tanımındaki "Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sığınmacılar" kavramının altında halen geri dönüş olgusu yatsa da bunun şu aşamada siyasi olarak gerçekleşmesi mümkün görünmemektedir. Zira Esad rejimi Rusya ve İran'ın desteğiyle halen ayakta kalmaya devam etmektedir. Birçok ülke yeniden Esad rejimiyle siyasi ilişkilerini geliştirmekte ve Suriye'deki temsilciliklerini yeniden açmaktadır. Bu doğrultuda var olan konjonktürde Türkiye'deki Suriyelilerin ülkelerine yeniden dönmeleri mümkün görünmemektedir.

Çalışmada, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar sorunun çözümünde BM'nin karşılıksız mali yardımları, BM için mülteci meselesinin siyasileşmemesi ve mülteci sorununa

dair uzun yıllara dayanan tecrübesi; AB'nin ise eksik ve şartlı mali yardımları, konuyla ilgili Türkiye'deki mevzuatın geliştirilmesi gibi avantajları ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle çalışmada Türkiye'deki sığınmacı sorunun çözümünde iki örgütten birinin tercih edilmesi yerine her örgütün yarattığı avantaj ve fırsatların ayrı ayrı önemli olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Başka bir deyişle, mülteci/sığınmacı sorunu gibi çok boyutlu bir konu ancak birçok aktörün/devletin/örgütün bir arada yürütebileceği politikalarla ele alındığında olumlu sonuçlara ulaşılabilir.

KAYNAKÇA

- Abdi Z (2016) “*Avrupa Birliği’nin Suriye Politikası.*” Uluslararası Politikada Suriye Krizi, Ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım, (Beta Basım A.Ş., İstanbul) 347-358.
- ACU (2017) *Deyrizor ve Rakka’da Zorunlu Göç ve İhlaller.* <https://www.acu-sy.org/wp-content/uploads/2017/12/DierAlzoor-Report-TR.pdf> (02.06.2020).
- Acun C (2018) “*PYD-YPG’nin Ortaya Çıkışı ve Dönüşümü.*” Ortadoğu’da Devlet Dışı Silahlı Aktörler; Terör Örgütleri – Milisler - Vekil Güçler, Ed. Murat Yeşiltaş, Burhanettin Duran (SETA Kitapları, İstanbul) 299-323.
- Acun C, Keskin B (2017) *PKK’nın Kuzey Suriye Örgütlenmesi PYD-YPG* (Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık, İstanbul).
- Acun C, Öner H (2014) IŞİD-PYD Çatışmasının Sıcak Cephesi: Kobani. *SETA Perspektif* Sayı: 77: 1-8
- Acun C, Salaymeh B (2018) “*Tartışmalı bir DDSA Olarak Nusra Cephesi.*” Ortadoğu’da Devlet Dışı Silahlı Aktörler; Terör Örgütleri – Milisler - Vekil Güçler, Ed. Murat Yeşiltaş, Burhanettin Duran (SETA Kitapları, İstanbul) 265-297.
- Ağır O, Aksu Z (2017) Birleşmiş Milletler’in Suriye Krizine Yönelik Politikalarının Değerlendirilmesi. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi* Cilt 4, Sayı 9: 43-55.
- Altuğ B (2020) *Suriyeli Muhalifler Anayasa Komitesi 5. Tur Toplantılarında Anayasanın Yazımına Geçilmesini Hedefliyor.* <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyeli-muhalifler-anayasa-komitesi-5-tur-toplantilarinda-anayasanin-yazimina-gecilmesini-hedefliyor/2067313> (03.01.2021).
- Akdoğan M (2018) Avrupa Birliği’nin Sınırlarına Dayanan Mülteci Krizi ve Yönetimi. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi* Cilt 1, Sayı 1: 48-74.
- Akdoğan M, Sağıroğlu C (2017) İtalya ve Suriyeli Mülteciler: Avrupa’nın Zorlu Sınavı. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi* 2(2): 146-161.

- Anadolu Ajansı (2013) *AB'nin Dış Sınırlardaki Yeni Gözü EUROSUR Devrede*.
<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ab-nin-dis-sinirlardaki-yeni-gozu-eurosur-devrede/200411> (10.04.2021).
- Anadolu Ajansı (2014) *Suriye Özel Temsilcisi El-İbrahimi Görevi Bırakıyor*.
<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-ozel-temsilcisi-el-ibrahimi-gorevi-birakiyor/159836> (23.11.2020).
- Aksoy E (2016) DAIŞ ve Suriye İç Savaşında DAIŞ'in Rolü. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi* Cilt 2 Sayı 2: 29-42.
- Aktaş M (2018) Türkiye'deki Suriyeliler: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 42: 129-154.
- Alaca M (2019) *Suriye'de Şii Milislere Ne Olacak?* <https://orsam.org.tr/tr/suriyede-sii-milislere-ne-olacak/> (25.04.2020).
- Al Jazeera (2013) *Syria group 'pledges allegiance' to al-Qaeda*.
<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-22095099> (23.04.2020).
- Al Jazeera Türk (2014) *IŞID'in Haritası*. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/isidin-haritasi> (24.04.2020).
- Al Jazeera Türk (2015) *Suriye'de İç Savaş / Suriye'deki İthal Şii Savaşçılar*.
<http://www.aljazeera.com.tr/haber/suriyedeki-ithal-sii-savascilar> (25.04.2020).
- Aras İ, Günar A (2015) Almanya'nın Arap Baharı Politikası. *Akademik ORTA DOĞU* Cilt 10, Sayı 1, 61-88.
- Aras İ, Günar A (2018) Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden Ayrılma Referandumu: Brexit Süreci ve Sonuçları. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* Cilt 6, Sayı 2: 90-110.
- Aras İ, Sağiroğlu A (2017) Yunanistan Ve Suriyeli Mülteciler: Avrupa'nın Kapısını Zorlamak. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi* Cilt 3, Sayı 3: 20-28.
- Aras İ, Sağiroğlu A (2018) Almanya ve Suriyeli Mülteci Krizi. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi* Cilt 1, Sayı 1: 105-116.

Arslan R (2015) *Rusya'nın Suriye sahasına girişi Türkiye için ne anlama geliyor?*
https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/10/151003_rengin_rusya_turkiye_analiz (25.04.2020).

Avrupa Birliği Başkanlığı [t.y.] *18 Mart 2016 Tarihli Türkiye - AB Zirvesi Bildirisi.*
https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf (14.05.2021).

Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (2015) *Sığınma, Sınırlar Ve Göç İle İlgili Avrupa Hukuku El Kitabı*, (Avrupa Birliği Resmî Yayınlar Ofisi, Lüksemburg).

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu [t.y.] *Türkiye'deki Mülteci Krizine Avrupa Birliği'nin Müdahalesi.* <https://www.avrupa.info.tr/tr/turkiyedeki-multeci-krizine-avrupa-birliginin-mudahalesi-710> (14.05.2021).

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu (2017a) *AB Güven Fonları Göçün Temel Nedenlerini Ele Alıyor.* <https://www.avrupa.info.tr/tr/node/6898> (01.05.2021).

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu (2017b) *Türkiye'deki AB Finansmanlı En Büyük Sağlık Projesi "SIHHAT" Bugün Başlatıldı.*
<https://www.avrupa.info.tr/tr/pr/turkiyedeki-ab-finansmanli-en-buyuk-saglik-projesi-sihhat-bugun-baslatildi-6768> (01.05.2021).

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu (2018) *AB'nin Türkiye'deki Mülteciler İçin Mali Yardım Programı (FRIT): Komisyon, Suriyeli Mülteciler İçin Ek Fon Kaynağının Devreye Sokulmasını Teklif Ediyor.*
<https://www.avrupa.info.tr/tr/eeas-news/abnin-turkiyedeki-multeciler-icin-mali-yardim-programi-frit-komisyon-suriyeli-multeciler> (18.03.2021).

Avrupa İltica Destek Ofisi (2019) *EASO Dış İş Birliği Stratejisi.*
https://www.easo.europa.eu/sites/default/files/20193066_BZ0219385TRN_PDF.pdf (04.04.2021).

Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Genel Müdürlüğü (2020) *AB Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları Hakkında.* <https://echo.info.tr/> (14.05.2021).

Balkan S (2018) *"DDSA'lar ve Yenilikçi Terörizm: DEAŞ'ın Drone Stratejisi."*
Ortadoğu'da Devlet Dışı Silahlı Aktörler; Terör Örgütleri – Milisler - Vekil

- Güçler, Ed. Murat Yeşiltaş, Burhanettin Duran (SETA Kitapları, İstanbul) 73-124.
- BBC (2011) *Syria crisis: UN resolution submitted by UK and France*. <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-13706317> (09.11.2020).
- BBC (2013) *Guide to the Syrian opposition*. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-15798218> (10.02.2020).
- BBC (2015) *What is 'Islamic State'?* <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-29052144> (06.06.2020).
- BBC Türkçe (2019) *Bağdadi Operasyonu - Trump: IŞİD Lideri Öldürüldü*. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50199342> (26.04.2020).
- BBC Türkçe (2020) *İdlib'de Hangi Örgütler Var?* <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51355880> (23.04.2020).
- BBC News (2012) *UN Envoy Calls For Transitional Government in Syria*, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-18650775> (08.07.2020).
- BBC News Türkçe (2014) *Suriye Konferansında BM Elçisi Devrede*. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/01/140123_syria_brahimi (23.11.2020).
- BBC News Türkçe (2019) *Suriye Anayasa Komitesi Hakkında Neler Biliniyor?* <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50230137> (22.11.2020).
- Bimay M (2020) “Göç ve Sığınmacı Sorunlarının Çözümünde Merkezi Yönetimlerin Rolü: AB ve Türkiye.” Göç ve Mülteci Sorunu, Ed. Yakup Bulut, Soner Akın (Çizgi Kitabevi, İstanbul) 229-252.
- Birleşmiş Milletler (2018). *Suriye*, <https://news.un.org/en/focus/syria> (28.10.2019).
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti (2021) *Syria Regional Refugee Response*. https://data2.unhcr.org/en/situations/syria#_ga=2.109118598.2029515924.1577265277-2111972407.1560279448 (14.02.2020).
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye [t.y.] *Genel Bakış*. <https://www.unhcr.org/tr/genel-bakis-2> (02.01.2021)

- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye (2018a) *Grandi Türkiye'nin Mültecilere Ev Sahipliğinde Gösterdiği Çabaya Daha Fazla Destek Sağlanması Çağrısında Bulunuyor*, <https://www.unhcr.org/tr/18778-grand-urges-aid-turkeys-refugee-hosting-effort.html> .(04.08.2021).
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye (2018b) *Suriye Acil Durumu*. <https://www.unhcr.org/tr/suriye-acil-durumu> (19.12.2020).
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye (2020) *Avrupa Birliği, Türkiye'deki Mülteci Müdahalesini UNHCR'ye 19 Milyon ABD Doları Yeni Katkı İle Destekliyor*. <https://www.unhcr.org/tr/25651-avrupa-birligi-turkiyedeki-multeci-mudahalesini-unhcr-ye-19-milyon-abd-dolari-yeni-katki-ile-destekliyor.html> (29.11.2020).
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye (2021) *Anasayfa*, <https://www.unhcr.org/tr/> (03.08.2021).
- Bostancı M (2018) Göçle Mücadele Stratejisi Kapsamında AB Sınır Güvenliği Ajansı Frontex ve Avrupa Sınır Gözetim Sistemi Eurosur'un Analizi. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi* Cilt 4, Sayı 7: 56-67.
- Büyükhan M (2021) Uluslararası ve Ulusal Mevzuata Göre Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü, *R&S-Research Studies Anatolia Journal*, Vol 4, Issue 2: 76-90.
- Cafarella J, Wallace B, Zhou J (2019) America's Intervention: A Problem for ISIS. *Institute for the Study of War*: 11-13.
- Cambridge Dictionary (2020). *Dictionary*. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/migration> (23.05.2020).
- Canyurt D (2018) Esad Rejimi Neden Yıkılmadı: Temel Dinamikleri Ve Stratejileri. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Sayı 1:19-33.
- Carnegie Middle East Center (2012) *Syrian Revolution General Commission*. <https://carnegie-mec.org/diwan/50425?lang=en> (20.10.2019).
- Cicioğlu F, Bayram Y (2019) Avrupa Birliği'nin Değerleri Çerçevesinde Ortadoğu Politikasını Anlamlandırmak: Mısır, Suriye ve Irak Örneği. *Uluslararası Siyaset Bilimi ve Kentsel Araştırmalar Dergisi* Cilt 7, Sayı 2: 327-360.

CNN Türk (2019) *ÖSO Grupları Tek Çatı Altında Toplandı*.
<https://www.cnnturk.com/video/turkiye/oso-gruplari-tek-cati-altinda-toplandi>
(15.05.2020).

Cortinovis R (2021) Pushbacks and lack of accountability at the Greek-Turkish borders. *Ceps Paper In Liberty And Security In Europe* No: 2021-01. 1-27.

Council of the European Union (2013) *Regulation (EU) No 604/2013 Of The European Parliament And Of The Council of 26 June 2013 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person (recast)*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0604&from=EN> (11.04.2021).

Council of the European Union (2015) *Council Decision (EU) 2015/1601 of 22 September 2015 establishing provisional measures in the area of international protection for the benefit of Italy and Greece*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015D1601&from=EN> (11.04.2021).

Council of the European Union (2016a) *Statement of the EU Heads of State or Government, 07/03/2016*. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/08/eu-turkey-meeting-statement/> (14.05.2021).

Council of the European Union (2016b) *EU Pledges More Than € 3 Billion For Syrians in 2016 At The London Conference*. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/02/04/eu-pledge-for-syrians/> (15.05.2021).

Council of the European Union (2017a) *Council adopts EU strategy on Syria*, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/04/03/fac-conclusions-syria/> (01.05.2021).

Council of the European Union (2017b) *Supporting Syria and the region: Post-Brussels conference financial tracking*. https://www.consilium.europa.eu/media/23917/supporting-syria-and-the-region_post-brussels-conference-financial-track.pdf (16.05.2021).

- Council of the European Union (2019a) *Supporting Syria and the region: Post-Brussels conference financial tracking Report Seven*.
<https://www.consilium.europa.eu/media/38467/syria-report-seven-revised-final.pdf> (16.05.2021).
- Council of the European Union (2019b) *Co-chairs' Statement Annex: Fundraising*.
https://www.consilium.europa.eu/media/38579/14-03-2019-pledging-statement_final_rev.pdf (16.05.2021).
- Council of the European Union (2020a) "Supporting The Future Of Syria And The Region" Conference: New Financial Tracking Report Published.
https://www.consilium.europa.eu/media/44710/ec-syria-tracking-report_nine.pdf (29.04.2021).
- Council of the European Union (2020b) *Co-chairs' Statement Annex: Fundraising*.
https://www.consilium.europa.eu/media/44897/syria-2020-pledging-statement_v03072020.pdf (16.05.2021).
- Council of the European Union (2021a) *Supporting Syria And The Region: Post-Brussels Conference Financial Tracking*.
https://eeas.europa.eu/sites/default/files/financial_tracking_report_no_11.pdf (16.05.2021).
- Council of the European Union (2021b) *The EU And The Syria Crisis*.
https://eeas.europa.eu/sites/default/files/factsheet_syria_digital-final.pdf (01.05.2021).
- Council on Foreign Relations (2012) *Annan's Peace Plan for Syria*.
<https://www.cfr.org/syria/annans-peace-plan-syria/p28380> (04.11.2020).
- Çelik S, Aydın A (2016) Türkiye'de Suriyeli Sığınmacı Krizinin Avrupa Birliği İlişisine Yansımaları. *International Multidisciplinary Conference*. Antalya, Turkey, April 21-22.
- Çoruh H (2021) Arap Baharı Bağlamında Avrupa'ya Yapılan Göçler, Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir İnceleme. *Gaziantep University Journal Of Social Sciences* 20(1): 291-315.

Dalar M, Kalaycı C (2019) Suriye Krizinde Koruma Sorumluluğu Çıkmazı. *DÜHFD* Cilt 24, Sayı 40: 43-71.

Deutsche Welle (2011) *Türkiye: Suriyeli Sığınmacılara Kapımız Açık*.
<https://www.dw.com/tr/türkiye-suriyeli-sığınmacılara-kapımız-açık/a-5155526>
(12.01.2020).

Deutsche Welle (2016) *Suriye'de Kim Kime Karşı Savaşıyor?*
<https://www.dw.com/tr/suriyede-kim-kime-kar%C5%9F%C4%B1-sava%C5%9F%C4%B1yor/a-19011631> (02.02.2020).

Deutsche Welle (2017) *Suriye Görüşmelerinde Bir Kez Daha Hayal Kırıklığı*.
<https://www.dw.com/tr/suriye-g%C3%B6r%C3%BC%C5%9Fmelerinde-bir-kez-daha-hayal-k%C4%B1r%C4%B1kl%C4%B1%C4%9F%C4%B1/a-41804152> (23.11.2020)

Deutsche Welle (2018a) *Suriye'deki Uluslararası Aktörler: Kim Ne İstiyor?*
<https://www.dw.com/tr/suriyedeki-uluslararası-akt%C3%B6rler-kim-ne-istiyor/a-43363485> (02.02.2020).

Deutsche Welle (2018b) *BM Suriye Özel Temsilcisinden İstifa Açıklaması*.
<https://www.dw.com/tr/bm-suriye-%C3%B6zel-temsilcisinden-istifa-a%C3%A7%C4%B1klamas%C4%B1/a-45932590> (23.11.2020).

Deutsche Welle (2018c) *Yedi Yılda Bir Ülkenin Çöküşü: Suriye*.
<https://www.dw.com/tr/yedi-y%C4%B1lda-bir-%C3%BClkenin-%C3%A7%C3%B6k%C3%BC%C5%9F%C3%BC-suriye/a-42979799>
(04.08.2021).

Deutsche Welle (2019a) *Ortaç: 2 bin 600 Ezidi hâlâ kayıp*.
<https://www.dw.com/tr/orta%C3%A7-2-bin-600-ezidi-h%C3%A2l%C3%A2-kay%C4%B1p/a-51779523> (27.05.2020).

Deutsche Welle (2019b) *Çavuşoğlu: Geri Kabul Anlaşması'nı Askıya Aldık*,
<https://www.dw.com/tr/%C3%A7avu%C5%9Fo%C4%9Flu-geri-kabul-anla%C5%9Fmas%C4%B1n%C4%B1-ask%C4%B1ya-ald%C4%B1k/a-49699277> (09.07.2021).

- Deutsche Welle (2021) AB Komisyonu Türkiye'ye "Sınır Dışı Sayısından" Memnun Değil. <https://www.dw.com/tr/ab-komisyonu-t%C3%BCrkiye-s%C4%B1n%C4%B1r-d%C4%B1%C5%9F%C4%B1-say%C4%B1s%C4%B1ndan-memnun-de%C4%9Fil/a-58025455> (10.07.2021).
- Duysak T (2017) Suriyeli Mülteciler Krizi Ve Uluslararası Örgütlerin Türkiye'deki Destek Faaliyetleri. Yüksek Lisans Bitirme Projesi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul.
- Dünya (2014) *BM'nin Suriye özel temsilciliğine Mistura atandı.* <https://www.dunya.com/dunya/bm039nin-suriye-ozel-temsilciligine-mistura-atandi-haberi-251687> (23.11.2020).
- Ekşi N (2019) Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin Türkiye'deki Faaliyetleri ve Türk İltica Sisteminde Değişen Rolü. *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 77 (1): 343–370.
- Emiroğlu S (2012) *Suriye'ye Kınama.* <https://www.dw.com/tr/suriyeye-k%C4%B1nama/a-15747386-1> (28.10.2020).
- Erdemir H (2016) “*Suriye Jeopolitiğinin Uluslararası Güçlerin Suriye Politikalarına Yansımaları.*” Uluslararası Politikada Suriye Krizi, Ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım, (Beta Basım A.Ş., İstanbul) 413-434.
- Erdoğan MM (2016) *Avrupa'da Yaşanan 'Mülteci' Krizi Değil 'İnsanlık' Krizi.* <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/avrupada-yasanan-multeci-krizi-degil-insanlik-krizi/660204> (19.04.2021).
- Erdoğan MM (2019) *Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler.* <https://www.kas.de/documents/283907/7339115/T%C3%BCrkiye%27deki+Su+riyeliler.pdf/acaf9d37-7035-f37c-4982-c4b18f9b9c8e?version=1.0&t=1571303334464> (25.04.2020).
- Erdoğan MM (2020) *Suriyeliler Barometresi 2019 Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi.* (Orion Kitabevi, Ankara).
- Erol MS, Çelik KE (2018) ABD'nin Suriye Politikasında Vekil Aktör Olarak Terör Örgütleri: YPG Örneği. *ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi* 2 (2): 14-45.

- Ersöz M, Kaytazoğlu O, Büyükgüne S (2019) *IŞİD'in 6 yılı: Suriye ve Irak'ta neler yaşandı?* <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50434154> (25.04.2020).
- Euronews (2017) *AB'nin Zorunlu Kota Sistemi Uygulaması Sona Erdi.* <https://tr.euronews.com/2017/09/26/abnin-zorunlu-kota-sistemi-uygulamasi-sona-erdi> (19.04.2021).
- Euronews (2020) *Eski AP Türkiye Raportörü Kati Piri'den AB'ye Sert Eleştiri: Türkiye'ye Verilen Sözler Tutulmadı.* <https://tr.euronews.com/2020/03/02/ap-eski-turkiye-raportoru-kati-piri-den-ab-ye-sert-elestiri-turkiye-ye-verilen-sozler-tutu> (09.07.2021).
- Euronews (2021a) *Merkel: Türkiye İle Yapılan Göç Anlaşmasının Finansmanının Devamı İçin Teklif Bekliyoruz.* <https://tr.euronews.com/2021/06/24/merkel-turkiye-ile-yap-lan-goc-anlasmas-n-n-finansman-n-n-devam-icin-teklif-bekliyoruz> (28.06.2021).
- Euronews (2021b) *İnsan Hakları, Gümrük Birliği, Kıbrıs...AB Zirvesi'nde Ankara'ya Hangi Mesajlar Verildi?* <https://tr.euronews.com/2021/06/25/insan-haklar-gumruk-birligi-k-br-s-ab-zirvesi-nde-ankara-ya-hangi-mesajlar-verildi> (28.06.2021).
- Euronews (2021c) *'AB, Türkiye'ye 3.5 Milyar Euro Göçmen Fonu Aktarmayı Planlıyor.* <https://tr.euronews.com/2021/06/23/ab-turkiye-ye-3-5-milyar-euro-gocmen-fonu-aktarmay-planl-yor> (28.06.2021).
- European Commission (2014) *Syrian crisis: EU pledges additional funding for humanitarian aid as needs continue to rise.* https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_14_17 (15.05.2021).
- European Commission (2015a) *EU Largest Donor To Syria At International Pledging Conference.* https://ec.europa.eu/echo/news/eu-largest-donor-syria-international-pledging-conference_en (15.05.2021).
- European Commission (2015b) *Questions And Answers On How The European Commission Helps Refugees.* https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_15_5230 (15.05.2021).

- European Commission (2017) *Fourteenth report on relocation and resettlement*. [http://www.europeanmigrationlaw.eu/documents/COM\(2017\)405-Annex3.PDF](http://www.europeanmigrationlaw.eu/documents/COM(2017)405-Annex3.PDF) (11.04.2021).
- European Commission (2021) *Syrian crisis: €5.3 billion mobilised by donors for 2021 and beyond at 5th Brussels Conference*. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_21_1464 (15.05.2021).
- European Council (2001) *Council Directive 2001/55/EC*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32001L0055> (03.01.2020).
- European Council (2011) *Council Directive 2011/95/EU*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1580319476977&uri=CELEX:32011L0095> (03.01.2020).
- European Union (2011) *Declaration by High Representative, Catherine Ashton, on behalf of the EU on the violent crackdown on peaceful demonstrators in Syria, Brussels, 22 March 2011 8103/1/11 REV 1 PRESSE 78*. >cms_data/docs/pressdata/en/cfsp/120169.pdf (05.07.2021).
- European Union (2016) *The EU's Work To Fight Da'esh And Support Syria's People And Neighbouring Countries*. https://eeas.europa.eu/archives/docs/factsheets/docs/eu_fights_daesh_and_supports_syria.pdf (13.02.2021).
- European Union (2020) *EU support in Turkey*, <https://www.consilium.europa.eu/media/44745/syria-conference-2020-turkey.pdf> (07.02.2021).
- Farinelli F (2020) *Syrian Refugees in Europe Assessing Challenges, Practices, and Integration Policies*. <https://doi.org/10.1017/9781108768016.011> (28.06.2021)
- Farzam R, Sarı İ (2017) Fatimiyyun: İran'ın Afgan Milisleri. *Selçuklu Araştırmaları Dergisi* (6): 267-290.

Frontex (2021) *Migratory Map*, <https://frontex.europa.eu/we-know/migratory-map/> (11.07.2021).

Geçici Koruma Yönetmeliği (2014).
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-1.pdf>
(11.10.2019).

Güleç C (2015) Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları. *Tesam Akademi Dergisi* 2 (2): 81-100.

Gürler RT, Özdemir ÖB (2014) El Kaide'den Post-Kaide'ye Dönüşüm: IŞİD. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* Cilt 1 Sayı1: 113-155.

Güler RT, Özdemir ÖB (2018) "DEAŞ: Ortaya Çıkışı, Yükselişi ve Çöküşü." Ortadoğu'da Devlet Dışı Silahlı Aktörler; Terör Örgütleri – Milisler - Vekil Güçler, Ed. Murat Yeşiltaş, Burhanettin Duran (SETA Kitapları, İstanbul) 463-494.

Haber Takvimi (2020) *AB'nin Afrin'deki Saldırıya Tepkisi Ne Oldu?*
<https://habertakvimi.com/haber/4735925/abnin-afrindeki-saldiriya-tepkisi-ne-oldu> (07.02.2021).

Haberler.com (2015) *Suriye'deki İç Savaşta BM'nin Rolü.*
<https://www.haberler.com/suriye-deki-ic-savasta-bm-nin-rolu-7088592-haberi/>
(24.11.2020).

Habertürk (2012) *BM Arap Ligi Suriye özel temsilciliğine El-Ahdar el-İbrahimi atandı.* <https://www.haberturk.com/dunya/haber/769058-bmden-suriyeye-yeni-temsilci> (23.11.2020).

Hacıoğlu N (2021) *Suriye Anayasa Komitesi tıkandı.*
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/suriye-anayasa-komitesi-tikandi-41737599>
(18.02.2021).

Harris W (2015) Syria's Firestorm: Where From? Where To? *Ortadoğu Etütleri* Volume 6, No 2: 8-26.

Health World News [t.y.] *Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) – Türkiye İlişkileri.* <https://www.healthworldnews.net/birlesmis-milletler-multeciler-yuksek-komiserligi-turkiye-iliskileri/> (27.02.2021).

- Hopyar Z (2016a) Avrupa'nın Mülteci Politikası. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi* Cilt:2, Sayı 3: 59-67.
- Hopyar Z (2016b) Avrupa'da Göç ve Mülteci Olgusu. *Diaspora Araştırmaları Merkezi*, Ocak 2016 Raporu.
- Human Rights Watch (2020) *Kidnapped by ISIS Failure to Uncover the Fate of Syria's Missing*. https://www.hrw.org/report/2020/02/11/kidnapped-isis/failure-uncover-fate-syrias-missing#_ftn146 (29.05.2020).
- İçduygu A, Aksel DB (2012) *Türkiye'de Düzensiz Göç* (IOM Türkiye Yayınları, Ankara).
- İçduygu A, Şimşek D (2016) Syrian Refugees In Turkey: Towards Integration Policies. *Turkish Policy Quarterly* 15(3):59-69.
- İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (2014) “*Sivil Toplum Örgütlerinin Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler İçin Yaptıkları Çalışmalar İle İlgili Rapor-2013*”, Sivil Düşün AB Programı, (Anıl Matbaa, Ankara).
- İktisadi Kalkınma Vakfı ve İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (2021) *5. Yılında Türkiye-AB Mutabakatı Deneyimler & Öngörüler*, https://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=5102 (09.07.2021).
- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948) http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/h_righths_turkce.pdf (15.12.2019)
- İskân Kanunu (1934) (Mülga), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2733.pdf> (11.10.2019).
- İskân Kanunu (2006) <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5543.pdf> (17.12.2019).
- İyiat B (2018) Suriye İç Savaşında Kürtler ve PYD Terör Örgütü. *Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt 1, Sayı 2: 2-10.
- Joya A (2012) *Suriye ve Arap Baharı: Çatışmanın Evrimi ile İç ve Dış Faktörlerin Rolü*. <https://orsam.org.tr/tr/suriye-ve-arap-bahari-catismanin-evrimi-ile-ic-ve-dis-faktorlerin-rolu/> (20.10.2019).

- Kadioğlu İA (2020) International Peace Efforts in the Syrian Civil War: The 'Inevitable' Failure? *Turkish Journal of Middle Eastern Studies*, Vol: 7, No: 1, 13-43.
- Kajjo S (2020) "Suriye Kürtleri: Zulüm Küllerinden Yükseliyor." Suriye Savaşı: Adalet ve Siyasi Gerçeklik Arasında, Ed. H. Moodrick-Even Khen, N. Boms ve S. Ashraph (Cambridge Üniversitesi Yayınları, Cambridge) 268-286.
- Kap D (2014) Suriyeli Mülteciler: Türkiye'nin Müstakbel Vatandaşları. *Akademik Perspektif* Aralık 2014: 30-35.
- Kaplan N (2019) Suriyeli Sığınmacı İstihdamının Şanlıurfa'daki Toplumsal Algısı. Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Şanlıurfa.
- Kaya A (2021) "Geçiçi Koruma Altındaki Kişilerin Kabulü." Koruma, Kabul ve Entegrasyon Türkiye'de Mültecilik, Ed. Ayhan Kaya, Susan Beth Rottmann, N. Ela Gökalp Aras, Zeynep Şahin Mencütek (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul) 111-190.
- Kazdal M (2018) İran'ın Arap Baharı Sonrası Suriye Politikasını Anlamak. *Artuklu Kaime Uluslararası İktisadi ve İdari Araştırmalar Dergisi* Cilt:1, Sayı: 1: 1-15.
- Kirdar MJ (2011) Al Qaeda In Iraq. *Center For Strategic & International Studies*, Number:1: 1-15.
- Kirişçi K (2014) *Misafirliğin Ötesine Geçerken Türkiye'nin "Suriyeli Mülteciler" Sınavı*, çev. Sema Karaca. (Karınca Ajans Yayıncılık Matbaacılık, Ankara)
- Koyuncu H (2020) Yunan Sınırına Akın Eden Göçmenler Kim: 4 Soruda Mülteci Krizi. <https://tr.euronews.com/2020/03/03/yunan-sinirina-akin-eden-gocmenler-kim-4-soruda-multeci-krizi> (09.07.2021).
- MacFarquhar N (2011) *Push in U.N. for Criticism of Syria Is Rejected*, <https://www.nytimes.com/2011/04/28/world/middleeast/28nations.html> (29.06.2020)
- Mazman İ, İzci L (2018) Syrian Immigrants Supported By National And International Organizers. *Journal Of Institute Of Economic Development And Social Researches*. Volume 4, Issue9: 277-293.

- Mepa News (2019) *İran, Suriye Ve Irak'taki Yabancı Şii Milislerin Sayısını Açıkladı*.
<https://www.mepanews.com/iran-suriye-ve-iraktaki-yabanci-sii-milislerin-sayisini-acikladi-25091h.htm> (26.04.2020).
- Migration Policy Institute [t.y.] *U.S Data*. <https://www.migrationpolicy.org/topics/us-data> (07.11.2019).
- Migration and Home Affairs [t.y.] *Migration*. https://ec.europa.eu/home-affairs/e-library/glossary/migration_en (24.05.2020).
- Misto M, Temizer S (2018) *Suriye'de Halk Ayaklanmalarının Fitolini Ateşleyen Genç AA'ya Konuştu*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyede-halk-ayaklanmalarinin-fitilini-atesleyen-genc-aaya-konustu/1088452> (03.08.2021).
- Mohamed S (2012) The U.N. Security Council and the Crisis in Syria. *The American Society of International Law* Volume 16, Issue 11: 1-3.
- Mülteciler Derneği (2020) *Avrupa Birliğinin Suriyeliler İçin Türkiye'ye Ödediği Para*, <https://mülteciler.org.tr/avrupa-birliginin-suriyeliler-icin-turkiyeye-odedigi-para/> (18.03.2021).
- Mülteciler Derneği (2021) *Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardımı Programı SUY*. <https://mülteciler.org.tr/yabancilara-yonelik-sosyal-uyum-yardimi-programi-suy/#:~:text=K%C4%B1sa%20ad%C4%B1yla%20SUY%20olan%20Sosyal,finansman%C4%B1%20Avrupa%20Birli%C4%9Fi%20b%C3%BCt%C3%A7esinden%20kar%C5%9F%C4%B1lanmaktad%C4%B1r.> (14.05.2021).
- Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme (1951)
http://www.danistay.gov.tr/upload/mültecilerin_hukuki_durumuna_dair_sozlesme.pdf (20.12.2019).
- Nas Ç (2019) “The EU’s Approach to the Syrian Crisis: Turkey as a Partner?”. *Uluslararası İlişkiler* Vol. 16, No. 62, 45-64.
- NBCNEWS (2014) *Has Last Christian Left Iraqi City of Mosul After 2,000 Years?*
<https://www.nbcnews.com/storyline/iraq-turmoil/has-last-christian-left-iraqi-city-mosul-after-2-000-n164856> (06.06.2020).

- NTV (2012) Kofi Annan Suriye Özel Temsilcisi Olarak Atandı. <https://www.ntv.com.tr/dunya/kofi-annan-suriye-ozel-temsilcisi-olarak-atandi,fsULVNt17U2Q6OvkDO63UA> (08.07.2020).
- NTV (2015) *Rusya'dan PYD'ye 5 ton silah*. <https://www.ntv.com.tr/dunya/rusyadan-pydye-5-ton-silah,jmHdLb5PykWS8 vsG4PwHnA> (24.03.2020).
- NTV (2018) BM Suriye Özel Temsilciliğine Norveçli Diplomat Geir Pedersen Atandı. <https://www.ntv.com.tr/dunya/bm-suriye-ozel-temsilciligine-norvecli-diplomat-geir-pedersen-atandi,hUcHyPAb80uqmg9V4wQ45w> (21.11.2020).
- Nurdoğan AK, Dur AİB, Öztürk M (2017) Türkiye'nin Mülteci Sorunu ve Suriye Krizinin Mülteci Sorununa Etkileri. *İş ve Hayat Dergisi* Cilt 2, Sayı 4: 217-238.
- Oğuz F (2020) *İsrail Açısından Arap Baharı: Akdenize İçeriden Bir Bakış* Avrupa, Akdeniz ve Arap Baharı, Ed. İlhan Aras (Detay Yayıncılık, Ankara) 202-234.
- Onjanov NB (2018) Arabulucu Suriye Düğümü, çev. Aşur Özdemir. (Panama Yayıncılık, Ankara)
- Özdemir S (2018) *Göç ve İltica Terimleri Sözlüğü: Sık Karıştırılan Kavramlar*. <https://www.dw.com/tr/g%C3%B6%C3%A7-ve-iltica-terimleri-s%C3%B6zl%C3%BC%C4%9F%C3%BC-s%C4%B1k-kar%C4%B1%C5%9F%C4%B1r%C4%B1lan-kavramlar/a-45638095> (15.12.2019).
- Öztürk B, Tetik Ü (2018) “Yabancı Terörist Savaşçılar.” Ortadoğu'da Devlet Dışı Silahlı Aktörler; Terör Örgütleri – Milisler - Vekil Güçler, Ed. Murat Yeşiltaş, Burhanettin Duran (SETA Kitapları, İstanbul) 201-234.
- Papademetriou T (2016) *Refugee Law and Policy: European Union*. <https://www.loc.gov/law/help/refugee-law/europeanunion.php> (11.04.2021).
- Perruchoud R, Redpath-Cross J (2013) *Göç Terimleri Sözlüğü* (IOM Uluslararası Göç Örgütü).
- Presidentassad (2011) *President Al-Assad's Army Day Speech 2011*. http://www.presidentassad.net/index.php?option=com_content&view=category&id=117&Itemid=496 (21.01.2020).

Publications Office of the EU (2006) *The Impact Of Ageing On Public Expenditure*.
<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9b3ed30f-ec24-4c49-8daf-03aa494242c2> (24.04.2021).

Regional Response Plan (2013) *Syria Regional Response Plan, January to June 2013*.
https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/2013_syria_rrp.pdf (02.01.2021).

Sağiroğlu AZ (2017) “*Geçici Koruma Statüsündeki Bireyler*”. Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Özel Eğitim Hizmetleri Kılavuz Kitabı, Ed. Necdet Karasu, Ertan Göv ve Turgut Bağrıaçık (Kiremit Production, Ankara) 38-55.

Security Council Report (2011a) *Insights on Syria*.
<https://www.whatsinblue.org/2011/04/insights-on-syria-2.php> (08.11.2020).

Security Council Report (2011b) *Insights on Syria*.
<https://www.whatsinblue.org/2011/05/insights-on-syria-3.php> (28.06.2021).

SIHHAT [t.y.] *Sihhat Ana Sayfa*. <http://www.sihhatproject.org/> (28.06.2021).

SIHHAT (2021) *Proje Faaliyetleri*. https://st.sihhatproject.org/proje-faaliyetleri_0-657 (27.06.2021).

Suriye Gündemi (2021) *Suriye'deki Genel Durum Haritası*.
<https://www.suriyegundemi.com/suriye-genel-durum-haritasi-05-07-2021>
(11.07.2021).

Syrian Network For Human Rights (2021) *Civilian Death Toll*.
<http://sn4hr.org/blog/2018/09/24/civilian-death-toll/> (11.07.2021).

Şen Y (2013) Suriye’de Arap Baharı. *Yasama Dergisi* Sayı:23: 54-79.

Şen YF, Özkorul G (2016) Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerinde Yeni Bir Eşik: Sığınmacı Krizi Bağlamında Bir Değerlendirme. *Göç Araştırmaları Dergisi* Cilt 2, Sayı 2: 86-119.

Şenol D, Erdem S, Erdem E (2016) IŞİD: Küresel Bir Terör Örgütü. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt: 26, Sayı: 2; 277-292.

- Şirin Öner NA (2015) Avrupa Birliği'nin İnsani Yardımları: Suriye Örneği. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Cilt 23, Sayı 1: 137-157.
- TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu (2012) *Ülkemize Sığınan Suriye Vatandaşlarının Barındıkları Çadırkentler Hakkında İnceleme Raporu -2-*. <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/index.htm> (18.12.2019).
- Terkan A, Zayıf V, Yaşar İ (2015) El Nursa Cephesi. *Savunma Bilimleri Dergisi* Cilt 14, Sayı 1: 39-64.
- Timetürk (2014) *Zerkavi IŞİD'in Temelini Nasıl Atmıştı*. <https://www.timeturk.com/tr/2014/10/18/zerkavi-isid-in-temelini-nasil-atmisti.html> (24.04.2020).
- Topçu E (2020) *İlk Kez Bir IŞİD Üyesi Soykırım Suçundan Yargı Önünde*. <https://www.dw.com/tr/ilk-kez-bir-i%C5%9Fid-%C3%BCyesi-soyk%C4%B1r%C4%B1m-su%C3%A7undan-yarg%C4%B1-%C3%B6n%C3%BCnde/a-53265816> (27.05.2020).
- TRT Haber (2015) *Suriye Krizinde BM'nin Rolü Ne Oldu?* <https://www.trthaber.com/haber/dunya/suriye-krizinde-bmnin-rolu-ne-oldu-173804.html> (10.11.2020).
- TRT Haber (2020) *İdlib'ten Kaçan Binlerce Sivil Göç Yolunda*. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/idlibden-kacan-binlerce-sivil-goc-yolunda-459154.html> (26.04.2020).
- Tunç AŞ (2015) Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi* 2(2): 29-63.
- Türk Dil Kurumu [t.y.]. *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. <https://sozluk.gov.tr> (15.12.2019).
- Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (1994) <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1994-Yonetmeligi.pdf> (15.12.2019).

- The Guardian (2012) *Kofi Annan Resigns As Syria Envoy*.
<https://www.theguardian.com/world/2012/aug/02/kofi-annan-resigns-syria-envoy> (22.11.2020).
- The Regional Refugee and Resilience Plan [t.y.] *Regional Refugee & Resilience Plan*.
http://www.3rpsyriacrisis.org/wp-content/uploads/2020/06/brochure_final.pdf
(20.12.2020).
- The Regional Refugee and Resilience Plan (2020a) *Regional Refugee & Resilience Plan*. <http://www.3rpsyriacrisis.org/> (20.12.2020).
- The Regional Refugee and Resilience Plan (2020b) *3RP Regional Strategic Overview 2020–2021*. <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/73116> (20.12.2020).
- The Regional Refugee and Resilience Plan (2020c) *Regional Strategic Overview 2021-2022*. <http://www.3rpsyriacrisis.org/wp-content/uploads/2020/12/RSO2021.pdf> (01.01.2021).
- Türk Kızılay (2015) *Suriyelilere “Toplum Merkezleri” İle Destek*.
<https://www.kizilay.org.tr/Haber/KurumsalHaberDetay/2309> (23.01.2021).
- Türk Kızılay (2020) *Kızılay Toplum Merkezlerinden EBA Destek Noktası Hizmeti*.
<https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/5489> (02.02.2020).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı [t.y.]. *Suriye'nin Siyasi Görünümü*.
<http://www.mfa.gov.tr/suriye-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (02.02.2020).
- T.C. İçişleri Bakanlığı (2017) *PKK/KCK Terör Örgütünün Suriye Kolu: PYD-YPG*.
https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/strateji/deneme/YAYI_NLAR/%C4%B0%C3%87ER%C4%B0K/pyd_arapca.pdf (05.02.2020).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [t.y.].
Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü.
<https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>
(24.05.2020).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (2016). *Başkanımızın Cenevre Temasları*. <https://www.afad.gov.tr/baskanimizin-cenevre-temaslari>
(05.12.2019).

- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (a) [t.y.] *Avrupa Birliğinde Geçici Koruma*. <https://www.goc.gov.tr/avrupa-birliginde-gecici-koruma> (03.01.2020).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (b) [t.y.] *Geçici Koruma Kapsamında İzlenecek Kayıt Süreci, Hak Ve Hizmetler İle Yükümlülüklerle İlişkin Bilgilendirme Broşürü*. <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/Brosurler/GK-turkce/GK-Bilgilendirme-Bros%CC%A7u%CC%88ru%CC%88.pdf> (03.01.2020).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (c) [t.y.] *Genel Bilgi*. <https://www.goc.gov.tr/genel-bilgi45> (03.01.2020).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (ç) [t.y.] *Türkiye’de Geçici Koruma*. <https://www.goc.gov.tr/turkiye-de-gecici-koruma> (03.01.2020).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2021) *Geçici Koruma*. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (11.07.2021).
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2019) *2019 Yılı Faaliyet Raporu*. <https://dosyamerkez.saglik.gov.tr/Eklenti/36626,tc-saglik-bakanligi-faaliyet-raporu-2019pdf.pdf?0> (24.01.2021).
- Ulutaş U, Kanat BK, Acun C (2015) *Sınırları Aşan Kriz Suriye* (Turkuvaz Matbaacılık Yayıncılık, İstanbul).
- UN Department of Economic and Social Affairs Population Division (2019) *International Migration*. <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates19.asp> (06.03.2020).
- United Nations (2011) *66/176. Situation of human rights in the Syrian Arab Republic*. <https://research.un.org/en/docs/ga/quick/regular/66> (09.11.2020).
- United Nations (2012a) *Secretary-General Ban Ki-moon, Remarks to the General Assembly on Syria*. <http://www.un.org/sg/statements/index.asp?nid=6224> (09.11.2020).

- United Nations (2012b) 66/253. *The Situation In The Syrian Arab Republic: Resolution*. <https://digitallibrary.un.org/record/721703?ln=en> (22.11.2020).
- United Nations (2012c) 66/253B. *The situation in the Syrian Arab Republic*. <https://digitallibrary.un.org/record/732211?ln=en> (22.11.2020).
- United Nations (2012d) 67/183. *Situation of human rights in the Syrian Arab Republic*. <https://digitallibrary.un.org/record/721323?ln=en> (22.11.2020).
- United Nations (2013a) 67/262. *The Situation In The Syrian Arab Republic : Resolution / Adopted By The General Assembly*. <https://digitallibrary.un.org/record/751563?ln=en> (23.11.2020).
- United Nations (2013b) 67/282. *Financing of the United Nations Supervision Mission in the Syrian Arab Republic*. <https://digitallibrary.un.org/record/754191?ln=en> (23.11.2020)
- United Nations (2013c) 68/182. *Situation of human rights in the Syrian Arab Republic*. <https://digitallibrary.un.org/record/764454?ln=en> (23.11.2020).
- United Nations (2014a) 68/295. *Financing of the United Nations Supervision Mission in the Syrian Arab Republic*. <https://digitallibrary.un.org/record/777804?ln=en> (24.11.2020).
- United Nations (2014b) 69/14. *Cooperation between the United Nations and the Organization for the Prohibition of Chemical Weapons*. <https://digitallibrary.un.org/record/784317?ln=en> (24.11.2020).
- United Nations (2014c) 69/189. *Situation of human rights in the Syrian Arab Republic*. <https://digitallibrary.un.org/record/787503?ln=en> (24.11.2020).
- United Nations (2015a) 69/304. *Financing of the United Nations Supervision Mission in the Syrian Arab Republic*. <https://digitallibrary.un.org/record/797630?ln=en> (24.11.2020).
- United Nations (2015b) 70/234. *Situation of human rights in the Syrian Arab Republic*. <https://digitallibrary.un.org/record/822950?ln=en> (24.11.2020).
- United Nations (2016a) 69/282. *Financing of the United Nations Supervision Mission in the Syrian Arab Republic*. <https://digitallibrary.un.org/record/834330?ln=en> (24.11.2020).

- United Nations (2016b) 70/567. *Global Awareness Of The Tragedies Of Irregular Migrants In The Mediterranean Basin, With Specific Emphasis On Syrian Asylum Seekers*. <https://digitallibrary.un.org/record/858648?ln=en> (24.11.2020).
- United Nations (2016c) 71/130. *The situation in the Syrian Arab Republic*. <https://digitallibrary.un.org/record/853731?ln=en> (25.11.2020).
- United Nations (2016ç) 71/203. *Situation of human rights in the Syrian Arab Republic*. <https://digitallibrary.un.org/record/858546?ln=en> (25.11.2020).
- United Nations (2016d) 71/248. *International, Impartial and Independent Mechanism to Assist in the Investigation and Prosecution of Persons Responsible for the Most Serious Crimes under International Law Committed in the Syrian Arab Republic since March 2011*. <https://digitallibrary.un.org/record/856708?ln=en> (25.11.2020).
- United Nations (2017a) 71/551A. *Global Awareness Of The Tragedies Irregular Migrants In Mediterranean Basin, With Specific Emphasis On Syrian Asylum Seekers*. <https://digitallibrary.un.org/record/1286254?ln=en> (25.11.2020).
- United Nations (2017b) 71/551B. *Global Awareness Of The Tragedies Irregular Migrants In Mediterranean Basin, With Specific Emphasis On Syrian Asylum Seekers*. <https://digitallibrary.un.org/record/1286255?ln=en> (25.11.2020).
- United Nations (2017c) 72/191. *Situation of human rights in the Syrian Arab Republic*. <https://digitallibrary.un.org/record/1466948?ln=en> (25.11.2020).
- United Nations (2018a) 73/182. *Situation of human rights in the Syrian Arab Republic*. <https://digitallibrary.un.org/record/1662596?ln=en> (25.11.2020).
- United Nations (2018b) 73/258. *Cooperation between the United Nations and the Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons: resolution*. <https://digitallibrary.un.org/record/1661349?ln=en> (25.11.2020).
- United Nations (2019a) 73/279B. *Special Subjects Relating To The Programme Budget For The Biennium 2018-2019: Resolution*. <https://digitallibrary.un.org/record/3800799?ln=en> (25.11.2020).

- United Nations (2019b) 74/169. *Situation of human rights in the Syrian Arab Republic*.
<https://digitallibrary.un.org/record/3848629?ln=en> (26.11.2020).
- United Nations (2020) 75/193. *Situation of human rights in the Syrian Arab Republic: resolution/adopted by the General Assembly*.
<https://digitallibrary.un.org/record/3896445?ln=en> (17.01.2021)
- United Nations High Commission For Refugees Help Turkey [t.y.] *Üçüncü Ülkeye Yerleştirme*. <https://help.unhcr.org/turkey/tr/resettlement/> (28.02.2021).
- United Nations High Commissioner For Refugees (2011a) *S-16/1. The Current Human Rights Situation in The Syrian Arab Republic in The Context Of Recent Events*.
<https://digitallibrary.un.org/record/704169?ln=en> (22.11.2020).
- United Nations High Commissioner For Refugees (2011b) *S-17/1. Situation Of Human Rights in The Syrian Arab Republic*.
<https://digitallibrary.un.org/record/714674?ln=en> (22.11.2020).
- United Nations High Commissioner For Refugees (2011c) *S-18/1. The human rights situation in the Syrian Arab Republic*.
<https://digitallibrary.un.org/record/719514?ln=en> (22.11.2020).
- United Nations High Commissioner For Refugees (2020) *Inter-Agency Refugee Funding Tracking In 2012-2020*.
<https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiM2M2NDMyZTgtZmQ4OC00ZDE1LWYyYWMtMTAxZDY2NzMyY2QxIiwidCI6ImU1YzZM3OTgxLTY2NjQtNDZlNC04YTBlLTY1NDNkMmFmODBiZSIsImMiOiJh9> (22.11.2020).
- United Nations High Commissioner For Refugees (2021a) *Syria Emergency*.
<https://www.unhcr.org/syria-emergency.html> (11.07.2021).
- United Nations High Commissioner For Refugees (2021b) *Operational Portal Refugee Situations Mediterranean Situation*.
<http://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean?id=105> (28.03.2021).
- United Nations High Commissioner For Refugees (2021c) *Overview*.
http://data2.unhcr.org/en/situations/syria_durable_solutions (17.08.2021).
- United Nations High Commissioner For Refugees Syria (2020) *Internally Displaced People*. <https://www.unhcr.org/sy/internally-displaced-people> (19.12.2020).

United Nations Development Programme [t.y.] *About us.*
<https://www.undp.org/content/undp/en/home/about-us.html> (28.02.2021).

United Nations Development Programme Türkiye [t.y.] *Hakkımızda.*
<https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/about-us.html> (28.02.2021).

United Nations Development Programme in Turkey (2019) *Annual Report 2020 Results from 2019.* <https://annualreport.undp.org.tr/wp-content/uploads/2020/06/Annual-Report-2020.pdf> (28.02.2021).

United Nations Digital Library (2012) *Syrian.*
https://digitallibrary.un.org/search?ln=en&p=syrian&f=&rm=&ln=en&sf=&so=d&rg=50&c=United+Nations+Digital+Library+System&of=hb&fti=0&fct__1=Resolutions+and+Decisions&fct__2=General+Assembly&fti=0&fct__1=Resolutions+and+Decisions&fct__2=General+Assembly&fct__3=2012
(23.11.2020).

United Nations Report (2013) *United Nations Mission to Investigate Allegations of the Use of Chemical Weapons in the Syrian Arab Republic, Final Report.*
<https://unodaweb.s3.amazonaws.com/wp-content/uploads/2013/12/report.pdf>
(28.10.2020).

United Nations Security Council (2011a) *6520th meeting, 21 April 2011, New York.*
<https://digitallibrary.un.org/record/701597?ln=en> (20.06.2020).

United Nations Security Council (2011b) *6524th meeting, 27 April 2011, New York.*
<https://digitallibrary.un.org/record/702233?ln=en> (20.06.2020).

United Nations Security Council (2012a) *2042 decision, 6751st meeting, 14 April 2012, New York.* <https://digitallibrary.un.org/record/724986?ln=en>
(11.11.2020).

United Nations Security Council (2012b) *2043 decision, 6756th meeting, 21 April 2012, New York.* <https://digitallibrary.un.org/record/725492?ln=en>
(11.11.2020).

United Nations Security Council (2012c) *2059 decision, 6812th meeting, on 20 July 2012, New York.* <https://digitallibrary.un.org/record/731340?ln=en>
(11.11.2020).

- United Nations Security Council (2013) *2118 decision, 7038th meeting, 27 September 2013, New York*. <https://digitallibrary.un.org/record/757830?ln=en> (11.11.2020).
- United Nations Security Council (2014a) *2139 decision, 7116th meeting, 22 February 2014, New York*. <https://digitallibrary.un.org/record/765940?ln=en> (11.11.2020).
- United Nations Security Council (2014b) *2165 decision, 7216th meeting, 14 July 2014, New York*. <https://digitallibrary.un.org/record/774932?ln=en> (11.11.2020).
- United Nations Security Council (2014c) *2191 decision, 7344th meeting, 17 December 2014, New York*. <https://digitallibrary.un.org/record/785429?ln=en> (11.11.2020).
- United Nations Security Council (2014ç) *2170 decision, 7242th meeting, 15 August 2014, New York*. <https://digitallibrary.un.org/record/777420?ln=en> (11.11.2020).
- United Nations Security Council (2014d) *2178 decision, 7272th meeting, 24 September 2014, New York*. <https://digitallibrary.un.org/record/780316?ln=en> (15.11.2020).
- United Nations Security Council (2015a) *2199 decision, 7379th meeting, 12 February 2015, New York*. <https://digitallibrary.un.org/record/787858?ln=en> (15.11.2020).
- United Nations Security Council (2015b) *2209 decision, 7401th meeting, 6 March 2015, New York*. <https://digitallibrary.un.org/record/789132?ln=en> (15.11.2020).
- United Nations Security Council (2015c) *2235 decision, 7501th meeting, 7 August 2015, New York*. <https://digitallibrary.un.org/record/798722?ln=en> (15.11.2020).
- United Nations Security Council (2015ç) *2254 decision, 7588th meeting, 18 December 2015, New York*. <https://digitallibrary.un.org/record/814715?ln=en> (15.11.2020).

- United Nations Security Council (2015d) *2258 decision, 7595th meeting, 22 December 2015, New York*. <https://digitallibrary.un.org/record/815309?ln=en> (15.11.2020).
- United Nations Security Council (2016a) *2268 decision, 7634th meeting, 26 February 2016, New York*. <https://digitallibrary.un.org/record/821564?ln=en> (16.11.2020).
- United Nations Security Council (2016b) *2314 decision, 7798th meeting, 31 October 2016, New York*. <https://digitallibrary.un.org/record/846258?ln=en> (16.11.2020).
- United Nations Security Council (2016c) *2319 decision, 7815th meeting, 17 November 2016, New York*. <https://digitallibrary.un.org/record/848794?ln=en> (16.11.2020).
- United Nations Security Council (2016ç) *2328 decision, 7841th meeting, 19 December 2016, New York*. <https://digitallibrary.un.org/record/852439?ln=en> (16.11.2020).
- United Nations Security Council (2016d) *2332 decision, 7849th meeting, 21 December 2016, New York*. <https://digitallibrary.un.org/record/853239?ln=en> (16.11.2020).
- United Nations Security Council (2016e) *2336 decision, 7855th meeting, 31 December 2016, New York*. <https://digitallibrary.un.org/record/854288?ln=en> (17.11.2020).
- United Nations Security Council (2017) *2393 decision, 8141th meeting, 19 December 2017, New York*. <https://digitallibrary.un.org/record/1327360?ln=en> (17.11.2020).
- United Nations Security Council (2018a) *2401 decision, 8188th meeting, 24 February 2018, New York*. <https://digitallibrary.un.org/record/1473685?ln=en#record-files-collapse-header> (17.11.2020).
- United Nations Security Council (2018b) *2449 decision, 8423th meeting, 13 December 2018, New York*. <https://digitallibrary.un.org/record/1655662?ln=en> (17.11.2020).

- United Nations Security Council (2019) *8635th meeting, 8 October 2019, New York*.
<https://digitallibrary.un.org/record/3830637?ln=en> (17.11.2020).
- United Nations Security Council (2020a) *2504 decision, 8700th meeting, 10 January 2020, New York*. <https://digitallibrary.un.org/record/3846843?ln=en> (17.11.2020).
- United Nations Security Council (2020b) *2533 decision, 11 July 2020, New York*.
<https://digitallibrary.un.org/record/3871720?ln=en> (17.11.2020).
- Usta ME, Arıkan İ, Şahin Y, Çetin MS (2018) “Suriyeli Eğitimcilerin Gözünden Geçici Eğitim Merkezlerinde Karşılaşılan Sorunların İncelenmesi”. *Mukaddime* 2018, 9(1), 173-188.
- Ünlü K (2020) *AB ve Suriyeli Sığınmacılar*. <https://21yyte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/ab-ve-suriyeli-siginmacilar> (07.02.2021).
- Vatandaş S (2016) Avrupa’ya Göçmen Akışı ve Türkiye’de Göç Politikaları. *İlim Kültür ve Eğitim Derneği Dergisi (İLKE)* Sayı 3: 1-19.
- Vatandaş S (2020) *AB’nin Yeni Göç Paktı: Kale Avrupa Yükseliyor!*
<https://www.sivilsayfalar.org/2020/10/01/abnin-yeni-goc-pakti-kale-avrupa-yukseliyor/> (27.06.2021).
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013)
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf> (15.12.2019).
- Yeşiltaş M, Duran B (2018) “Ortadoğu’da DDSA’ların Yükselişi.” Ortadoğu’da Devlet Dışı Silahlı Aktörler; Terör Örgütleri – Milisler - Vekil Güçler, Ed. Murat Yeşiltaş, Burhanettin Duran (SETA Kitapları, İstanbul) 9-30.
- Yeşiltaş M, Seren M, Özçelik N (2017) *Fırat Kalkanı Harekâtı Harekâtın İcrası, İstikrarın Tesisi Ve Alınan Dersler* (SETA Yayınları, İstanbul)
- Zalan E (2015) *Hungary Rejects EU Offer To Take Refugees*.
<https://euobserver.com/migration/130217> (19.04.2021).
- Zelin AY (2012) *Jabhat al-Nusrah and Jihad in Syria*.
<https://thewasat.wordpress.com/2012/01/30/jabhah-al-nusrah-and-jihad-in-syria/> (20.04.2020).